

Grănițer român din districtul Năsăudului.

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADITIE LOCALĂ -
ANUL VII, NR. 5 (67), MARTIE 2018

<https://biblioteca-digitala.ro>

Rugă ultimă

Doamne,
Nu voi ști zarea pe care îmi vei răstigni visul,
Nici mâinile care mi-or săruta cu liniști manuscrisul ;
Nu voi ști în ce apă mi s'o destrăma steaua
Și care amintire o să mă biciue cu vergeaua.
Nu voi ști dacă fata asta cu ochii de zări,
O să-mi sune'n gând poemele — brătări —
Nu-mi spune, Doamne, când o fi să-mi bată ceasul,
Lasă-mă să-mi svârlu, senin, în moartē plaivasul,
Să pot intra înalt și chiuind în veșnicie,
De să hăuie codrii cerului ca'n haiducie.
Și de-am să zăresc, Doamne, când oiu trecē, raiul,
Am să fur pentru rumâni și grâul și mălaiul
S'am să mă fac hoț, acolo în cer la tinē,
Că prea-mi ard toate revoltele astea în vinē.
Doamne,
Nu-mi întinde, ca lui Tomă, să-ți pipăi coasta și palmele
— S'au implântat în mine, cuțite, neîncrederile și
sudalmele—
Eu nu vreau să pun mâna pe răni, ci pe dreptatea veacului
ce-o ți-i în mâni,
S'o smulg din cer și s'o 'mpărțesc și la rumâni.

*) Din volumul „Intoarcere lângă pământ“, recent apărut.

LUCIAN VALEA

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL VII, NR. 3 (67), MARTIE 2018

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

REDACTIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniisang.wordpress.com>

Coperta 1: Grănicer român din ținutul Năsăudului

Coperta 2: Poezie cu Lucian Valea

Coperta 3: SÂNGEORZ-BĂI: Moara la Cormaia (localitate aparținătoare Sângeorzului);CP editată de Fotofilm Cluj în 1938. Colecția Cornel Rusan

Coperta 4: SÂNGEORZ-BĂI: Vila Directorului Stațiunii;CP editată de *Ilustrația Gherla* în 1943. Colecția Cornel Rusan

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Cornel Rusan, Iosif Ciunterei).

Cuprins

CUPRINS.....5

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

IEREMIA ȘOROBETEA, <i>O nouă bucurie (Răsunet către docenții români)</i>	8
DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Graz – ianuarie 1870</i>	10
N. DRĂGANU, <i>Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)</i>	12
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Scrisori din anii Primului Război Mondial</i>	25
OCTAVIAN LUNGU, <i>Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud</i>	34
DORIN DOLOGA, <i>Aspecte privind structura proprietății terenurilor și modul de folosință al acestora la Sângeorz-Băi în anul 1965</i>	42

RESTITUIRI

GH. VRABIE, <i>Mesianism ardelean</i>	46
GEORGE UZA, <i>Aminitiri, amintiri</i>	52

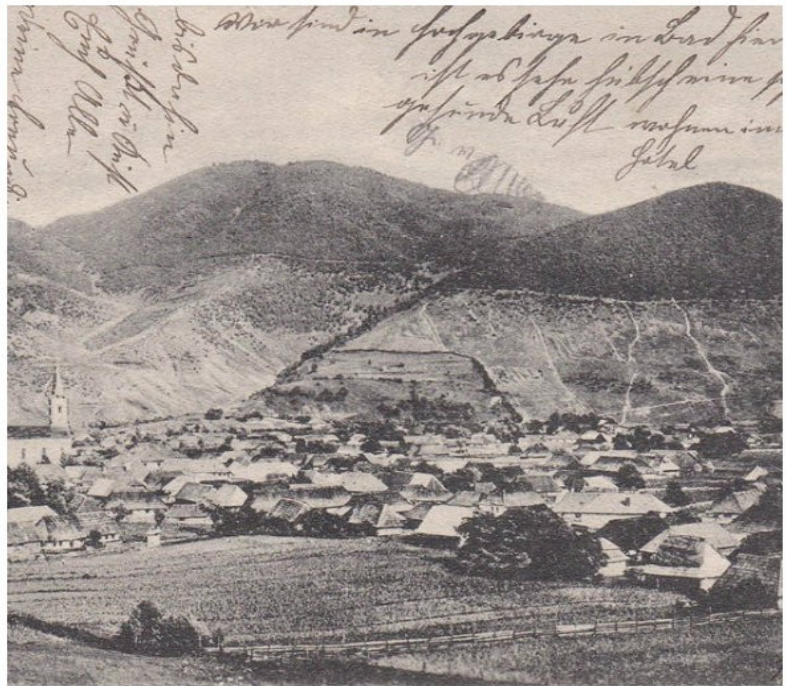
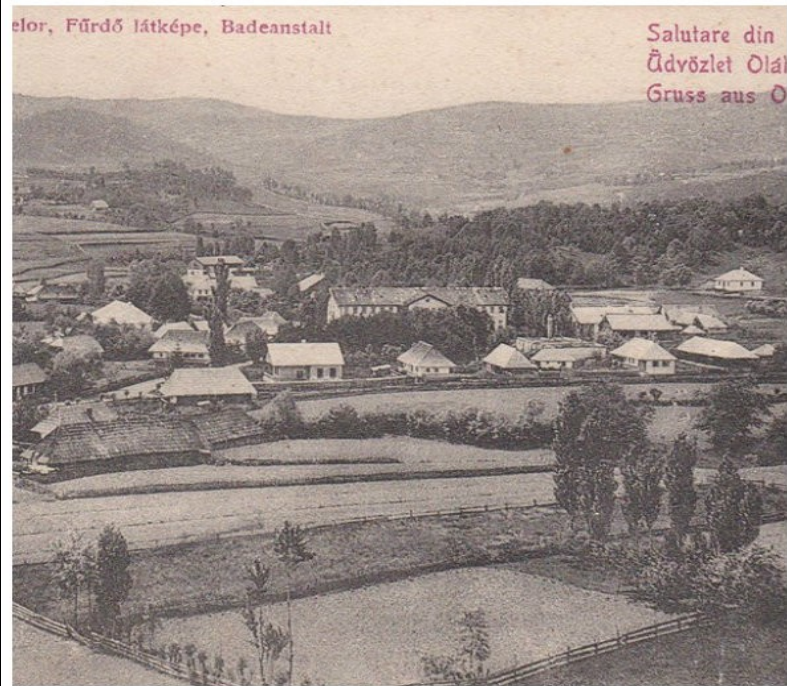
us Oláh Szt. György

19/11/11

Dr. Monda.

Salutări de la
Scaltele din Sângiorgiul

Handwritten text in German and Latin script, including names like 'Konzert', 'Frau', and 'Leseu'.

clor, Fűrđő lătképe, Badeanstalt

Salutare din
Ūdvözlet Oláh
Gruss aus O

Handwritten text in German and Latin script, including names like 'Gruß', 'Lieber', and 'Gefühl'.

Noul consiliu al Oficiului Național de Turism Secția Sângeorz-Băi

In ziua de 29 Iulie a. c. d-l Colonel I. Dumitrache, prefectul județului Năsăud, s'a deplasat la stațiunea balneo-climaterică Sângeorz-Băi, pentru a face o inspecție administrativă și pentru executarea unui ordin al Ministerului Sănătății, prin care vechiul comitet al O. N. T. din stațiune și președintele său d-l Dr. Laurențiu Oanea au fost demisi, procedând la formarea unui nou comitet.

La întrunire au participat numeroși vizitatori și toți proprietarii de vile și case. După cuvântarea d-lui prefect, a fost ales ca președinte d-l profesor Emil Mărcușiu. Membri snt următorii: Pavel Zăgreanu, directorul regiunii silvice; ing. Kelp, șeful serviciului tehnic județean; Dr. Marius Oana, medicul circ. ca repr. al Ministerului Sănătății; Căpitan Negoită, Sabin Soborca, Ion Lazăr, Iosif Amărăscu, primul stațiunii, Iulian Chitul, consilier medical și Flore Șirlincan, d-sa fiind ales și secretar.

BISERICĂ

ȘCOALĂ

SOCIETATE

Oliverentzör / 100

O NOUĂ BUCURIE

(Răsunet către docenții români)

IEREMIA ȘOROBETEA

învățător

Un răstimp bunișor trecu de când prețuitul nostru ziar „Amicul școlii” i se ciunta viața pentru că tot românul și cu deosebire docențele român a trebuit să simtă durere, deoarece el a fost într-adevăr amicul progresului, al luminării și al civilizației peste tot, dar cu destilinare al școlilor, învățătorilor și tuturor educatorilor fragedei junimi. El a fost un ostaș eroic și fidel luptător al luminii contra întunericului; a fost un salon în care, coadunându-ne cu multă plăcere, conversam despre modul înaintării noastre, cercând cărările cele mai sigure și mai netede, spre a putea ajunge la ținta dorită față cu spiritul timpului.

Iată însă, că pe când lipsa unui organ pedagogic era mai mare, pe când era, așa zicând, mukul la degete, zelul și energia bărbaților binesimțitori și înflăcărați pentru educarea junimii nevinovate nu întârzia a întinde mâna de ajutor, va-să-zică, a da la lumină un organ care, special, va ține la bunăstarea și înflorirea școlilor și pentru aceea la propășirea și cultivarea învățătorilor noștri atât în respect intelectual, cât și moral. Trebuie oare să spun că acesta este „Magazinulu pedagogic”?

Din programa acestui organ care azi pășea în lume, se poate ușor vedea și deduce că el ne va servi de conducător, de un far a cărui lumină are să pătrundă în toate unghiurile, în toate păturile poporului român, cu care să cuprindă școala elementară.

Aceasta este, frați docenți, vechea noastră dorință, a sta desfătarea și bucuria noastră în prezent! Veniți dară cu toții, mic și mare, tânăr și bătrân, să îmbrățișăm o tendință și întreprindere salutară cu aceasta cu toată căldura inimii, care întreprindere pentru noi a fost și este așa de necesară ca pâinea de toate zilele! Căci și noi, îmboldiți de geniul propășirii, voind a prinde ceva jurnal de mână, când împrejurările ne iartă, pentru noi nu poate fi mai interesant, mai plăcut și mai folositor, decât ce special tăia în sfera noastră; și aceasta cu atât mai tare, fiindcă întreprinzătorilor acestui organ învățătoresc, precum aceia la cea mai mare parte dintre frați învățători le sunt prea bine cunoscuți, le zace la inimă deșteptarea, dezvoltarea și înaintarea națiunii noastre spre tot ce e folositor.

La toată întâmplarea, însă, organul acesta numai atunci va putea subzista și va fi nutrit cu abundență, dacă și din partea noastră va fi sprijinit după cuviință. Deci, mai repet o dată: triplă este bucuria noastră, deoarece prin acest organ ni s-a deschis și nouă calea de a putea conveni unii cu alții pe arena publicității. Dânsul ne va servi de o grădină înfrumusețată cu tot felul de flori mirositoare, unde după plac vom putea culege și vom putea aduna cu sânguința albinei mierea nutritoare pentru plăpânda etate. Dânsul, cu tot dreptul, se poate numi pentru noi un palat al Muselor, unde vom fi fericiți de a cunoaște pe bărbații de școală cei mai renumiți din biografiile lor și de a conversa cu dânșii prin scrierile lor; însă nici noi să

IEREMIA ȘOROBETEA

---

nu întârziem a ieși la lumină cu tot ce știm, că e folositor și corespunzător scopului educației. Anevoie cred că o întreprindere cu o tendință așa de sfântă și măreață pentru noi să o privească unii dintre frații învățători cu sânge rece și nepăsare; din contra-mi luptă speranța, ca orișicare cu brațe deschise o va cuprinde.

Dați dară să fim cu toții în privința aceasta într-o simțire, căci la unul și același scop alergăm, una și aceeași ne este chemarea și o durere și dorire avem cu toții. Dați să ne facem demni de statul frumos, ce l-am îmbrățișat și să nu-l privim cu răceala sau dispreț, ci să ne interesăm cu tot dinadinsul de sfânta cauză școlară, căci aceea ne este misiunea, o misiune de mare, de nespusă importanță! Astfel, lucrând, să fim siguri că strănepoții noștri și posteritatea întreg genul omenesc ne va binecuvânta.

Sub Heniu, 26 ianuarie 1867¹.

---

¹ *Sionul Românesc*, Viena, Anul III, 1867, nr. 3, pp. 29-30.

Graz – ianuarie 1870

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI*

Nu fără cauză s-a botezat secolul prezent, secolul naționalităților, deoarece geniul acestora și-a întins aripile sale peste toată Europa. Popoarele le salută cu venerație și entuziasm, numai etnofagii și opresorii lor încep a tremura, pentru că văd că a rezista acestui torent ce din zi în zi tot mai tare crește, înseamnă a-și periclita propria existență.

Această idee sacră a naționalității a prins rădăcini afunde și în inimile națiunilor din Austria, voiesc să zică Cislătania care, venind la conștiința și demnitatea lor națională și-au început concertul.

Polonii la est, boemii la nord, slovenii la sud și tirolezii la vest inspirați de lumina timpului prezent se par că emulează cu pretențiile rezolute de a li se recunoaște drepturile și libertățile sale, pe a căror singură bază pot să se avânte pe calea progresului la adevărata cultură și civilizație.

Și se face elementul german, elementul domnitor, cum se poartă față cu aceste pretenții juste și legali? Învățați a supremația alte națiuni, dedați a purta pe alte popoare după arbitrul lor, orbiți de splendoarea razelor – domnitoare, nu vor să înțeleagă spiritul timpului, nu vor cu nici un preț să împărțească drepturi și libertăți egale cu frații lor de altă naționalitate. Le place a vorbi de libertate, egalitate și alte fraze frumoase ce rămân numai fraze goale de orice fapte le demonstra contrariul.

De câte ori celelalte națiuni surori și ridică vocea spre a pretinde nici mai mult, nici mai puțin decât recunoașterea independenței individualității lor naționale, restituirea tuturor drepturilor și libertăților constituționale – germanii austrieci totdeauna scot câte un țipăt înfricoșat; zbiară în lumea largă că existența lor e amenințată de celelalte naționalități. Sub acest pretext mascat se declară că nu vor da nimic celorlalte națiuni. Cu acest scop au început a forma societăți astfel s-a format și aici una, de curând, așa numita „Societatea germanilor naționali”.

Sunt interesante dezbaterile adunărilor, vorbirile pline de fraze goale, curajoase însă, totodată inspirate de frică, ca și când toată Europa le-ar fi inamic de moarte. Astfel excela în săptămâna trecută Dr. Strohal prin o vorbire lungă, însă pe atât de paradoxă, în care după ce se încerca a arăta însemnătatea germanilor austrieci, zicând că fără ei Austria nu ar exista. Ei sunt capul, ei sunt inima, se vaietă că celelalte națiuni vor să le răpească cultura, pe ruina

* *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXIII, 1870, nr. 2 (Articolul este semnat cu pseudonimul *Publiu*).

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

culturii sale vor să se ridice și să-i întrecă nu numai în privința politică, dar chiar și spirituală. Dar noi – exclamă vorbit – nu ne temem de pieire, căci dacă luptându-ne până la ultima picătură, nu ne vom putea apăra drepturile noastre seculare și existența noastră, la spatele nostru avem 40 milioane de frați.

Să ne întrebăm, că de ce se tem germanii? Au cauza? Cine îi amenință? Un geniu bun se pare că le șoptesc astă frică, acela le zice, că a sunat ora în care fiecare popor își reclamă drepturile sale la viață și neatarnare. Satisfacă germanii pretențiilor juste ale celorlalte națiuni și vor vedea că nimeni nu-i amenință, ci din contră, le vor afla de surori bune. Numai așa vor salva și asigura existența Austriei ce începe a se clătina din fundament.

Criza ministerială, de care face atâta sfoară în țară presa, e tot în status quo. Până când va rămâne astfel nu se știe, la toată întâmplarea mult nu. Ziarele vieneze vor a ști ca până la reîntrunirea senatului imperial.

Transformări mari în favoarea federaliștilor și a liberalilor au să se facă, ungurii, care la început se arată indiferenți față cu diferențele cabinetului vienez, acum se încearcă toate puterile a lupta pentru sistemul actual. La cuvântul federalism îi cuprind friguri de moarte, pentru că cred că federalismul e mormântul lor.

MONOGRAFIA

SOCIETĂȚII DE ÎMPRUMUT ȘI PĂSTRARE

„AURORA“

DIN NĂSĂUD

(1873 — 1923)

DIN ÎNSĂRCINAREA DIRECȚIUNII COMPUSĂ DE

N. DRĂGANU

IMPRIMERIA DR. SEBASTIAN BORNEMISA
CLUJ. PIAȚA CUZA VODĂ 16

1 9 2 4

2407

2. Dezvoltarea Societății

De la 1876 încolo începe o nouă epocă de dezvoltare pașnică și prosperitate a institutului. La început împrumuturile se dădeau cu 12% celor străini de el, iar membrilor cu 10%. de la 1876 procentul s-a redus la 8% cât prevedea legea. Totuși în adunarea generală ținută în 15 iulie 1877, avându-se în vedere nevoile institutului, s-a hotărât ca, „afară de cele 8%, pe care le plătesc datornicii ca interese, să mai plătească 2% ca proviziune, și anume la fiecare jumătate de an anticipat toți membrii fără excepție”. Numai în adunarea din 2 aprilie 1882 se discută din nou reducerea intereselor în măsură și mai mare. Discuția însă rămase fără rezultat, menținându-se vechea situație.

Greutățile cu care se luptă Societatea noastră, precum și celelalte institute similare, par să fi fost în acest timp destul de mari. Altfel nu putem înțelege hotărârea adunării generale de la 25 ianuarie 1877 de a primi propunerea consiliului ca să se înainteze parlamentului o reprezentare prin care să se ceară, cu prilejul dezbaterii legii uzurare, să nu se stabilească un procent legal mai mic de 12. „Aurora” s-a mulțumit doar totdeauna cu câștigul cel mai mic posibil, având în vedere menirea care i se fixase de la întemeiere.

După votarea noilor legi s-a impus de urgență modificarea statutelor. În 30 mai 1877 se alege o comisiune pentru a propune modificările de făcut. Propunerile au fost primite de consiliu în 13 iulie 1877, iar de adunarea generală în ziua de 15 a aceleiași luni.

În baza art. 1 Societatea de împrumut și păstrare „Aurora” rămâne și mai departe o tovărășie, „al cărei scop este în rândul întâi ajutorarea reciprocă a membrilor ei cu împrumuturi de bani, iar de altă parte deșteptarea și dezvoltarea simțului de economie și păstrare în general”.

În art. 4 se fixează că sediul societății este Năsăudul, iar cercul de activitate județul Bistrița-Năsăud (în loc de Districtul Năsăudului) și apoi întreaga monarhia.

După art. 7,

„capitalul Societății se formează:

- a) din părțile fundamentale;
- b) din capitalele depuse;
- c) din fondul de rezervă”.

Conform art. 9,

„Membrii sunt fondatori și ordinari. Cel fondator, care depune cel puțin o parte fundamentală de 50 florini. Membrii care nu vor depune părți fundamentale sunt membri ordinari și se privesc ca membri ai despărțământului de păstrare; ca atari nu au răspundere de garanție, au însă drept de a depune bani spre fructificare, de a împrumuta, de a fi cavenți. Ei devin membri prin solvirea unei taxe ce o stabilește consiliul din an în an. Minimul sumei depuse e de 2 (în loc de 5) florini”...

„Un membru nu poate depune mai mult de 20 părți fundamentale”...

„Aconto părților fundamentale membrii nu pot lua împrumut pentru că acelea servesc de garanție”.

Art. „Membrul fondator nu poate repăși din Societate decât după trei ani”...

Art. 15, din care se omite pasajul din urmă, rămâne:

„Părțile fundamentale se pot depune sau odată sau în rate lunare de câte 3 fl. v. a....”.

Se fac modificări neînsemnate în art. 18, 24, 30 și 64, iar 25 se stabilește în chipul următor:

N. DRĂGANU

„Pentru ca adunarea generală să poată aduce concluze obligatoare pentru fiecare membru, trebuie să fie de față cel puțin peste jumătate din voturile totale. În lipsa acestui număr se convoacă altă adunare, dar numai cu 10 zile înaintea ținerii. În această adunare cei de față aduc concluze valide (luând afară cazurile din art. 32). O atare adunare poate însă deliberată și decide numai despre obiectele publicate pentru întâia adunare”.

Art. 26. „Un membru are după fiecare parte un vot. Dreptul de vot se poate exercita sau în persoană, sau prin plenipotențierea altui membru al societății. Muierile se pot reprezenta prin bărbații lor, pruncii minoreni prin părinții ori tutorii și curanzii prin curatorul lor”.

Art. 63. „După banii depuși societatea plătește membrilor 6%”.

Art. 79. „Interesele ce sunt a se plăti pentru împrumuturi se stabilesc cu 8%...”.

Aceste modificări au fost aprobate din partea tribunalului regesc din Bistrița cu nr. 4597 din 29 septembrie 1877 fără observare.

În urmare adunarea generală ținută în 28 ianuarie 1878 hotărî tipărirea statutelor în 500 exemplare, ceea ce s-a și făcut încă în acel an în Blaj, deodată cu tipărirea a 500 de cărțițe pentru membri.

Totuși, în curând s-au impus noi modificări. Încă la 6 iunie 1878 consiliul hotărâse să se facă încheierea socotelilor numai o dată pe an pentru a evita îngrămădirea de lucru în cursul anului și a se conforma procedurii observate la institutele similare. În urmare Dr. Paul Tanco a propus adunării generale din 14 iunie 1878 ca pentru viitor să se țină numai o adunare generală pe an, deoarece adunări generale extraordinare se pot ținea oricând. Fiindcă pentru a se putea hotărî acest lucru era nevoie de modificarea statutelor, iar acest obiect nu era cuprins în ordinea de zi, s-a amânat această schimbare pentru adunarea generală următoare. Aceasta s-a ținut în 2 februarie 1878. Cu acest prilej s-a introdus în art. 9 pasajul: „Membrii ordinari devin ca atari prin plățirea unei taxe pe care o stabilește consiliul din an în an”, iar art. 23 s-a modificat în sensul că „să se țină într-un an numai o adunare generală și anume la finea pătrarului I al anului următor”. S-a mai hotărât apoi ca „un membru fondator să nu poată eloca mai mult ca 4 părți fundamentale într-un an” și că „consiliul să nu fie silit a primi bani când va observa că aceștia se prea grămădesc”, dovadă de încrederea față de institut care crescuse în mare măsură în urma buneii conduceri.

Aceste modificări au fost aprobate de tribunalul regesc din Bistrița cu nr. 3797 la 12 iulie 1879.

Până la 1877 nu se fac schimbări în conducere. La 1877 a fost ales dintre membrii consiliului Maxim Pop vice-director pentru trieniul 1877, 1878 și 1879.

La 1880 casierul Dr. Paul Tanco, care pe atunci era sufletul societății, demisionă, dar consiliul îl rugă să rămână și mai departe la post.

În 22 februarie 1880 se realeg N. Anton director; Dr Paul Tanco casier; Dr. I. Mălaiu controlor; Ioan Jarda secretar.

În acest timp se completează aranjarea localului de bancă, comandându-se a doua casă de fier Wertheim, precum și sigiliile și tipăriturile care mai lipseau.

Pentru a se judeca valoarea banului în acest timp și lipsa de numerar, amintim în acest loc că în vara anului 1878 i s-a întâmplat Societății să nu poată schimba o hârtie de 1000 fl. în întreg Năsăudul.

Încrederea în Societate creștea pe zi ce înainta, averea ei sporea văzând cu ochii: corporațiile și particularii fiind deplin convinși de siguranța oferită de „Aurora”, care da împrumuturi numai pe obligațiuni cu ipotecă și cu întabulare în rândul întâi, iar cele cu caventați-solvenți numai în cazul dacă aceștia aveau „bonuri” la „Aurora”, își depuneau tot în

Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)

mai mare număr capitalurile spre fructificare. Membrii vechi își plăteau foarte regulat cotele de 5, 3 și 2 florini. Repășirile erau foarte rare. Afară de aceasta se înscriau mereu membri noi. Acești din urmă începuseră chiar să fie prea numeroși, astfel că adunarea generală de la 22 februarie 1880 s-a văzut nevoită să ceară de la consiliu sistarea primirii de noi membri fondatori, rămânând să primească câte unul adunarea generală după modificarea art. 11 al Statutelor, iar în adunarea generală ținută în 20 martie 1881 se hotărî că: „Primirea de membri fondatori se sistează până când din bilanț nu se va arăta că prin repășirea membrilor vechi capitalul fundamental a scăzut sub 50.000 fl.”.

Totuși din pricina că Societății i s-a abzis pe neașteptate suma de 46.785 fl. 87 cr. Din partea fondurilor școlare și a comunelor, care aveau nevoie urgentă de acești bani, s-a ivit pentru scurt timp o mică criză în acordarea de împrumuturi. În urmare consiliul Societății la 2 februarie 1880 s-a gândit să intre în legătură cu filiala Băncii Austro-Ungare pentru a lua un împrumut de la aceasta. Dar unii membri s-au opus.

În urma împrejurărilor arătate mai sus Societatea a trecut ușor peste această mică criză și fără ajutor străin. În 15 martie 1881 găsim chiar că consiliul hotărăște să-și pună noi agenți în comune pentru a o ajuta să-și plaseze capitalul și să câștige informații exacte despre starea materială a celor ce au trebuință de împrumuturi; agenților să li se distribuie gratuit decrete și declarațiuni de care se vor tipări 200 exemplare, precum și 3.000 cereri de împrumut.

Anul 1881 a fost rău pentru țărani, recolta fiind slabă. În urmare cererile de împrumuturi din partea țăranilor, care aveau nevoie de credit, s-au înmulțit. Cu toate că Societății i s-a abzis odată considerabila sumă de 80.613 fl. 65 cr., a putut să satisfacă și nevoile țărănimii, dând împrumuturi la nu mai puțin de 655 inși, fără să procedeze în mod nemilos față de cei ce în urma împrejurărilor nu puteau să-și plătească datoria sau interesele la timp. Aceasta mulțămite faptul că mărimdu-se încrederea în Societate, deponenții n-au încetat să-i încredințeze capitalurile spre fructificare. Între aceștia au fost chiar și țărani mai chiaburi, semn că și ei au început să înțeleagă în acest timp folosul caselor de păstrare publice și îndemâna ce li se face prin faptul că oricând pot să-și reprimească capitalul dacă au trebuință de el.

Pentru a sprijini lățirea cărții românești în ținut în 8 aprilie 1883 Societatea hotărî să cumpere 25 acții a 25 fl. de ale societății „Concordia” pentru înființarea unei tipografii și librării în Năsăud la deschidere. La deschidere, i-a cedat acesteia două odăi gratuit pe timp de mai mulți ani (1884, 1885, 1886).

Prin art. De lege XII din 1883 băncile au fost obligate să plătească 10% dare după interesele capitalurilor depuse. Având în vedere acest fapt, adunarea generală din 8 aprilie 1883 a hotărât că, începând din iulie 1883, societatea va da ca interese după depozite numai 1 1/2%, dar va plăti ea însăși darea ce se cuvine după interesele capitalurilor depuse, fără ca deponenților să li se facă vreo reținere; pentru corporațiunile morale, care vor dovedi că interesele după capitalurile lor sunt libere de această dare. Societatea va plăti ca și mai înainte 6% ca interese.

Cu sfârșitul anului 1883 Societatea încheia 10 ani de existență. Cu prilejul adunării generale ținute în 30 martie 1884 se putea constata cu oarecare mândrie că în cei 10 ani trecuți tovarășia s-a dezvoltat progresiv, luând avânt îmbucurător, așa că a ajuns să fie un factor însemnat în viața economică din ținut. Încrederea în puterea de viață și capacitatea financiară a „Aurorii”, serviciul prompt atât față de datornici, cât și față de depozitari, au contribuit ca ea să ajungă un institut financiar foarte căutat pentru toate trebuințele populațiunii. Capitalul fundamental ajunsese la 84.651 fl. 06 cr., iar depunerile la frumoasa

---

N. DRĂGANU

---

sumă de 236.313 fl. 60 cr.

3. Ani de criză

Pentru trienul 1883-85 s-au reales vechii conducători. Cu toată experiența trecutului însă și avură să se lupte în acest timp cu mari greutăți. În anul 1884 se ivi o grea criză de numerar. Consiliul îngrijorat hotărî în 20 martie 1885 să invite casierul să se îngrijească să câștige depozite ori să ia un împrumut până la suma de 10.000 fl. Unii membri însă s-au opus și acum pe motivul că nu e bine ca Societatea să se aventureze în afaceri, din care, în o criză așa de acută, poate să aibă mai curând pagubă decât câștigul pe care-l dorește. Scopul ei nu e câștigul cu orice preț, ci ajutorarea celor ce au nevoie cu mijloacele de care dispune.

Această soluție nu a mulțumit pe membrii care doreau o circulație mai vie și astfel un câștig mai mare pentru Societate. În urmare, Ioan Nășcuțiu, Alexandru Șotropa și Gavrilă Manu, în adunarea generală de la 29 martie 1885, cerură modificarea statutului și transformarea Societății din tovărășie în societate acționară, propunând pentru acest scop convocarea unei adunări extraordinare, ceea ce s-a și hotărât. Totuși adunarea extraordinară nu s-a convocat urmând un nou an de criză și experiență. A rămas deci să se decidă în această privință în adunarea generală ordinară din 28 martie 1886. pentru aceasta consiliul a primit de a sa propunerea celor trei membri și a pregătit un proiect de concluz și altfel de statute. În adunare s-a discutat deocamdată numai proiectul de concluz, hotărându-se transformarea Societății din tovărășie (Genossenschaft) în societate pe acții cu capital acționar de 60.000 fl. Și fixându-se modalitatea subscrierii acțiilor, precum și a trecerii averii de la tovărășie la societatea acționară.

Încercarea însă n-a reușit. În adunarea generală din 3 aprilie 1887 se comunică că tribunalul n-a aprobat transformarea și din această cauză consiliul s-a gândit la alte măsuri pentru a păstra bunul mers al Societății: „a cugetat că e în interesul Societății ca, având în vedere împrejurările actuale și în conformitate cu practica de până acum, să-i propună adunării generale unele modificări în statute”. Pentru acest scop s-a convocat o adunare generală extraordinară, dar nu s-a putut ținea, ne reprezentându-se membrii în număr de-ajuns. Modificările s-au votat astfel numai în adunarea generală din 3 aprilie 1887. ele erau făcute în art. I 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10; II. 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22.

În tot acest timp de criză, deși adunarea generală din 29 martie 1885 autorizase consiliul ca în cazul unei eventuale îngrămădiri de bani să cumpere hârtii de stat, acesta nu s-a putut gândi la așa ceva. Dimpotrivă, a trebuit să ia măsuri ca să poată satisface obligațiilor de a plăti însemnatele sume ce i se cereau fără ca Societatea să sufere zguduire și fără ca să-și ruineze clientela țărănească, care cerea să fie păsuită și evitând împrumuturile de la alte bănci.

4. Conflict între director și consiliu

Împrejurările schițate mai sus au îndemnat Societatea să-și schimbe conducerea, punându-o în mâini mai energice. „Bunul nume al institutului trebuie păstrat, existența îi trebuie asigurată, alegându-se oameni care au și voia și tăria, și mai ales știința și experiența necesară pentru a menține reuniunea la nivelul la care s-a ridicat...”, se spunea în legătură cu adunarea generală din 3 aprilie 1887. vechea conducere se ferea de operații mari și mai ales

Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)

de operații nesigure. Nu acorda decât împrumuturi ipotecare. Nu lucra cu cambii. Deponenții n-aveau garanția necesară, capitalul fundamental putându-se schimba oricând. Între conducători nu era nici un specialist. Afară de aceea în vremea din urmă se înființaseră în ținut și alte societăți de felul „Aurorii”, care, deși la început operau cu capital mic, totuși se prevedea că cu timpul îi vor face concurență însemnată. În sfârșit chiar atunci a deschis Banca Austro-Ungară o filială în Bistrița, ale cărei afaceri le împlinea „Consoțiul de credit și anticipațiuni” din acel oraș. Prin acest fapt ținutul a ajuns în imediată atingere cu cel mai puternic institut financiar din țară. Atârna de înțelepciunea noului consiliu și de autoritatea direcțiunii puțința de a intra în legătură cu acest centru financiar și de a paraliza astfel concurența care se ivi, ca Societatea să nu ajungă la răsăntie.

Pentru aceste motive s-au ales în adunarea generală amintită: avocatul Dr. Alexandru Larionesi director; Dr. Paul Tanco, Dr. Constantin Moisil, Ioan Jarda, Gavrilă Scridon, Octaviu Barițiu, Maxim Pop membri ordinari în consiliu; Simion Stoica, Leon Pavelea și Ioan Nășcuțiu membri suplinitori în consiliu; Teodor Rotariu, Iacob Pop, Petru Tofan membri ordinari și Liviu Mureșianu și Basiliu Șuteu membri suplinitori în comisiunea cenzurătoare.

Constituindu-se consiliul, a ales de vice-director pe Dr. Paul Tanco și de secretar pe Ioan Jarda. În aprilie 1887 a fost ales de casier provizoriu, cu o remunerație anuală de 500 fl., Iosif Mihăilaș, care în aceeași zi a și fost introdus în oficiu și a făcut jurământul. Era singurul funcționar cu caracter permanent al Societății. Deocamdată, adică s-a constatat că aceasta n-avea nevoie de alți funcționari.

Noua direcțiune s-a arătat în adevăr la început foarte activă. Pentru ca să satisfacă trebuințele fondului școlar central pentru clădirea noului edificiu al liceului, care a abzis între capitalul pe care-l avea depus și a mai cerut și un împrumut de 1.000 fl., consiliul fără să facă uz de p. 3 al art. 70 din statute, dorind să ajute Fondul, contribuind în acest chip la asigurarea existenței unui institut de cultură de mare importanță în ținut, a cerut și a primit un împrumut de 30.000 fl. de la Hermanstadter Allemaigne Sparkassa din Sibiu pe lângă concurrent și replătirea în rate lunare d câte 1.000 fl.

Găsind apoi că de o vreme încoace capitalul fundamental crește mereu, în vreme ce depozitele scad, ceea ce produce împreună cu reducerea censului, o scădere a venitului, adunarea generală din 24 aprilie 1889 autoriză consiliul să studieze chestiunea și să prezinte un referat și propuneri concrete în adunarea generală de la începutul anului 1890. În această adunare care s-a ținut în ziua de 23 martie se modifică art. 10 din statute, stabilindu-se că „un membru nu poate depune mai mult de 20 de părți fundamentale și aconto acelora nu poate lua împrumut pentru că servesc de garanție”. Poate avea mai multe de atâtea prin moștenire, cesiune sau cumpărare. Se modifică și art. 12, fixându-se că „un membru fondator nu poate repăși din societate decât după 10 ani (nu după 3)...”. Dacă nu repășește însele de adunarea generală, se obligă implicit încă pe 10 ani. Aceste modificări au fost aprobate de tribunalul din Bistrița cu nr. 1277/1890.

Se hotărî apoi ca adunarea generală poate stabili din timp suma până la care se poate urca capitalul Societății și poate sista depunerile în contul acestuia. În privința aceasta se luă chiar numaidecât o dispoziție de cuprinsul următor:

„Se sistează depunerile din partea membrilor în contul capitalului fundamental până când prin eventuale repășiri suma acestuia nu se va reduce la 60.000 fl. Întrucât unii membri fondatori nu ar fi depus încă părțile fundamentale pe care erau îndreptățiți să le depună pe 1890 în sensul statutelor și al hotărârilor adunărilor generale, o pot face aceasta până la 1 iulie 1890”.

S-a încercat și introducerea operațiunii cu cambii. Din aceasta s-a ivit însă un penibil

---

N. DRĂGANU

---

conflict între director și consiliu. Directorul, care era și avocat, utilizează acest ram de operațiune pentru a-și face venite personale, abuzând de împrejurarea că protestările trebuind să se facă la tribunal, deci în Bistrița, scăpă de controlul consiliului care n-avea putința să-i urmărească aici toți pașii. Afară de aceea nu observă taxele tarifare și toate procesele le purta ca avocat, nu ca director al Societății, căci sumele pe care le putea încasa în acest chip erau mai mari.

Plângerile din partea clientelei se înmulțeau din zi în zi.

În urmare, consiliul s-a văzut nevoit să se gândească la alcătuirea unui regulament intern în care să se fixeze drepturile și datoriile directorului, ale funcționarilor, membrilor în consiliul administrativ și comisiunea censurătoare. În ședința de la 7 aprilie 1890 la propunerea lui Ioan Ciocan a fost însărcinat cu compunerea regulamentului, Dr. C. Moisil, fixându-i-se pentru acest scop un termen de cel mult o lună. Deși proiectul era gata la începutul lui iulie 1890, ședința plenară pentru discutarea lui s-a convocat abia în 3 aprilie 1891. În această ședință se alege din nou o comisiune alcătuită din Dr. Al. Larionesi, Ioan Ciocan, Dr. Paul Tanco și Ioan Jarda care, studiind proiectul, să prezinte o propunere definitivă. În sfârșit, în 28 aprilie 1898, regulamentul s-a votat, având să intre în vigoare de la 1 mai 1891. Tot atunci, la propunerea lui Dr. C. Moisil, se alege o comisiune constatatoare din Dr. A. Larionesi, Ioan Ciocan și Oct. Barițiu pentru a pregăti un proiect cu privire la executarea dispozițiilor regulamentare care cereau hotărâri speciale.

În 4 ianuarie 1892, împotriva opiniei directorului, consiliul hotărî să nu se mai intabuleze cauțiunile afară de cazurile speciale, pentru a-și cruța clientela de prea multe cheltuieli care intrau în buzunarul directorului.

În 21 martie 1892 se hotărî să nu se mai ia taxa de membru și taxa directorului pentru actul eliberat datornicului când ridică a doua oară și a treia oară banii votați ca împrumut.

Măsurile luate însă n-au dus la scop. N-au ajutat nici o seamă de modificări făcute în statute. Directorul Larionesi și-a continuat operațiile nestânjenit și mai departe. În ianuarie 1893 el acordă lui Ițig Neumann un împrumut de 6.000 fl. fără să aibă autorizația consiliului. Consiliul atunci hotărî să nu mai iasă nimic din casă fără contrasemnarea lui Dr. P. Tanco și I. Jarda.

A trebuit să vie adunarea generală din 2 aprilie 1893 ca să pună capăt luptei dintre consiliu și director, desărcinându-l și alegând în locul lui pe Octaviu Barițiu.

Fostul director a încercat să se răzbune pentru această înlăturare. Când Societatea l-a provocat în 8 aprilie 1893 să predea în timp de 8 zile actele care priveau pe „Aurora” și să facă un raport amănunțit despre procesele pe care le purta în numele acesteia, când i s-a comunicat judecătoriei că Larionesi nu mai are autorizația să reprezinte Societatea, el a răspuns prin un proces împotriva administrației „Aurorei”. În 18 aprilie 1893, Larionesi încă nu făcuse predarea cerută cu zece zile mai înainte. În 29 aprilie Larionesi ceru 800 fl. pentru purtarea proceselor. Societatea a hotărât să nu-i plătească decât în baza deciziunilor judecătorești pe care-l invită să le arate. Numai în 23 septembrie 1893 își trimise Larionesi răspunsul cu actele necesare pentru ca incidentul să se încheie.

În 4 aprilie 1900 găsim însă alcătuindu-se încă o dată o comisie compusă din Dr. P. Tanco și G. Pletosu pentru limpezirea finală a afacerilor pendente ale fostului director Larionesi.

Experiența cu directorul „specialist” a determinat Societatea de o parte să nu mai lucreze cu cambii, nefiind pregătită deajuns pentru acest fel de operațiune și neavând nici cărțile necesare, de altă parte să nu angajeze avocat în serviciul său în mod stabil. Procesele mai încurcate să se predea unui avocat, deocamdată lui Dr. D. Ciuta care, însă va trebui să se

Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)

îndestulească cu ceea ce i se lichidează judecătorește și să nu pună în socoteala „Aurorei”, ori a partidei cheltuielile făcute din greșeală; pentru corespondență să nu socotească cheltuieli, în procese să aleagă calea cea mai dreaptă și mai puțin costisitoare, să nu primească procese contra „Aurorei” și despre stadiul proceselor să raporteze din timp în timp, fără a lua pentru aceasta remunerație deosebită.

Dintre celelalte amănunte petrecute în acest interval mai relevante sunt următoarele:

În 31 martie 1892 consiliul hotărî să cumpere hârtii de răscumpărare a regalului în preț nominal de 15.000 fl. cu suma de 1486 fl. 35 cr.

Pentru a-și asigura o garanție în cazul că Societatea ar fi nevoită să ajungă repede și ușor la bani, în 6 iulie 1893 consiliul a decis să cumpere hârtii de valoare încă de cam 20.000 fl. Se întâmplă, adică, uneori că fiind anul rău, țărani nu-și puteau plăti cametele din pricina aceasta se ivi nevoia de bani, iar Societatea nu voia cu nici un preț să-și ruineze clientela cea mai prețioasă.

Pentru a încuraja întreprinderile românești și propășirea în noua direcție a ținutului, în cursul anului 1893 „Aurora” cumpără 19 acțiuni de-ale societății „Hebe” care avea să se îngrijească de întemeierea unei stațiuni balneare potrivite în Sângeorzul-românesc și de exploatarea apei minerale de acolo.

În toamna anului 1893 se ținu în Năsăud adunarea generală a „Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român”. În 21 octombrie 1893 consiliul hotărî ca „Aurora” să se facă membru fondator al acesteia plătind taxa de 200 fl. În același timp hotărî să ia parte la acoperirea cheltuielilor împreună cu aranjarea festivității cât ce va cunoaște venitul de care dispune. Până atunci va contribui cu oarecare sume considerate ca avans.

5. Revenire la normal și prosperare

După 7 luni de funcționare directorul Oct. Barițiu se îmbolnăvi greu. El fu substituit de Dr. Paul Tanco. Barițiu demisionă în 25 martie 1894, iar în adunarea generală ținută cu câteva zile mai târziu fu ales director vice-directorul Dr. Paul Tanco.

Prin ajungerea lui Tanco în fruntea „Aurorei” se începe o nouă eră de prosperare și bunăstare. La propunerea lui în ședința din aprilie 1894 se iau o serie de hotărâri principale menite să dea o nouă îndrumare dezvoltării „Aurorei”. Mai întâi se fixează drepturile și datoriile directorului, ale consiliului și comisiei cenzurătoare. Directorul se mulțumește cu leafa anuală de 400 fl. Renunță la hârtia de scris, dar în schimb cere să se angajeze un cancelist ale cărui îndatoriri iarăși se fixează. Cancelistul va face parte din comisia specială de 2 membri, care are leafă anuală de 120 fl. În urmare o parte din leafă își va primi-o din fondul comisiei speciale. Se fixează un curs special al lucrărilor, se distribuie munca între persoanele angajate, fără ca să fie împiedicate în alte ocupațiuni ale lor, dar nici interesele Societății să nu sufere. Se decide că „societatea trebuie să contribuie în viitor în mod permanent pentru scopuri culturale, fără însă ca prin aceasta să se angajeze izvoarele ei de venit de până aci, ci numai acelea ce-i stau la dispoziție consiliului după normele în vigoare. O parte a venitului din taxele de scris se va meni pentru acest scop”. Pentru a preveni orice eventualitate Societatea trebuie să-și întemeieze și alte fonduri de rezervă decât cel ordinar, precum și o seamă de fonduri cu menire specială. Fără îndoială cel mai mare merit al directorului Tanco a fost, afară de uriașa muncă săvârșită în chip absolut dezinteresat, mai ales acela de a fi urmărit necontenit înzestrarea Societății prin fonduri. Fondul de rezervă special II, menit să ajungă fond de pensuni, s-a creat chiar în această ședință.

N. DRĂGANU

Constituindu-se consiliul, s-a ales vice-director I. Ciocan care, mutându-se la Budapesta la 15 aprilie 1899, și-a cedat locul lui Iacob Pop care, fiind pensionat, avea mai mult timp disponibil pentru a se ocupa de afacerile Societății.

Cancelist a fost ales Ioan Pop, iar de la 28 septembrie 1895 Vasile Pop.

Cu ocazia adunării generale din 25 martie 1894 s-a repetat din mai multe părți dorința de a se transforma Societatea din „tovărășie” în „societate acționară”. În urmare, în 4 noiembrie 1894 se alege o comisiune compusă din Dr. Paul Tanco și Ioan Ciocan, ca să studieze chestiunea din nou și să refereze. Comisiunea a luat informațiile necesare și a pregătit un raport despre rezultatele la care a ajuns: cred că între împrejurările de atunci transformarea nu se putea face fără lichidare, iar lichidarea în regulă nu putea să fie în interesul Societății. Astfel transformarea s-a amânat și de astă dată până la vremuri mai bune.

În 15 aprilie 1899 „Aurora”, luând act că în Năsăud se proiectează înființarea unei noi case de păstrare, aceasta pe acțiuni, având să se numească „Mercur”, fără a se teme de concurență, dimpotrivă bucurându-se că prin întemeierea noii societăți se vor putea satisface trebuințele celor ce aveau nevoie de împrumuturi cu cambii, hotărî să subscrie și ea acțiuni.

Tot în acest an au cumpărat și 20 acțiuni de la „Comerciantul” și anume din fondul special de rezervă II.

La 1 ianuarie 1900 membrul Iosif Luchi propuse să se edifice și mobilizeze pe terenul grădinii Societății un pavilion cu suma de 4.700 fl. care ar fi fost să se voteze din fondul de rezervă. Consiliul a respins această propunere deoarece localuri potrivite pentru casă de cetire ori club de petrecere existau în Năsăud, iar clădirea proiectată ca întreprindere de speculațiune împreună cu rizic era în contradicție cu menirea fondului de rezervă.

În urma abdicării neașteptate a importanței sume de 47.917 fl. La 1 aprilie 1900, Societatea fu nevoită acum, mai întâi, să ia un împrumut cu lombard.

În 9 iunie 1900 se ținu o ședință plenară importantă pentru observațiile făcute de comisiunea cenzurătoare și măsurile de îndreptare luate.

S-a avut în vedere mai ales încasarea intereselor restante, care se urcau la sume foarte mari. Casierul a fost însărcinat să pregătească fără amânare un tablou al datornicilor cu cambii, unul al zălogurilor și al hârtiilor de valoare cal Societății.

Tot atunci s-a hotărât să se abscie datoria de 120 fl. a mai multor cărturari năsăudeni, pe care o luaseră cu prilejul înmormântării fostului căpitan districtual și director al „Aurorii” Bohățel și care trebuia să fie acoperită prin colectă, dar nu s-au adunat decât 35 fl.

Se regulă apoi chestiunea informatorilor. În sfârșit, fiindcă regulamentul pentru afacerile interne în unele părți ale sale nu mai corespundea împrejurărilor schimbate, s-a hotărât să fie supus unei revizuii, iar pentru acest scop s-a ales o comisiune compusă din Dr. P. Tanco, G. Scridon și Gr. Pletosu, ca să propună modificările necesare.

În o nouă ședință ținută în 16 martie 1901 această comisie își prezintă referatul care fu primit cu unanimitate și dus înaintea adunării generale.

În ședința de la 9 februarie 1901 se ceti o scrisoare bine întemeiată a membrului Dr. Leon Scridon, în care propunea să se pună operațiunile pe alte baze, introducându-se cambiile și alegându-se un contabil cu pregătirea necesară începând cu 1 ianuarie 1901. Propunerea a fost dată directorului Dr. P. Tanco și membrului Gr. Pletosu, atunci, înmulțindu-se lucrările de cancelarie, a fost ales pensionarul Ioan Bodescu ca al doilea cancelist cu leafă lunară de 40 cor., urcată de la 1 iulie 1901 la 50 cor.

La 9 aprilie 1901 directorul Dr. Paul Tanco referează că starea Societății permite ca să se dea 6% interese după depunerile membrilor fondatori, cu toate că de la Societate s-au ridicat însemnate sume din depuneri, de o parte în urma depresiunii economice care dănuia

Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)

în țară de câțiva ani, de altă parte având comunele bisericești trebuință de bani pentru clădirea bisericilor din Salva, Hordou, Telciu, Rebrîșoara și Rebra-mare. Același etalon s-a stabilit și pentru fundațiunile culturale, după bunul obicei al „Aurorii” care, totdeauna, le-a oferit acestora 1/2% ori cu 1% mai mult decât celorlalți deponenți.

În 4 iulie 1902 „Aurora” se înscrie membru fondator al Societății de lectură „Petru Maior” din Budapesta plătind taxa de 100 cor. În 6 septembrie 1902 consiliul hotără să înscrie Societatea „Aurora” ca membru fondator la „Societatea pentru fond de teatru român” care tocmai își ținea adunarea generală în Bistrița plătind taxa de 200 coroane.

Cum vedem, Societatea se dezvoltă liniștit și sigur sub conducerea înțeleaptă a noii direcțiuni. În raportul de gestiune pe 1903 se putea constata cu bucurie că „Aurora” a ajuns să aibă o frumoasă avere care, afară de faptul că împrumuturile sunt asigurate prin întabulațiune, contribuie și ea ca garanția oferită depozitarilor și eventualilor creditori să crească.

Totuși un incident neplăcut tulbură un oarecare timp mersul liniștit al Societății. În legătură cu urcarea remunerației membrilor din consiliu și comisiunea censurătoare întâmplată în adunarea generală din 20 martie 1904, membrul Iosif Luchi anunță protest, pe care îl și înaintă tribunalului prin un avocat. În același timp își cuprinse învinuirile aduse direcțiunii în o foaie volantă pe care o trimise tuturor membrilor Societății în 20 aprilie 1904. consiliul a răspuns prin un memoriu tipărit, în care își apăra punctul de vedere și convocă o adunare generală extraordinară pentru a pune la ordinea zilei chestiunea votului de încredere. Luchi făcu o întâmpinare împotriva acestei convocări. Cu toate acestea adunarea s-a ținut în 9 octombrie 1904. ea primi memoriul direcțiunii și al consiliului de al său și aprobă gestiunea acestora. Reprobă procedura lui Luchi care rămase să fie exclus din Societate în sensul art. 16 și 18 b din statute și în conformitate cu § 235 din art. de lege XXXVII din 1875 în cazul că și-ar continua acțiunea defăimătoare și distructivă îndreptată împotriva „Aurorei”. În urma reacțiunii energice a directorului și consiliului, Iosif Luchi a fost silit să-și retragă procesul care era să se pertracteze în ziua de 21 decembrie 1904.

După închiderea acestui incident Societatea își continuă mai departe munca liniștită.

În ședința Consiliului de la 30 mai 1905 se hotără ca „Aurora” să intre în asociația băncilor române, având să se facă de urgență anunțarea intrării, mai ales fiindcă tocmai atunci se încheia semestrul I din acel an de gestiune. Intrarea cu toate acestea nu s-a făcut decât în 1923 după transformarea în societate acționară.

Deoarece în felul cum se proceda mai înainte moșiile licitate nu aduceau nimic Societății, în ședința de la 14 august 1905 consiliul hotără:

1. Să se ia dispoziții pentru a avea o evidență clară despre posesiunea institutului să-i aducă câștigul cuvenit, ele nu vor mai lăsa vechilor proprietari fără arendă.

2. Întrucât s-ar ivi cazuri ca vechii proprietari ar dori să le răscumpere, să li se dea un termen până la care o pot face aceasta și după care institutul e liber să dispună și în alt chip de ele.

Anul 1905 a fost un an de criză pentru Societate. Aproape de la începutul anului și mai ales din luna martie, când a intrat în vigoare convențiunea comercială cu Germania, prețul vitelor s-a urcat într-un chip neobișnuit și această împrejurare le-a făcut cu puțință plugarilor din ținut să se desărcineze în mare parte, achitându-și împrumuturile.

Tot în primăvara aceluși an s-a început și clădirea căii ferate Beclean – Rodna. De pe urma despăgubirilor acordate pentru terenurile expropriate asemenea s-au vărsat sume însemnate, parte ca replătiri de capitaluri, parte ca depuneri spre fructificare.

Aceste împrejurări au pricinuit o inflațiune de numerar la institut, adăugându-se și faptul că banul, în lipsa clienților obișnuți, era puțin căutat, iar la alt fel de clienți nu se putea

---

N. DRĂGANU

---

eloca cu siguranța pe care o cerea tradiția „Aurorei”.

Consiliul s-a simțit îndemnat deci să investească o parte a capitalului în realități prin cumpărarea mai multor case în piață, la locul de frunte și valoare.

În 4 iunie 1907 „Aurora” subscrie 10 acții la „Banca populară” din Zagra, iar în 21 mai al aceluiași an se înscrie membru fondator al gimnaziului din Brad plătind taxa de 200 cor.

Dar în curând împrejurările s-au schimbat. Anul care urmează e caracterizat prin o criză rezultată din lipsa de numerar. Această criză și-a luat începutul în America și s-a întins apoi asupra continentului nostru. Asupra „Aurorei” ea n-a avut influență directă, dar a influențat în mod indirect întrucât deponenții, mai cu seamă țărani, și-au scos depunerile pentru a le investi în pământ, vânzătorii neavând alt mijloc de a-și plăti datoriile cambiale.

În ședința de la 22 martie 1908 se luă precauțiile necesare, autorizându-se cererea un împrumut de 100.000 cor.

Criza a dăinuit și în anul 1909, când un mare număr de debitori au rămas restanți cu interesele, fiind târgurile oprite din pricina epidemiilor de vite și oi care au bântuit pe întreaga Valea Someșului de sus, mai ales în Rebra, Rebrisoara, Salva, Hordou, Telciu și Mititei. De altă parte pe Valea Ilvei, în Leșu, Poiană și Măgură nu li s-au plătit terenurile expropriate pentru calea ferată. A trebuit deci să se acorde amânări pentru a nu păgubi pe clienți care nu erau vinovați că nu-și puteau face plățile la timp.

Situația a rămas neschimbată și în 1910. În cursul anului următor însă țărani și-au revenit. S-au replătit sume însemnate astfel că plasarea banilor pe lângă ipoteca populară a fost foarte anevoioasă și consiliul administrativ al „Aurorei” s-a aflat îndemnat, chiar și din punctul de vedere al mobilității, să investească o parte din capitalul disponibil cumpărând efecte de stat în rentă ungară în valoare nominală de 70.000 cor. În același timp a scris 10 acții la „Maramurașiana”, 5 acții la „Banca Generală” și 2 acții la „Luncana”.

În preajma războiului balcanic, deci destul de curând, efectele în rentă ungară începură să se deprecieze. În 20 ianuarie 1912 consiliul hotărî să acopere în bilanț diferența de curs a acestora (5,70% pentru 62.000 cor. = 3.434 cor.) din al doilea fond special de rezervă, care în 1911 adusesese un venit de 3.961 cor. 63 fil.

În 23 martie 1912 consiliul hotărî să prezinte din nou adunării generale, care era să se țină a doua zi, o propunere în privința transformării institutului din „însoțire” sau „tovărășie” în „societate acționară”, întrucât cât se părea că ar fi de astă dată mai multă nădejde de izbândă. Adunarea generală primi propunerea consiliului și enunță principial transformarea, îndrumând consiliul să facă pregătirile necesare până la adunarea generală cea mai apropiată, să alcătuiască pregătirile necesare până la adunarea generală cea mai apropiată, să alcătuiască statutele și să ceară învoirea în scris de la toți membrii. Tribunalul regesc din Bistrița însă, cu nr. 1804 de la 21 aprilie 1912, nu aprobă această hotărâre. Se convoacă o nouă adunare generală pentru ziua de 23 iunie 1912 și se făcu un protest, dar și de astă dată tribunalul, cu nr. 3687-1912, nu aprobă punctul privitor la transformare.

Cum se vede din raportul directorului prezentat în ședința din 25 februarie 1914, în anul 1913 a intrat „Aurora” mai întâi în legătură cu banca Austro-Ungară prin contragerea a două împrumuturi lombard în sumă de 35.000 cor., din care încă în cursul aceluiași an s-au replătit 18.000 cor., rămânând să se restituie în cursul anului următor restul de 17.000 cor.

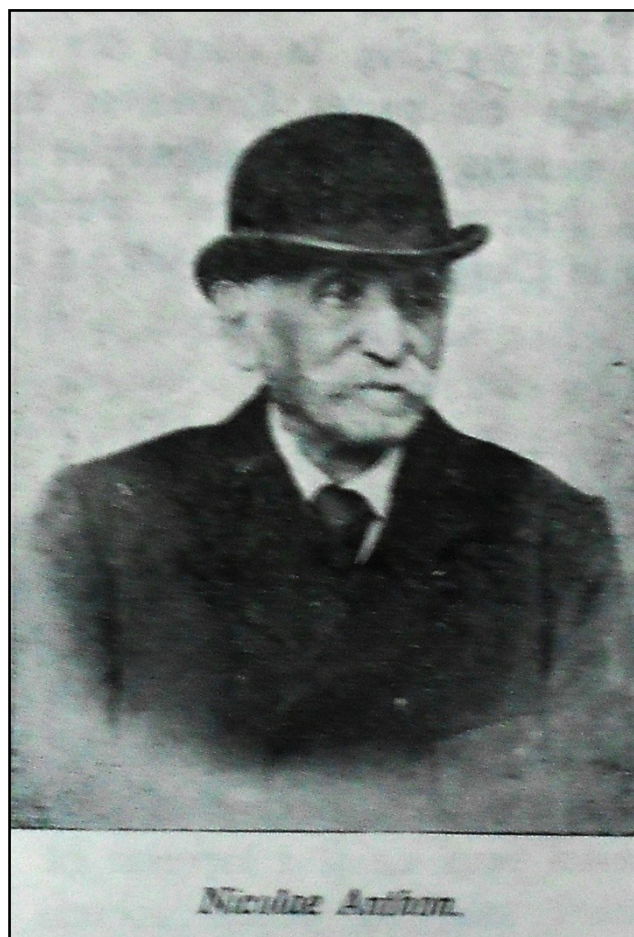
În aceeași ședință s-a discutat din nou chestiunea efectelor de stat și s-a găsit că, cu toate că în bilanțul anului 1913 se observă la această o pierdere de 1.886 cor., totuși trebuie să se mai cumpere rentă ung. Cu 4% în valoare nominală de 100.000 cor., avându-se în vedere revizuirea legii comerciale, care avea să impună institutelor de bani investirea în rentă de stat

Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)

---

a unei sume proporționale cu depunerile pe care le aveau.

Încheind acest capitol din istoria „Aurorei”, se poate constata că în tot timpul celor douăzeci de ani pe care-i cuprinde, ea s-a dezvoltat încet, dar sigur. Deși a fost împiedicată în dezvoltarea sa de cei ce n-aveau interesul ca un institut financiar românesc să prospereze, ea a progresat mereu, învingând toate greutățile financiare, care stăpâniseră în mai multe rânduri toate piețele interne și externe. Asupra „Aurorei” acestea n-au avut o influență prea mare, deoarece ea lucra cu banul propriu și nu era angajată în nici o direcție, în nici o formă și sub nici un titlu. Societatea a satisfăcut cu ușurință nevoile clientelei sale țărănești, mulțumită încrederii deponenților care a crescut mereu pentru motivul că banii le erau plasați în deplină siguranță. Chiar și organele oficiale ale statului, care nu sprijineau altfel, cum am amintit, acest institut românesc, îl înștiințează în câteva rânduri că sedria orfanală dorește să depună bani la „Aurora”.

Primul director al Băncii „Aurora”

Fond personal Ioan Marcu
Nr. 782

(2)

ROMÂNIA ✦ ARHIVELE NAȚIONALE ✦ BISTRITA NASAUD

Alexi Alexandru
(nepot)
- de pe front -
1914-1916

Scrisori din anii Primului Război Mondial

11 file

Tábori posta.

A feladó

neve: Alexi Sandor, M. kir.

czime: 5 honved Tábori agyus Erred.

Totútez.

Erred was alkely.

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP

Czím:

Tomneci Sule.

Ioan Marcu. invatatori.

com. Bistrita Nasaud.

m. p. Olah Szt Gyorgy.

Ara: 1 fillér.

Scrisori din anii Primului Război Mondial

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Primul Război Mondial a rămas în istorie ca unul dintre cele mai sângeroase conflagrații din istorie. Și pe bună dreptate. Milioane de soldați și civili au murit în acest conflict, iar condițiile de luptă erau foarte grele.

Primul Război Mondial sau „Marele război” a fost cel în urma căruia omenirea s-a transformat profund. Conflictul a însemnat și cea mai mare desfășurare de forțe umane și materiale și s-a terminat, așa cum se întâmplă de obicei, cu învingători și învinși. Însă traumele au fost aceleași, ele i-au unit pe adversari și au făcut ca momentele de umanitate să aibă o încărcătură și mai emoționantă.

Corespondența reprezintă o sursă extrem de importantă pentru a vedea care au fost trăirile și situațiile celor care au plecat pe front.

Nu este niciun secret că marile victorii se construiesc cu efort și sânge. Iar corespondența militarilor români din Primul Război Mondial confirmă acest adevăr pe deplin.

Printre combatanții Primului Război Mondial s-au aflat și mulți sângeorzeni. Dovezile, sub forma unor cărți poștale, se găsesc în fondul întocmit de către specialiștii de la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud. Fondul poartă denumirea de „Învățător Ioan Marcu”, deoarece toată corespondența trimisă de pe front de către soldații sângeorzeni îi era adresată învățătorului din Sângeorgiul-Român. Cu totul surprinzător este și descoperirea făcută de către specialiștii de la arhivele bistrițene, în special a doamnei Dana Văran, a acestor corespondențe de pe front între soldații sângeorzeni și învățătorul lor din sat, Ioan Marcu.

Învățătorul Ioan Marcu s-a născut la 4 octombrie 1866 în comuna Bistra, județul Turda. Părinții săi, Gheorghe Marcu și Sofia Bistrai, nepoata lui Avram Iancu, au fost țărani cu stare materială bună. După mamă, a fost strănepot al „Regelui Munților”. Studiile primare le-a făcut în Bistra, iar pe cele secundare la liceul românesc din Blaj, unde a terminat și Școala normală. A fost un elev sârguincios și inteligent, de aceea, îndată ce a obținut diploma de învățător, mitropolitul Vancea, de pe atunci, l-a trimis la școala din Pata, județul Cluj, iar după aceea la Ghimeș-Făget din județul Ciuc. Aici a muncit patru ani pentru reromânizarea românilor secuizați. Cu 1 septembrie 1890 a fost numit la Școala primară din Sângeorz-Băi, județul Năsăud, unde a servit fără întrerupere până la 1 septembrie 1926 când, după o muncă dascălească de 41 de ani, a trecut la pensie. După război i s-au oferit posturi înalte în învățământul primar, a preferat, însă, postul de director la școala căreia i-a închinat cei mai frumoși ani din viață. Pe lângă munca din școală, învățătorul Ioan Marcu a mai dezvoltat o frumoasă activitate și pe peren cultural și economic. Astfel, a înființat în Sângeorz-Băi „Reuniunea de cetire și cântări” care dispune de local propriu, a înjghebat o trupă de actori, a fost casierul comitetului bisericesc, a stăruit din răputeri pentru ridicarea noului edificiu al școlii primare, a fost șeful pompierilor voluntari, a condus ani de-a rândul Societatea „Hebe”, a luat parte la înființarea băncii populare „Izvorul”, a fost membru în consiliul

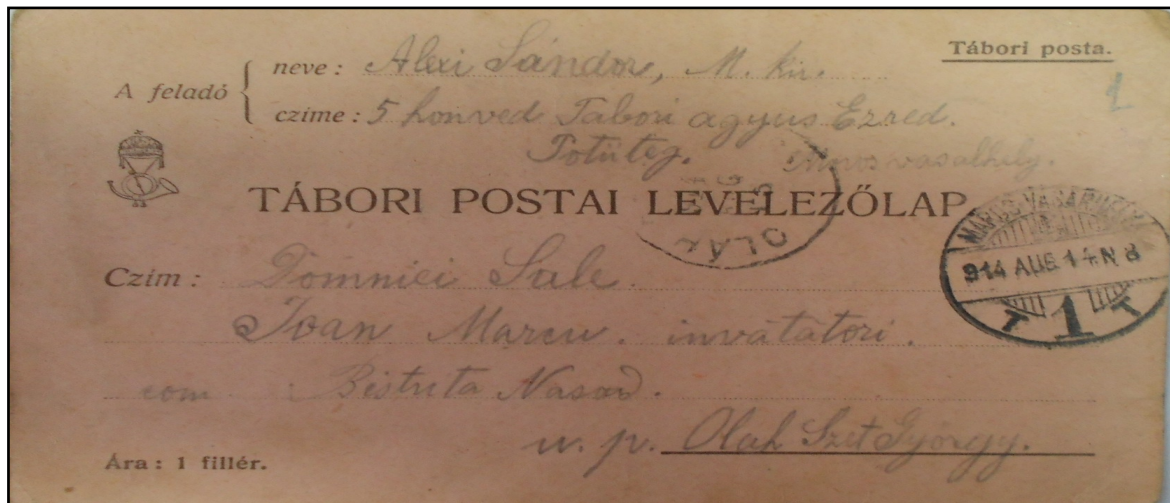
ALEXANDRU DĂRĂBAN

comunal și membru credincios al Partidului Național-Țărănesc (P.N.Ț.). Pentru faptele lui mari și sufletul său nobil, a fost stimat și apreciat de foarte multă lume¹.

A fost căsătorit cu Elisabeta, născută Pop, având trei fii: Tiberiu, preceptor la Beclean, Traian, controlor fiscal la Alba-Iulia și Liviu, student la medicină în Italia. Învățătorul Ioan Marcu a murit, după o boală îndelungată, în 20 august 1935 în locuința sa din Sângeorz-Băi, în etate de 69 de ani².

În acest număr vom da publicității corespondența purtată Alexandru Alexi din Sângeorz-Băi, aflat pe front, cu învățătorul Ioan Marcu cu care într-o relație de rudenie.

În Sângeorz-Băi este obiceiul, până și în zilele noastre, ca la nunta mirilor cei care cunună să fie nașii. În schimb, când apare primul născut, se desemnează „moșii” care au rolul de a fi și ei martori la botezul celui născut. Nu trebuie făcută confuzia cu „moașa sătească” cea care era un așa-zis „cadru medical” ce asista la nașterea propriu-zisă. Părinții celui botezat erau numiți „nepoți”.

Facsimil nr. 1

Stimate moșule,

Printre toate năcazurile militare îmi ieu libertatea de a vă încunoștința și pe D-voastră despre mine, eu al d-voastră nepot, mă aflu în Morosvateľhey la honved 9 artilerie. Am fost și pe la Lugoj dar ne-a trimis îndărăpt aici, apoi pregătirile sunt mari, furnicar de oameni și de cai, nu se știe când plecăm poate către Galiția. Dumneavoastră ce mai faceți, sunteți cu toții bine, ce știri mai vin, de pace nici vorbă. Serbia e ocupată de ai noștri, a intrat legea militară peste tot sau nu de pe aici o mulțime de țivili (civili, s. n.) la lucru de aceea care nu au fost soldați. E dureros, dar sănătos vorba ceia. Te rog moșule să spui la toți domnii complimentele mele, asemenea salut mâna Moșii. Vă doresc tot binele la întreaga familie, eu, slavă lui Dumnezeu sunt sănătos, apoi lucru avem destul sunt iar socaci (bucătar, s. n.), dar avem o mulțime de oameni și trebuie să împăcăm pe toți. De cumva veți îndura să-mi scrieți pe adresa din față (Facsimil nr. 1)

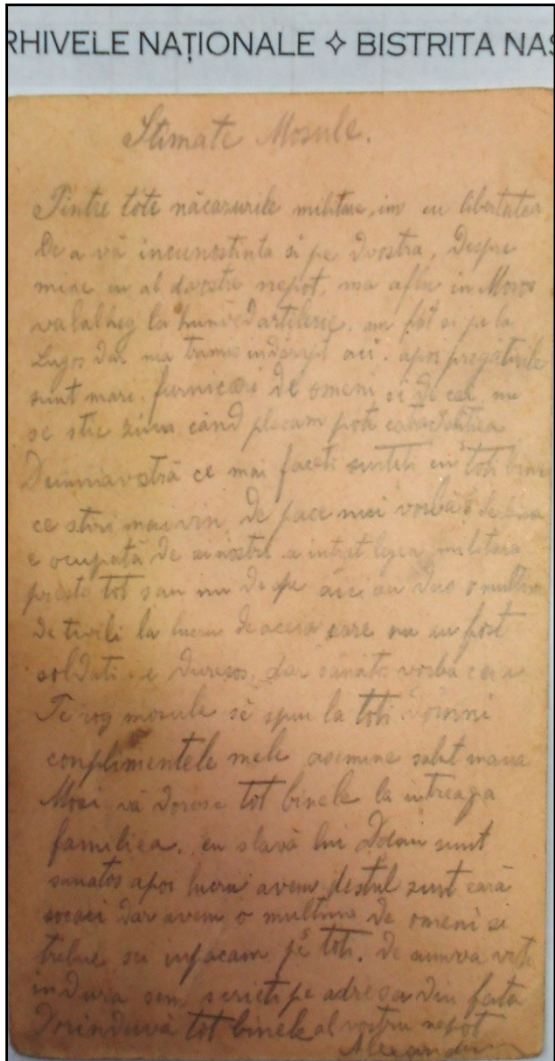
Dorindu-vă tot binele, al vostru nepot, Alexandru³.

¹ *Săptămâna*, Bistrița, Anul VIII, 1935, nr. 266 (duminică 1 septembrie), pp. 2-3.

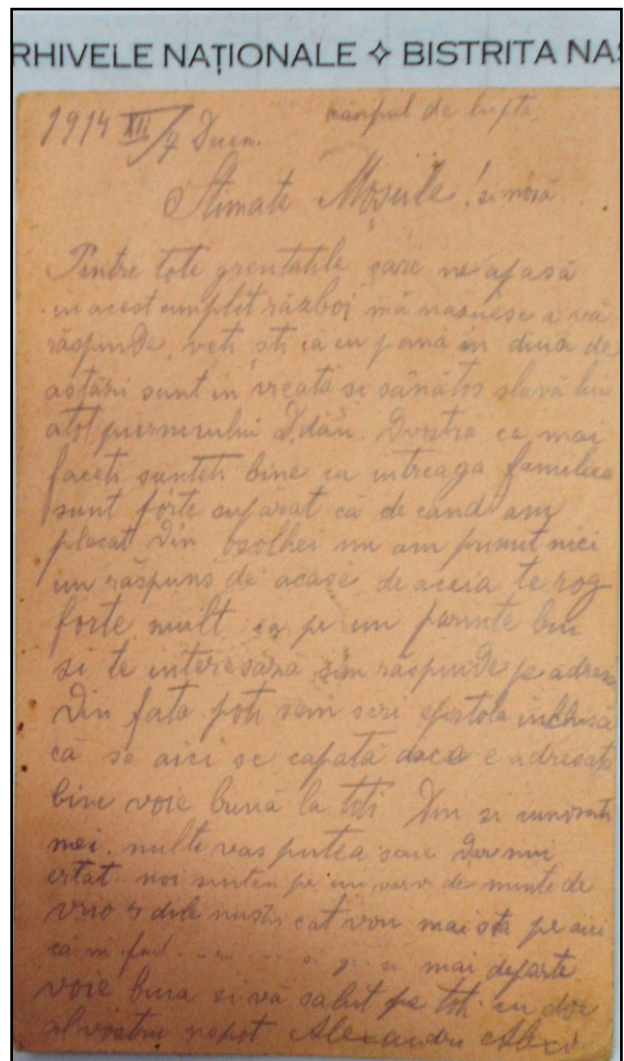
² *Ibidem*.

³ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), *Fond personal Ioan Marcu*, Corespondența cu Alexi Alexandru (nepot), 1914-1916 (Facsimil nr. 2).

Scrisori din anii Primului Război Mondial

Facsimil nr. 2

Facsimil nr. 3

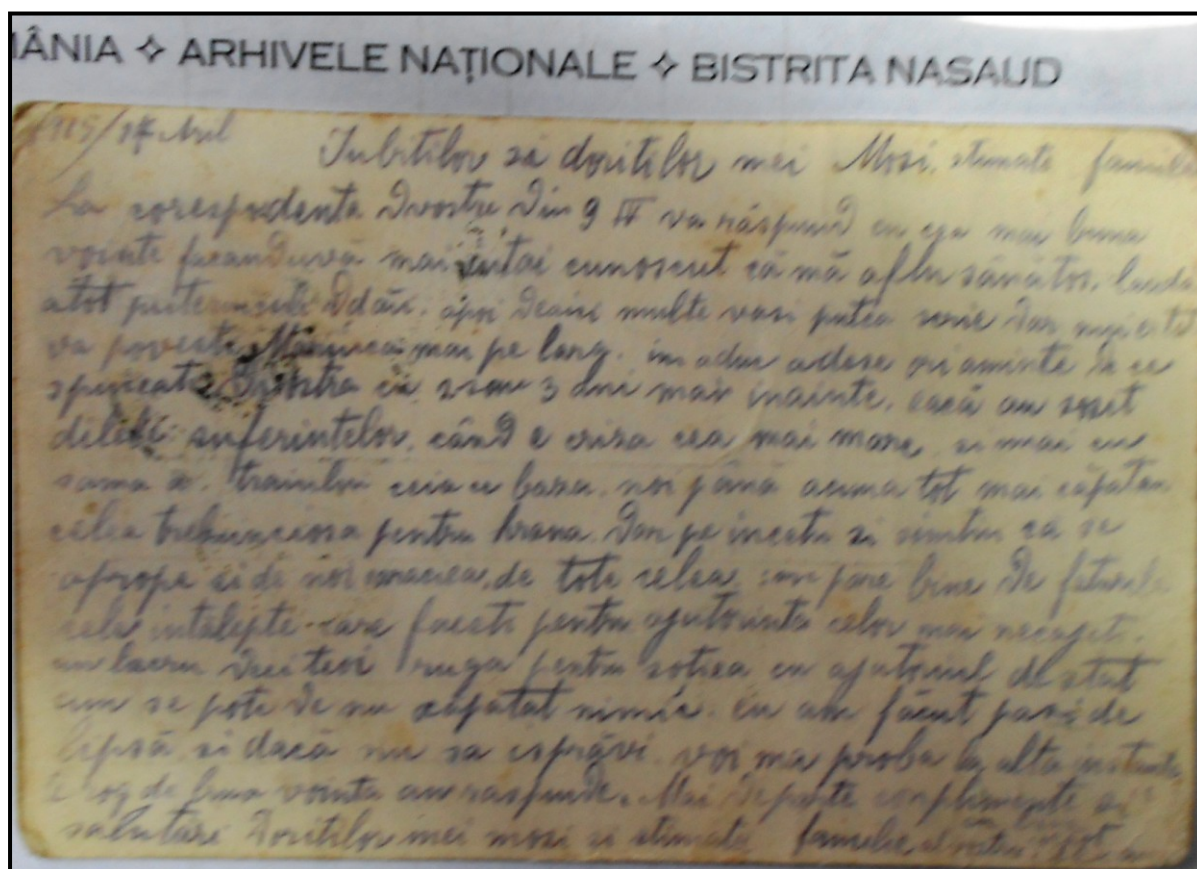
1914 XII/7 dec.

Stimate Moșule și moașă

Printre toate greutățile care ne apasă în acest cumplit război mă năzuiesc a vă răspunde. Veți ști că eu până în ziua de astăzi sunt în viață și sănătos slavă lui Atotputernicului Dumnezeu. D-voastră ce mai faceți sunteți cu întreaga familie sunt foarte supărat că de când am plecat din Oșolhei nu am primit nici un răspuns de acasă de aceea te rog mult ca pe un părinte bun și te interesează a-mi răspunde pe adresa din față poți să-mi scrii epistola închisă că și aici capătă dacă e adresată bine voie bună la toți. Am și conversat noi, multe v-aș putea scrie, dar nu-i iertat. Noi suntem pe un vârf de munte de vreo 4 zile nu știu cât vom mai sta pe aici că-mi..... mai departe voie bună și vă salut pe toți cu dor, al vostru nepot

Alexandru Alexi¹.¹ Ibidem, Facsimil nr. 3.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Facsimil nr. 4

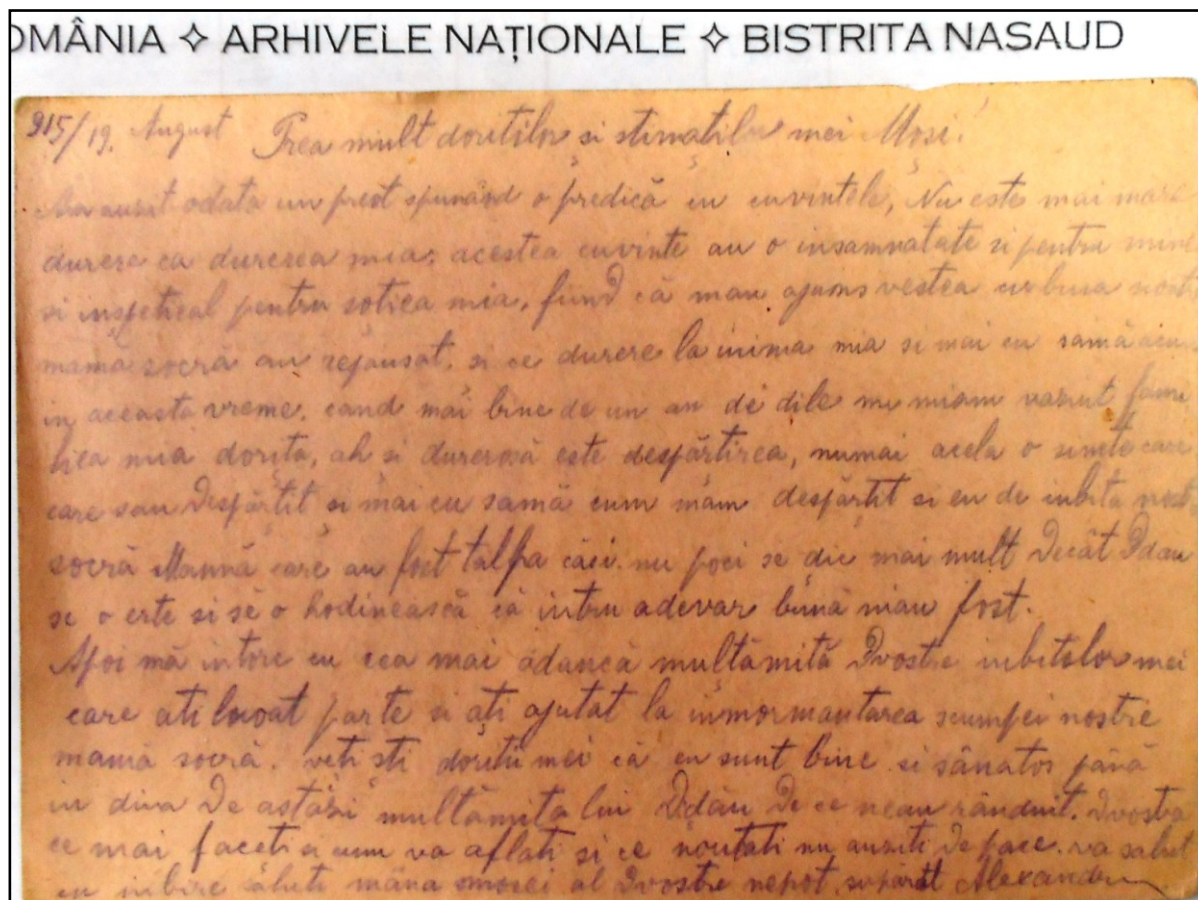
915/17 Aprilie

Iubiților și doriților mei Moși, stimată familie

La corespondența d-voastră din 9 IV vă răspund cu așa mai bună voință făcându-vă mai întâi cunoscut că mă aflu sănătos. Laudă Atotputernicului Dumnezeu, apoi de aici multe v-aș putea scrie dar nu-i iertat să povestesc mai încă mai pe larg. Îmi aduc aminte de ce spurcată ripostă că 2 sau 3 ani mai înainte, căci au sosit zilele suferințelor când e criza cea mai mare și mai cu samă a traiului ceia ca bază, noi până acum tot mai căpătăm cele trebuincioase pentru hrană. Dar pe încet ce simțim că ce aproape și de noi oarecare, de toate celea ne pare bine de sfaturile cele înțelepte care faceți pentru ajutorința celor mai necăjiți. Cu lucru deci te-oi ruga pentru soția cu ajutorul de stat cum se poate de nu a căpătat nimic. Eu am făcut pașii de lipsă și dacă nu s-a isprăvi, voi mai proba la altă instanță, te rog, de bună voință aș răspunde. Mai departe complimente și salutări doriților mei moși și stimată familie, al vostru nepot,

Alexandru¹.¹ Ibidem, Facsimil nr. 4.

Scrisori din anii Primului Război Mondial

Facsimil nr. 5.

915/19 August

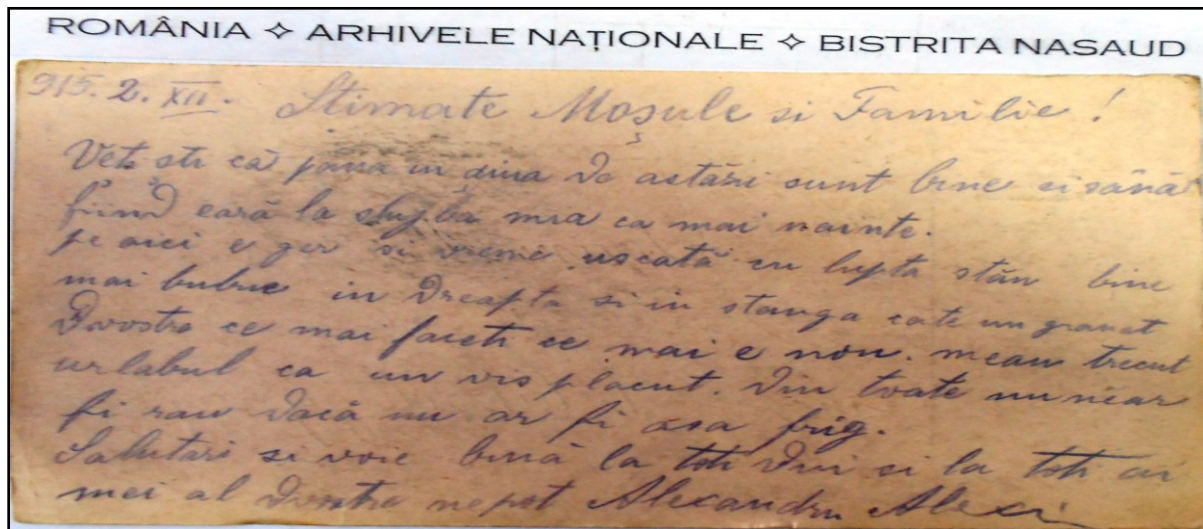
Prea mult doriților și stimaților mei Moși

Am auzit odată un preot spunând o predică cu cuvintele „Nu este mai mare durere ca durerea mea”, aceste cuvinte au o însemnătate și pentru mine și în special pentru soția mea, fiindcă mi-a ajuns vestea că buna noastră mamă soacră a repausat și cu durere la inima mea și mai cu seamă că în această vreme când mai bine de un an de zile nu mi-am văzut familia mea dorită, ah și dureroasă este despărțirea, numai acela o simte cei care s-au despărțit și mai cu seamă că m-am despărțit de iubita noastră soacră. Mamă care a fost talpa căii, nu poți să dai mai mult decât Dumnezeu să o ierte și să o hodinească că într-o adevăr bună mi-a fost.

Apoi mă întorc cu cea mai adâncă mulțumită d-voastră iubitorilor mei care ați luat parte și ați ajutat la înmormântarea scumpei noastre mamă soacră. Veți ști doriții mei că eu sunt bine și sănătos până în ziua de astăzi mulțumită lui Dumnezeu de ce ne-a rânduit. D-voastră ce mai faceți și cum vă aflați și ce noutăți, nu auziți de pace. Vă salut cu iubire salut mâna moașei, al d-voastră nepot, supărat

Alexandru¹.¹ Ibidem, Facsimil nr. 5.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Facsimil nr. 6

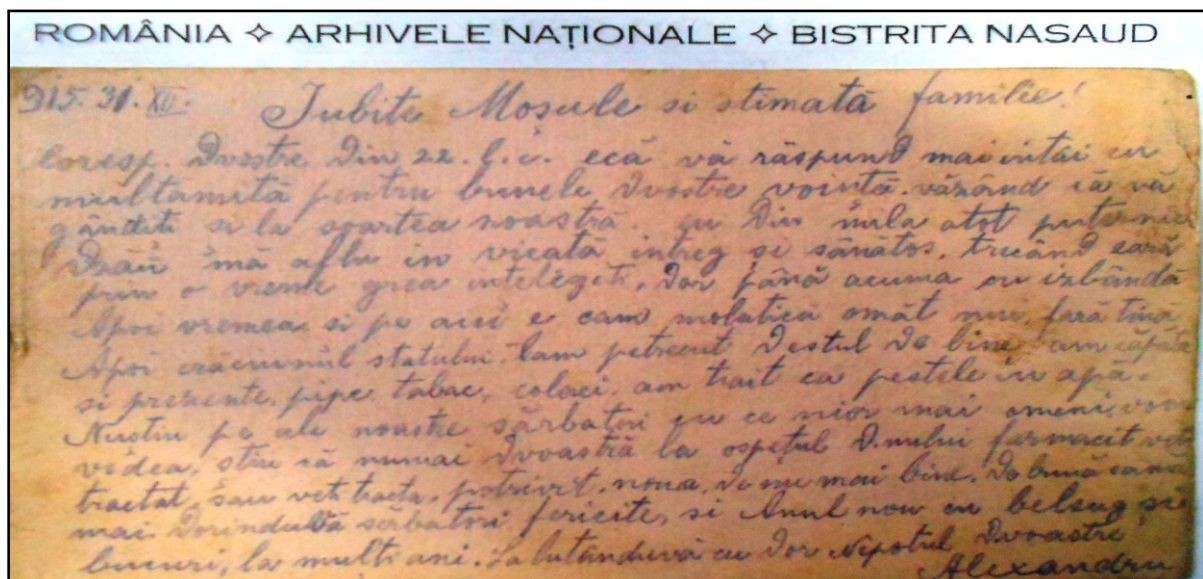
915.2.XII

Stimate Moșule și Familie!

Veți ști că până în ziua de astăzi sunt bine și sănătos fiind iar la slujba mea ca mai înainte.

Pe aici e ger și vreme uscată. Cu lupta stăm bine, mai bubuie în dreapta și în stânga câte un granat. D-voastră ce mai faceți, ce mai e nou. Ne-am trecut urlabul ca un vis plăcut. Din toate nu ne-ar fi rău dacă nu ar fi așa frig.

Salutări și voie bună la toți domni și la toți ai mei, al d-voastră nepot Alexandru Alexi¹.

Facsimil nr. 7

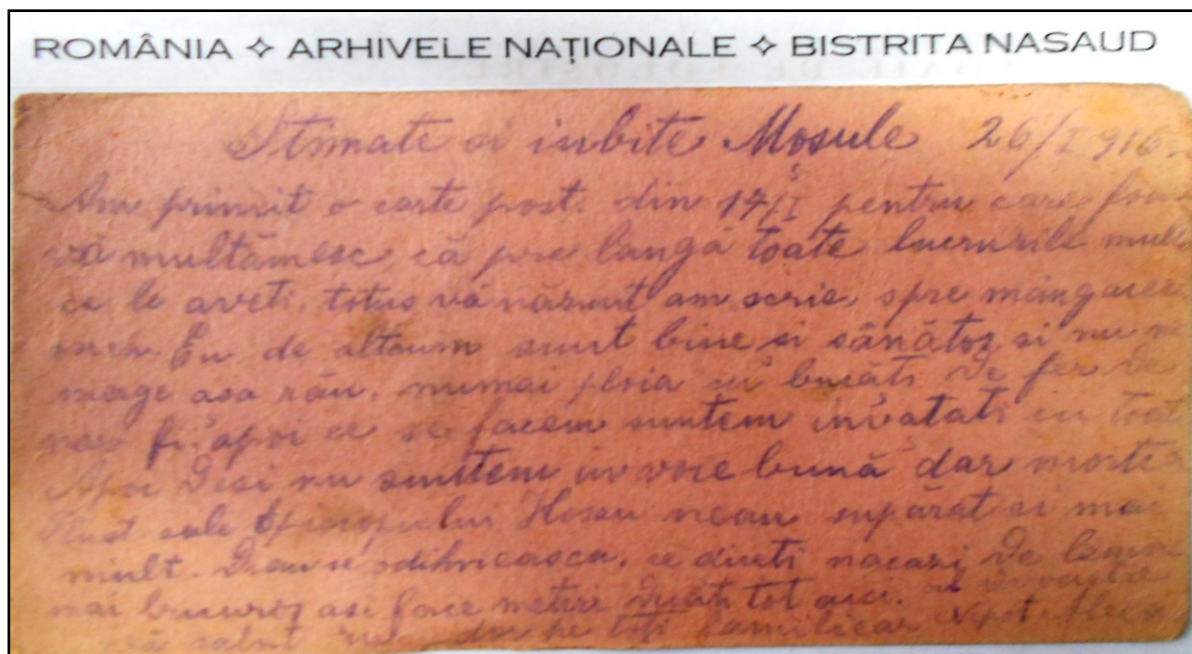
¹ Ibidem, Facsimil nr. 6.

Scrisori din anii Primului Război Mondial

915.31.XII

Iubite Moșule și stimată familie!

Coresp. d-voastră din 22 I.c. iacă vă răspund mai întâi cu mulțămită pentru bunele voastre voințe văzând că vă gândiți și la sortea noastră. Eu8 din mila Atotputernicului Dumnezeu mă aflu în viață întreg și sănătos. Trecând iar prin o vremea grea înțelegeți, dar până acum cu izbândă. Apoi vremea și pe aici e cam molatică, omăt, nori, fără tină. Apoi crăciunul statului l-am petrecut destul de bine, am căpătat și plăcinte, pipe, tabac, colaci, am trăit ca peștele în apă. Nu știu pe ale noastre sărbători cu ce ne-om omeni, vom vedea, știu că numai d-voastră la ospățul d-lui farmacist veți fi tractat sau veți trata potrivit, nouă de nu mai bine, de bună samă, mai dorindu-vă sărbători fericite și Anul nou cu belșug și bucurii, la mulți ani. Salutându-vă cu dor nepotul d-voastră,
Alexandru¹.

Facsimil nr. 8

Stimate și iubite Moșule 26.I. 916

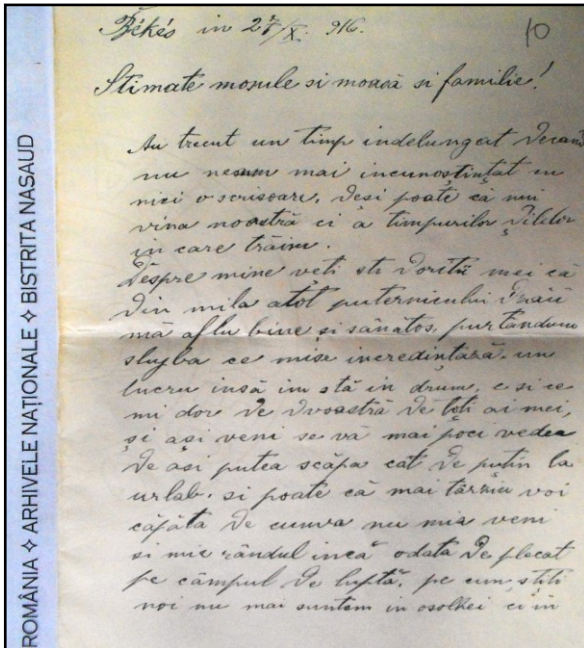
Am primit o carte poștală din 17.I pentru care foarte vă mulțumesc că pe lângă toate lucrurile multe de le aveți totuși vă năzuți a-mi scrie spre mângâiere încă. Eu de altcum sunt bine și sănătos și nu merge așa rău, numai ploaia cu bucăți de fier de n-ar fi apoi ce să facem suntem învățați cu toate. Apoi deși nu suntem în voie bună, dar moartea Prea Sfinției sale Episcopului Hossu ne-am supărat și mai mult. Dumnezeu să-l odihnească. Că ziceți măcar de lemne mai lucrez așa face meteri. Suntem tot aici. Al d-voastră vă salut cu dor pe toți familiar nepot,

Alexandru².

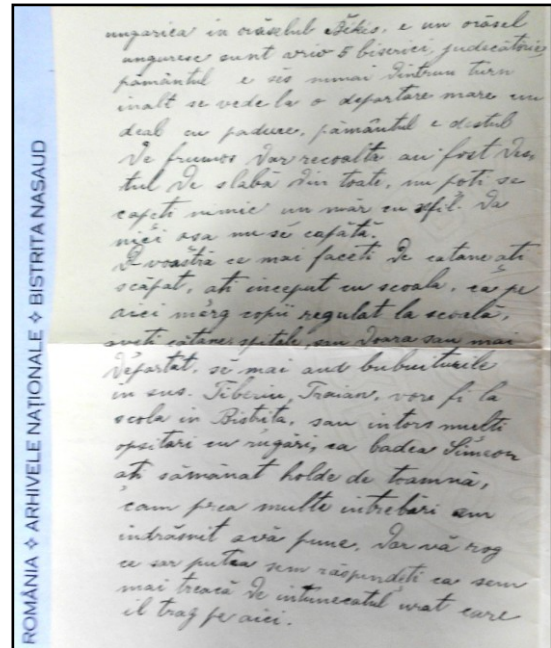
¹ Ibidem, Facsimil nr. 7.

² Ibidem, Facsimil nr. 8.

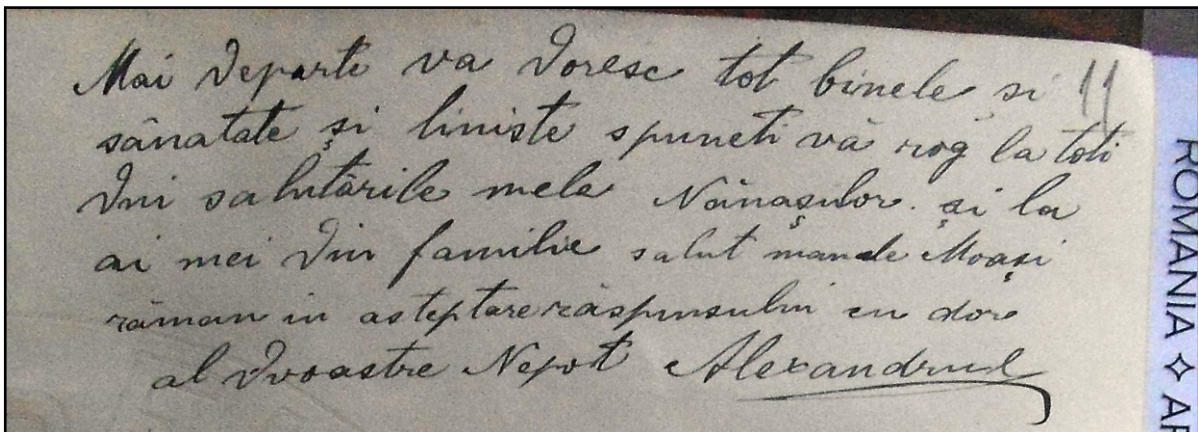
ALEXANDRU DĂRĂBAN

Facsimil nr. 9

Facsimil nr. 10

Facsimil nr. 11

Békés în 27/X. 916

Stimate moșule și moașă și familie!

Au trecut un timp îndelungat de când nu ne-am mai încunoștințat cu nici o scrisoare. Deși poate că nu-i vina noastră, ci a timpurilor zilelor în care trăim.

Despre mine veți ști doriții mei că din mila Atotputernicului Dumnezeu mă aflu bine și sănătos purtându-mi slujba ce mi se încredințează, un lucru însă îmi stă în drum, e și ce îmi e dor de d-voastră de toți ai mei și aș veni să vă mai vedea de aș putea scăpa cât de puțin la urlab și poate că mai târziu voi căpăta de cumva nu mi-a veni și mie rândul încă odată de plecat pe câmpul de luptă pe cum știți noi nu mai suntem în Oșolhei, ci în Ungaria în orașelul Békés, e un orașel unguresc sunt vreo 5 biserici, judecătorie, pământul e șes numai. Dintr-un înalt se vede la o depărtare mare un deal cu pădure pământul e destul de frumos dar recoltă a

Scrisori din anii Primului Război Mondial

fost destul de slabă din toate nu poți să capeți nimic un măr... da nici așa nu se capătă.

D-voastră ce mai faceți, de cătane ați scăpat, ați început cu școala că pe aici merg copiii regulat la școală, aveți cătane-n spitale sau doară s-au mai depărtat, să mai aud bubuiturile în sus. Tiberiu, Traian, vor fi la școală în Bistrița. S-au întors mulți opsitari cu rugări cu badea Simion ați semănat holde de toamnă, cam prea multe întrebări am îndrăznit a vă pune, dar vă rog ce s-ar putea să-mi răspundeți ca să-mi mai treacă de întunecatul urât care îl tragi pe aici.

Mai departe vă doresc tot binele și sănătate și liniște spuneți vă rog la toți. Du-i salutările mele Nănașilor și la ai mei din familie, salut mâinile Moașei rămân în așteptarea răspunsului cu dor al d-voastră nepot

Alexandru¹.

¹ *Ibidem*, Facsimilurile nr. 9, 10 și 11.

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

OCTAVIAN LUNGU

CAPITOLUL II

DESFIINȚAREA REGIMENTULUI II ROMÂNESC DE GRANIȚĂ DE LA NĂSĂUD ȘI EPOCA DE GREA LUPTĂ PENTRU MENȚINEREA AVERILOR MĂNĂSTIREȘTI

Anul 1851 aduce o mare surpriză și îngrijorare grănicerilor căci în baza unui ordin împărătesc din 22 ianuarie 1851, Regimentul II Românesc de la Năsăud se desființează.

O atare schimbare aduce în mod firesc multe modificări în structura organică a instituțiilor create în timpul graniței militare. Grănicerii s-au întrebat, cu îngrijorare, ce vor deveni averile lor și ce soartă le va aduce viitorul. În fața noilor împrejurări, grănicerii au ținut în ziua de 13 martie 1851 o mare întrunire la Năsăud, hotărând ca fondul de montur și provente, proprietatea lor exclusivă și inalienabilă, să nu se împartă între comune, ci să se destineze scopurilor culturale. În baza acestei hotărâri, din fondul de provente s-a creat „Fondul central scolastic” și din fondul de montur „Fondul de stipendii”.

Comunele destinând cele două fonduri realizărilor culturale au dat dovadă de un înalt spirit de înțelegere a intereselor esențiale ale populației. În timpul stăpânirii vitrege, prin școlile românești de la Năsăud, s-a putut dezvolta și menține ideea și sentimentul național, în acest colț nordic al Ardealului.

Școlile românești de la Năsăud au devenit o pepinieră a bărbaților care aveau de dus greaua luptă națională. Printre acei formați în aceste școli putem să amintim pe marele George Coșbuc și mulți alți mari bărbați, care au trecut la frații lor liberi în vechiul Regat, dezvoltând o activitate rodnică pentru dezrobirea neamului.

Adunarea grănicerilor a mai hotărât ca munții să rămână în proprietatea comunelor după cum au fost împărțiți și folosiți în timpul graniței militare, iar munții dați în arendă și anume: Crăciunelul, Dosul Stânișoarei și Poiana Rotundă, să se exploateze și mai departe sub această formă, iar veniturile încasate din arendă să servească în viitor alimentării fondului central scolastic.

În primăvara anului 1851, încetând administrația militară a ținutului Năsăud, s-a trecut la administrația civilă cu data de 1 aprilie.

OCTAVIAN LUNGU

Am amintit că ținutul românesc nu era bine văzut de stăpânire. Acest lucru s-a dovedit cu ocazia trecerii lui sub administrația civilă. Cu această ocazie, Statul cerea să se treacă în mod definitiv în favorul lui următoarele drepturi și realități:

- 1) Fondul de provente și montur.
- 2) Drepturile regale ale tuturor comunelor grănicerești.
- 3) Toate sesiunile vacante.
- 4) Toate edificiile construite în timpul graniței militare.
- 5) Toate terenurile care înainte de militarizare au fost alodiale, fără deosebire dacă în timpul graniței militare au fost trecute în posesiunea comunelor și recunoscute de averi comunale.

Comunelor urma să le rămână numai proprietățile comunale avute înainte de militarizare.

Până la separarea definitivă a bunurilor pretinse alodiale de cele comunale și până la reglementarea tuturor raporturilor de drept și proprietate, ivite după desființarea graniței militare, Statul pretindea să se treacă în administrarea statului fără nici o deosebire, toți munții, toate pădurile, pășunile comunale, împreună cu toate veniturile lor; administrația civilă a Statului a mers atât de departe încât a atacat și toate fondurile școlare comunale. Ne putem închipui situația dificilă în care au ajuns comunele grănicerești în urma acestor măsuri de înstrăinare a averilor lor.

În luna decembrie 1851, continuându-se cu predarea administrației, autoritatea militară n-a vrut să predeie munții, pășunile și pădurile administrației civile, neadmițând atingerea sau atacarea drepturilor de proprietate ale familiilor grănicerești și ale comunelor.

Comisarul Statului a aplicat sechestrul politic asupra pădurilor, înființând în același timp în Năsăud, un serviciu silvic creat pentru administrarea pădurilor. Foștii grăniceri au fost împiedicați să taie lemne din pădurile proprii, fiind tratați ca infractori și aplicându-li-se amenzi pentru orice delict silvice. Staul pretindea că pădurile nu sunt ale comunelor și ale familiilor grănicerești, ci ale sale (Aerial-Waldungen) și că grănicerii nu au avut în timpul graniței militare decât drept de uzufruct și nu de proprietate.

Împotriva acestor măsuri și uzurpări ale dreptului de proprietate asupra pădurilor, comunele grănicerești au adresat un documentat protest autorității „K. K. Waldausscheidungs - Commission in Nasod”¹ cerând menținerea statului quo, îndepărtarea personalului silvic cu atât mai mult cu cât în tot timpul graniței militare, ei n-au fost împiedicați în exercitarea drepturilor de proprietate asupra pădurilor. Toate protestele înaintate de comune n-au avut nici un efect, statul trimițând în anul 1854 o comisiune însărcinată cu repararea bunurilor pretinse ale statului, de cele comunale. Această comisie, delegată de guvern, înainte de a începe lucrările de separare, a fixat trei întrebări:

- 1) Ce drepturi au avut locuitorii din Valea Rodnei înainte de anexarea lor la Districtul bistriței în anul 1475 și ce drepturi și favoruri au avut după această anexare.
- 2) Dacă locuitorii înainte de militarizare au avut pământuri, păduri, munți și pășuni comunale și dacă s-au bucurat și de alte privilegii și drepturi, arătând natura lor.
- 3) Ce schimbări au survenit în timpul graniței militare în privința pământurilor, pădurilor și a altor drepturi și în urma acestor schimbări, care sunt cererile și pretențiunile locuitorilor.

La aceste întrebări puse de comisie, reprezentanții comunelor au răspuns documentat la toate punctele formulate.

¹ Dr. Nestor Simon, *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui*, p. 53.

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

Locuitorii din Valea Someșului au fost oameni liberi și înainte de anul 1475 când au fost anexați Districtului Bistrița. În același an diploma regelui Matei Corvinul le garantează aceleași drepturi, avantaje și libertăți ca și cetățenilor din districtul săsesc al Bistriței.

Locuitorii liberi din valea Rodnei, posedând pământuri cu titlu de proprietate, s-au bucurat de capacitatea juridică fără nici o restrângere, putând să cumpere, să vândă, să doneze și să moștenească proprietățile lor imobile. Pământurile din Valea Rodnei au fost din timpuri imemorabile, împărțite în teritorii comunale subdivizate în sesiuni, o sesiune corespunzând unui drept privat de proprietate. Pășunile și pădurile erau folosite în comun de locuitorii fiecărui sat, iar procurarea lemnului de foc sau de construcții se făcea fără plățile vreunei taxe. Îngrășatul porcilor cu ghindă se exercita, de asemenea, fără nici o taxă. Locuitorii s-au bucurat și de alte drepturi: de pescuit, vânat, dreptul de a face comerț, dreptul de măcelărie, dreptul de a construi mori și ferăstraie, etc. pentru toate aceste drepturi, ei n-aveau de plătit decât contribuțiile datorate principelui țării.

Este adevărat că după înființarea instituției militare, locuitorii au fost întrucâtva stânjeniți în exercitarea drepturilor lor de către administrația militară, însă aceste măsuri s-au luat mai mult în interesul ordinii.

În consecință, grăniceri cer să fie repuși în toate drepturile avute și, de asemenea, cer deplină garantare a proprietății asupra tuturor bunurilor imobile.

Tot cu această ocazie, grănicerii au arătat că în timpul graniței militare, la anul 1807 s-a făcut repartizarea munților între comune, în urma necesității de-a atribui fiecărei comune pășuni suficiente și păduri.

Drepturile de proprietate ale fiecărei comune asupra munților, știm că au fost trecute și în cărțile funduare.

Foștii grăniceri au cerut menținerea dreptului de proprietate în conformitate cu repartizarea munților, făcută în anul 1807. Comisia n-a ținut însă seamă de drepturile și argumentele întemeiate ale comunelor și locuitorilor și a atacat prin diferite căi drepturile de proprietate.

Grănicerii văzând că sunt sabotati de comisia care căuta cu orice preț să-i deposeze în ziua de 2 august 1860 o mare întrunire în Năsăud și hotărâsc să trimită, printr-o delegație, un memoriu Împăratului din Viena, cerând ridicarea sechestrului politic aplicat asupra pădurilor și averilor grănicerești și totodată și predarea fondului de montur.

Un bărbat care a jucat un rol important în lupta pentru revendicarea averilor grănicerești a fost învățătorul din Feldru, Vasile Nașcu. Pentru a ne da seama de împrejurările grele în care se aflau comunele și foștii grăniceri, vom reproduce partea unei scrisori trimisă de învățătorul Vasile Nașcu lui Ioachim Mureșan, avocat, cu serviciul în Ministerul de Justiție din Viena. Această scrisoare este dată din 8 februarie 1859 și Vasile Nașcu, între altele, scrie următoarele:

„La Rodna ... atâtea abuzuri în contra comunelor și a drepturilor foștilor grăniceri, în favoarea evreilor.

... Iar au umplut de jidovi ca arendași cârciumari, traficanți, etc., care sug și apasă pe sârmanii români și câte plângeri și recuse s-au așternut prefecturii Bistriței și băștinașii n-au nici un rezultat”¹.

Într-adevăr, după desființarea regimentului de graniță, comunele românești au fost invadate de străini și, mai ales, evrei, cărora li s-a dat, cu sprijinul Statului vitreg, diferite favoruri în dauna românilor. Am amintit în altă parte că în timpul graniței militare străinii nu

¹ *Ibidem*, p. 160.

OCTAVIAN LUNGU

se puteau stabili în comunele grănicerești și nu erau tolerați pe teritoriul militar mai mult de 48 ore.

Memoriul comunelor grănicerești a fost prezentat Împăratului din Viena de către delegația trimisă cu ocazia unei audiențe, în ziua de 13 decembrie 1860.

În acest memoriu, reprezentanții grănicerilor au dovedit, pe baza unu vast material documentar, toate drepturile avute de comunele și locuitorii din Valea Someșului, înainte de anexare la districtul Bistriței; toate uzurpările și ilegalitățile săvârșite de către magistratul din Bistrița, după anexare și în urmă au arătat și toate drepturile și favorurile reobținute prin militarizare.

Acest memoriu al comunelor grănicerești s-a dat spre rezolvare Ministerului de Finanțe, însă referentul consilierului Conrad a căutat pe toate căile și cu toate mijloacele posibile, să amâne recunoașterea și reglementarea raporturilor de drept ale grănicerilor. Învățătorul Vasile Nașcu, stând aproape un an la Viena, a căutat și a extras din arhivele militare de acolo, o serie de acte prin care putea dovedi drepturile foștilor grăniceri.

Statul n-a voit să recunoască dreptatea foștilor grăniceri, nici în baza acestor acte, afirmând că locuitorii din Valea Bârgăului, înainte de militarizare, au fost iobagi și nu liberi, în consecință deci nu li se pot da munții și pădurile.

Privitor la locuitorii din Valea Rodnei, referentul Conrad se folosește de actele false ale magistratului din Bistrița, afirmând că nici acești locuitori n-au fost de condiție liberă și prin urmare nu se pot lăsa toți munții și pădurile în proprietatea foștilor grăniceri.

După revoluția din 1848-1849, s-a șters iobăgia în Ungaria și Ardeal și în baza articolului de lege IX, foștii urbarialiști au fost împrumăriți individual, din acțiunile urbariale (Sesio colonialis). Raporturile juridice de proprietate și posesiune ale urbariarității au fost reglementate prin patentele din 2 martie 1853 și 16 iunie 1854 și prin art. de lege LIII din anul 1871, modificat și întregit cu art. XII din anul 1877.

După cum am văzut, atât din diploma regelui Matei Corvin, cât și din alte referințe indicate, locuitorii din Valea Rodnei au fost de condiție liberă, niciodată iobagi. Din satele militarizate numai locuitorii din Valea Bârgăului au fost iobagi, însă și aceștia au fost declarați liberi, cu ocazia militarizării. Cu ocazia recensământului făcut în vederea militarizării, s-a dovedit însă că nici în această regiune nu erau locuitori iobagi.

Pe când în restul țării, toți foștii iobagi care n-au prestat niciodată servicii grele militare, sunt împrumăriți individual în baza legilor amintite mai sus, în contra foștilor grăniceri din districtul militar al Năsăudului, s-a încercat urzirea unei nedreptăți.

Intenția Statului era vădită, urmărindu-se acapararea pădurilor foștilor grăniceri și uzurparea dreptului de proprietate. Statul intenționa să lase pădurile numai în folosință, obligând pe locuitori, pentru uzufruct, la plățirea unor taxe. Sub această formă, dreptul de proprietate ar fi fost uzurpat, ori acest drept trebuia menținut și apărat prin toate mijloacele.

Mulțumită perseverenței învățătorului Vasile Nașcu din Feldru, care a bătut zilnic la ușile miniștrilor, cerând să se facă dreptate și să se rezolve memoriul înaintat de reprezentanții comunelor grănicerești, averile au fost salvate prin rezultatul unei noi audiențe pe care – o obține Nașcu în baza argumentelor și a actelor doveditoare, împăratul dă o rezoluție favorabilă datată din Luxemburg 27 august 1861.

În această decizie se stabilesc numai principiile fundamentale, în baza cărora o comisie delegată a avut însărcinarea să rezolve la fața locului toate raporturile de proprietate și folosință ale populațiunii din fostul regiment II românesc de graniță de la Năsăud.

În actuala decizie din 1861 se dispun următoarele:

Toate pământurile intra – și extravilane, care la desființarea regimentului de graniță,

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

În 22 ianuarie 1861, au fost la posesiunea familiilor grănicerești, rămân în proprietatea lor fără nici o despăgubire. Aceste dispozițiuni se vor aplica și terenurilor defalcate din munții revendicați.

De asemenea, toate islazurile vor trece în proprietatea lor fără nici o despăgubire. Cele repartizate însă în mod arbitrar după 22 ianuarie 1861, se vor putea reclama pe calea legii, în termen de 3 ani.

Toate comunele grănicerești a căror locuitori au fost liberi, cu ocazia militarizării, se vor bucura de folosința tuturor drepturilor comunale pe care le-au avut înainte de militarizare.

În privința comunelor a căror locuitori au fost iobagi înainte de militarizare, se dispun următoarele:

Vor trece în proprietatea acestor comune fără nici o despăgubire: toate pământurile constând din pășuni, fânețe și păduri care, înainte de militarizare, au fost înscrise ca pământuri comunale (Communes fundi Silvae etc.) sau care s-au înscris ulterior, cu ocazia militarizării.

Toate locurile de case, arăturile și fânețele considerate înainte de militarizare, de bunuri alodiale, lăsate însă în timpul graniței militare în folosința comunelor, vor trece de asemenea în proprietatea lor.

În privința pădurilor, pășunilor și islazurilor, din proprietățile alodiale se fac unele restricțiuni.

Aceste realități se lasă în folosința comunelor până la regularea chestiunilor urbariale, fie prin învoire liberă sau în baza principiilor cuprinse în patenta din 1854¹.

Deci comunelor ai căror locuitori n-au fost de condiție liberă, nu li se lasă în proprietate pădurile, pășunile și islazurile din proprietățile alodiale, urmând ca aceste raporturi de proprietate și posesiuni să se aranjeze în baza legilor reglementare ale urbarialității.

Se dispune și în privința averilor aparținând bisericilor și preoților, și anume: atât bisericile, cât și preoții vor păstra toate pământurile și toate drepturile de folosință, pe care le-au avut în momentul desființării graniței militare.

Statul și-a rezervat însă drepturi asupra multor realități și unele drepturi regale ale comunelor. La aceste drepturi a renunțat mai târziu, în baza contractului încheiat la anul 1872 cu reprezentanții comunelor. Despre acest contract vom trata în altă parte.

În primăvara anului 1862 a sosit la Bistrița comisia delegată cu regularea bunurilor în baza deciziei împărătești din 1861. Foștii grăniceri au ținut în ziua de 20 martie 1862 o mare întrunire la Năsăud și au ales din fiecare vale câte trei până la patru bărbați de încredere pentru apărarea drepturilor lor în fața comisiei.

Această comisie a lucrat cu intenții rele, vădite, căutând să adjucece în favorul Statului multe bunuri care aparțineau, de drept, comunelor și locuitorilor. Aceștia n-aveau în comisie nici un reprezentant legal, cu vot decisiv, delegații lor având mai mult un rol informativ. Comisia aducea hotărâri numite în nemțește „Erkenntnisse”², putându-se înainta recurs împotriva acestor hotărâri în termen de șase săptămâni de la înmânare sau de la decizie.

Ea lucrează începând cu anul 1862 și până în anul 1866, provocând multe și mari nemulțumiri în fostul district militar al Năsăudului. Populația, în urma hotărârilor aduse de comisie, trebuia să piardă peste 100.000 jugăre teren și păduri, drepturile regale ale comune-

¹ Vezi detalii despre sistemul urbarial și regularea chestiunilor urbariale: Dr. George Plopu, „Părți alese din dreptul privat ungar”, Tom I, pp. 969-1025.

² Dr. Nestor Simon, *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui*, p. 469.

OCTAVIAN LUNGU

lor, clădirile construite de populația grănicerească din avutul lor, pentru scopuri administrative și publice. Foștii grăniceri au fost iar siliți să înainteze lungi memorii cerând apărarea și menținerea dreptului de proprietate uzurpat de atâtea ori. Un astfel de memoriu a fost înaintat cu data de 21 mai 1865. N-a fost însă luat în considerare de către organele Statului. În cele din urmă au înaintat un alt memoriu, prezentat de o delegație împăratului cu ocazia unei audiențe, din 5 octombrie 1865 „Majestats-Gesuch der Bevolkesung des bestandenen II Roamnen 18 Grenz Regimentes nunmehrigen Nassoder Distrkts-Gebietes in der Grundbesitz-Regulierungsfrage”¹.

După prezentarea acestui memoriu, au urmat încă multe tratative până în anul 1872, când s-a încheiat un contract între Ministerul de Finanțe, în calitate de reprezentant al Statului ungar, și între reprezentanții împuterniciți ai celor 44 comune grănicerești. Prin acest contract se urmărește rezolvarea în mod definitiv a raporturilor juridice privind proprietatea și posesiunea bunurilor din fostul district militar al Năsăudului.

Acest contract a fost publicat în Monitorul Oficial „Magyarországi rendeletek tára” 1072 la pag. 393-401².

În baza acestui contract, Erariul r. u. (Statul) cedează pentru totdeauna și irevocabil:

a) Fondului central scolastic din Districtul Năsăudului clădirile militare grănicerești, împreună cu dependențele și terenurile aparținătoare situate pe fostul teritoriu al districtului militar al Năsăudului și care în prezent se află în posesiunea Statului.

b) Fondul de stipendii din Districtul Năsăudului, partea de munte numită Dosul Poienii Rotunde și teritoriul de mine de la Rodna.

c) Se cedează comunelor care, în prezent, sunt în posesiunea și folosința de fapt a posesiunilor, orice drept la posesiunile de fânațe, pădure, pășune și munte care sunt situate pe teritoriul fostului district militar al Năsăudului.

Am văzut în altă parte cum comisia delegată cu reglementarea relațiilor de proprietate și posesiunea bunurilor a adjudecat între anii 1862-1866, în favorul Statului mai mulți munți, păduri și alte realități, pe motivul că mai ales locuitorii din Valea Bârgăului n-ar fi fost de condiție liberă înainte de militarizare.

În baza acestui contract bunurile adjudecate în favorul Statului trec în proprietatea comunelor respective, mai bine-zis li se recunoaște dreptul de proprietate asupra pădurilor, munților, etc.

Statul mai cedează fondului central scolastic și dreptul de regalii mai mici, dreptul de crâșmărit, morărit, etc., acestea fiind de asemenea adjudecate de comisia amintită în favorul Statului.

Statul a predat drepturile regale și bunurile numitelor corporații fără nici o garanție și răspundere pentru suma de 100.000 fl. plătită cu 5% interese în douăzeci rate anuale consecutive.

Statul și-a rezervat unele drepturi. Toate clădirile cu grădini folosite la data încheierii contractului de către Stat, pentru scopuri administrative, vor rămâne și mai departe în folosința Statului fără nici o plată. De asemenea, Statul va putea revendica dreptul de folosință gratuită asupra imobilelor, fiind proprietatea fondului central scolastic, în cazul că ar avea nevoie de aceste clădiri pentru scopuri administrative.

Teritoriul de mine de la Rodna, în întindere de circa 2469 jugăre cadastrale, s-a adjudecat de către comisie, în 1864 în favorul statului, iar în baza contractului din 1872, teri-

¹ V. Șotropa, *Istoricul Districtului Năsăud*, „Arhiva Someșană”, nr. 9, p. 56.

² „Magyarországi rendeletek tára” 1072 la pag. 393-401.

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

toriu de mine trece în proprietatea fondului de stipendii, el rămânând în posesiunea Statului pentru exploatarea miniere, stabilindu-se pentru această folosință o arendă de 25 kr. pe jugăr.

În acest contract se menționează și munții revendicați prin pretențiunile familiei Kemény. Vom arăta pe scurt situația acestor munți și litigiile cu familia Kemény.

Granițele între imperiul austriac și provinciile turcești dinspre Moldova și Muntenia au format obiectul unor litigii, aceste litigii fiind cunoscute sub numirea de „Turcicis”. Guvernul austriac a încercat să stabilească definitiv, de comun acord cu Poarta Otomană limitele graniței. Cu ocazia încheierii păcii de la Passarowitz, la anul 1718, s-a încercat un compromis, însă abia în anul 1741 s-a ajuns la oarecare angajamente, stabilindu-se cu învoirea comisarului turcesc Mencafat Mehemed Efendi, granița Carpaților formată de cumpăna apelor¹.

Nici această delimitare a granițelor n-a rămas definitivă decât în anul 1769, când Turcia fiind încurcată în război cu Rusia, Austria mută stâlpii de graniță cu vulturul împărătesc înspre Moldova și Muntenia. Acest teritoriu ocupat s-a numit revendicat, iar munții revendicați. Poarta Otomană, cu prilejul încheierii păcii de la Șiștov de la anul 1791, recunoaște granițele și delimitările se fac de o comisie mixtă în anul 1792.

Asupra acestor munți revendicați familiile Bethlen și Kemény au formulat pretențiuni de proprietate. Pretențiunile din 1769 ale familiei Kemény fiind cu totul neîntemeiate, munții revendicați în 1770 au fost împărțiți comunelor grănicerești.

Comisia delegată cu stabilirea și aranjarea raporturilor de proprietate a adjudecat munții revendicați familiei Kemény, prin hotărârea din 24 decembrie 1863. Această adjudecare a fost însă condiționată de îndeplinirea unor formalități pentru dovedirea titlului de proprietate asupra munților adjudecați pe cale administrativă. Aceste formalități nefiind încă îndeplinite până la încheierea contractului din anul 1872 și deci familia Kemény, neputând dovedi titlul de proprietate asupra munților, munții revendicați se lasă în folosință unor comune grănicerești. În același timp se stipulează și unele sarcini impuse tuturor comunelor și anume comunele grănicerești sunt individual și în mod solidar considerate responsabile de toate daunele și urmările unui proces pe care l-ar putea intenta familia Kemény împotriva Statului, pentru restituirea munților revendicați pentru daune sub titlu de despăgubire sau pentru folosința munților.

În același timp, comunele sunt solidar responsabile pentru plățirea sumei de 100.000 fl. pentru bunurile și realitățile menționate prin contract, în cazul când obligațiile luate n-ar fi satisfăcute, Statul va putea oricând înscrie în cărțile funduare, fără ascultarea comunelor, dreptul de ipotecă în favoarea sa, asupra posesiunilor indivize ale comunelor.

Contractul a fost semnat de către reprezentanții împuterniciți ai comunelor grănicerești, la data de 12 martie 1872, contractul fiind aprobat și de Majestatea Sa, cu data de 16 martie 1872².

După încheierea contractului, Statul a fost obligat să predea bunurile luate din posesiunea proprietarilor și asupra cărora a aplicat sechestru politic proprietarilor în drept. Predarea bunurilor s-a făcut în baza contractului și a ordinului Ministerului de Interne cu nr. 12796.

În concluzie, putem menționa că prin încheierea contractului din 1872 s-a recunoscut de Stat, dreptul de proprietate al comunelor, asupra pădurilor și munților.

Însă nici prin acest contract nu s-a rezolvat în mod definitiv și satisfăcător, toate ra-

¹ Vezi „Arhiva Someșană”, nr. 9, p. 27.

² „Magyarországi rendeletek tára” 1072 la pag. 393-401.

OCTAVIAN LUNGU

porturile de proprietate și posesiune, ale locuitorilor și comunelor grănicerești și a trebuit să mai treacă un interval de timp de 18 ani, până în anul 1890 când s-au adus o serie de legi menite să normalizeze și să pună ordine în raporturile de drept și să reglementeze și administrarea și exploatarea pădurilor grănicerești.

Analizarea și expunerea acestor legi va forma obiectul unui alt capitol.

Cu acest prilej să amintim un eveniment politic demn de relevat și de mare însemnătate pentru ținutul Năsăudului.

Mulțumită sprijinului pe care l-au avut foștii grăniceri din partea împăratului, în baza unei hotărâri, cu data de 24 martie 1861 se constituie din teritoriul fostului regiment II românesc de graniță, o jurisdicțiune independentă, sub denumirea „Districtul Năsăudului”. O atare jurisdicțiune nu era nici pe placul maghiarilor și nici a sașilor care doreau să anexeze fostul district militar la Bistrița sau la comitatul Dăbâca.

Baronul Francisc Kemény, în calitate de cancelar al Transilvaniei, în raportul său din 10 ianuarie 1861, făcu următoarea propunere împăratului cu privire la cererea românilor de a avea un district sub jurisdicție proprie:

„Nu se poate sprijini cererea năsăudenilor pentru crearea unei jurisdicții proprii din motivul că acel ținut posedând numai 40 de comune, cu 30.000 locuitori, e mult prea mic pentru o jurisdicțiune.

Nu se mai poate sprijini cererea nici pentru următorul motiv:

Nu este prudent ca un popor alcătuit numai din români deprinși cu armele și situați chiar lângă granița Moldovei, unde comunicația cu Principatele Dunărene este în prezent atât de vie, să fie autonom sub conducerea și inspecția propriilor funcționari naționali. Deși împrejurarea aceasta azi n-ar părea îngrijorătoare, totuși, mai târziu ea ar putea să devină periculoasă, ceea ce rămâne momentan ascuns în întunericul viitorului”. Deci cancelarul nu se încumetă să ia asupra-și răspunderea împreună cu o astfel de propunere^{1/2}.

Poporul român sub stăpânirea străină a fost întotdeauna împiedicat în dezvoltarea lui firească. Bineînțeles că această jurisdicțiune a Năsăudului, constituită la anul 1861, n-a fost pe placul vrăjmașilor și prin uneltirile lor s-a desființat în anul 1876.

(Va urma).

¹ Dr. Nestor Simon, *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui*, pp. 303-304.

² Vezi „Arhiva Someșană”, nr. 9, p. 40.

Aspecte privind structura proprietății terenurilor și modul de folosință al acestora la Sângeorz-Băi în anul 1965

Dorin Dologa

Proprietatea constituie baza dezvoltării economice. Dreptul de a deține, de a folosi un bun, se poate exercita asupra unor fabrici și uzine, hoteluri și restaurante, locuințe, terenuri și animale, sau asupra unor mijloace de transport.

În anul 1965 cele mai importante bunuri aflate în proprietate la Sângeorz Băi le constituiau terenurile. Analiza structurii acestei proprietăți, precum și a modului de folosință a terenurilor ne relevă anumite aspecte. Proprietatea asupra terenurilor era de două feluri: publică și privată. În anul 1965 structura proprietății terenurilor din Sângeorz-Băi era majoritar publică. La Sângeorz-Băi existau 14.353 hectare de teren. Dintre acestea, 10.136 (70,61 %) erau publice, iar 4.217 (29,39 %) erau private¹. Astfel, două treimi din proprietățile asupra terenurilor erau publice, iar o treime erau private. Raportul dintre cele două categorii proprietate era în favoarea proprietății publice.

Analiza structurii proprietății în funcție de categoriile de teren de la Sângeorz Băi ne relevă alte aspecte. Din cele 974 hectare de teren arabil, 9 hectare (0,90 %) erau publice, iar 965 (99,10 %) erau private). În ceea ce privește pășunile, dintre cele 3.581 hectare, un număr de 3.040 hectare (84,90 %) erau publice, iar 541 hectare (15,10 %) erau private. Din cele 2.311 hectare ocupate de fânețe, 40 hectare (1,73 %) erau publice, iar 2.271 hectare (98,27 %) erau private. Dintr-un total de 24 hectare de livezi, 2 hectare (8,33 %) erau publice, iar 22 hectare (91,67 %) erau private. Din cele 6.474 hectare de păduri, 6.403 hectare (98,90 %) erau publice, iar 71 hectare (1,10 %) erau private. Toate cele 60 de hectare pe care se aflau ape curgătoare, lacuri, bălți și stufăriș erau publice. Din cele 929 hectare alcătuite din alte terenuri, 581 hectare (62,54 %) erau publice, iar 348 hectare (37,46 %) erau private². În concluzie, majoritatea pășunilor, pădurilor, terenurilor pe care se aflau ape curgătoare, lacuri, bălți și stufăriș, precum și alte terenuri, erau publice, iar majoritatea terenurilor arabile, fânețele și livezile erau private.

Modul de folosință al terenurilor în proprietate ne relevă câteva aspecte. Din cele 14 353 hectare de teren existente la Sângeorz-Băi, cea mai mare parte, 6.474 hectare (45,10 %) erau ocupate de păduri, urmate în ordine de pășuni cu 3.581 hectare (24,90 %), fânețe cu 2.311 hectare (16,10 %), terenuri arabile cu 974 hectare (6,78 %), alte terenuri cu 929 hectare (6,47 %), terenuri pe care se aflau ape curgătoare, lacuri, bălți și stufăriș cu 60 hectare (0,41 %) și livezi cu 24 hectare (0,16 %). Majoritatea terenurilor de la Sângeorz Băi erau cele ocupate de păduri, pășuni și fânețe (86,10 %). În funcție de natura reliefului, terenurile arabile erau puține, comparativ cu media pe județ. Terenurile arabile dețineau 38,2 % din suprafața Județului Bistrița-Năsăud³.

Producția agricolă obținută la Sângeorz-Băi era specifică zonelor de deal și din zona submontană. Aceasta consta din cereale, cartofi, legume și fructe.

Cerealele cultivate la Sângeorz-Băi erau grâul, orzul, ovăzul și porumbul. De pe terenurile cultivate se obținea mai puțin grâu de toamnă și mai mult grâu de primăvară. Din cele 215 de hectare cultivate cu grâu, 55 hectare erau cultivate cu grâu de toamnă și 160 de hectare cu grâu de primăvară⁴.

¹ Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud (în continuare ANBN), fond *Sfatul Popular al orașului Sângeorz Băi*, dosar 931, f. 1 v.

² *Ibidem*, f. 1 v, 31 v.

³ T. Morariu, I. Buta, A. Maier, *Județul Bistrița-Năsăud*, Editura Academiei, București, 1972, p. 104.

⁴ ANBN, fond, *Sfatul Popular al orașului Sângeorz Băi*, dosar 931, f. 30.

DORIN DOLOGA

Din cele 150.500 kg de grâu obținut la Sângeorz Băi, 38.500 kg (25,58 %) era grâu de toamnă, iar 112.000 kg (74,42 %) era grâu de primăvară¹. Grâul de primăvară era mai puțin productiv decât grâul de toamnă, dar avea avantajul că putea fi cultivat în zonele mai înalte de relief, cum erau și cele de la Sângeorz Băi. Producția medie era de 700 kg grâu la hectar². Producția medie de grâu la hectar era mai mică decât producția medie din județ. Producția medie de grâu la hectar în Județul Bistrița-Năsăud era în anul 1971 de 1.600 kg³. De pe 4 hectare de teren arabil cultivat cu orz se obțineau 2.400 kg. Producția medie era de 600 kg orz la hectar. De pe 156 hectare cultivate cu ovăz se obțineau 101.300 kg. Dintre acestea, de pe 154 de hectare de teren privat se obțineau 100.100 kg de ovăz (98,82 %), iar de pe 2 hectare de teren privat se obțineau 1.200 kg (1,18 %). Productivitatea medie era de 650 kg ovăz la hectar⁴. De pe cele 496 hectare de teren cultivate cu porumb se obțineau 372.000 kg. Productivitatea medie era de 750 kg de porumb la hectar⁵. Producția medie de porumb la hectar era mai mică decât cea pe județ. În anul 1971 producția medie de porumb la hectar în Județul Bistrița-Năsăud era de 1800 kg, în anii precedenți ea fiind de 1000 kg⁶. Întreaga producție de grâu, orz și porumb se obținea de pe terenuri aflate în proprietate privată. Cea mai mare parte a producției de ovăz se obținea tot de pe terenuri aflate în proprietate privată.

De pe 10 hectare de teren privat cultivat cu cânepă se obțineau 1.200 kg. Productivitatea medie era de 120 kg de cânepă la hectar⁷.

O suprafață de 81 de hectare de teren privat era cultivată cu cartofi de toamnă. Productivitatea medie era de 4.500 kg cartofi de toamnă la hectar⁸.

Specificul producției de legume din zona de deal și submontană, cum era cea de la Sângeorz-Băi era cea de fasole, varză, morcovi și castraveți. Legumele se cultivau pe o suprafață totală de 8 hectare de teren privat. Dintre acestea, 2 hectare de teren erau cultivate cu varză, iar 6 hectare cu legume rădăcinoase. De pe cele 2 hectare de teren cultivate cu varză se obținea o producție de 12.000 kg. Din cele 6 hectare de teren privat cultivate cu legume rădăcinoase, de pe 1 hectar de teren cultivat cu morcovi se obținea o producție de 6.000 kg, de pe 1 hectar de teren cultivat cu castraveți se obținea o producție de 4.000 kg, 3 hectare de teren erau cultivate cu legume timpurii, iar de pe 1 hectar cultivat cu legume de vară și toamnă se obținea o producție de 5.000 kg⁹. În cele mai multe situații, producția de legume acoperea necesitățile anuale ale familiilor. Producția era redusă, legumele fiind cultivate în grădinile de pe lângă casele locuitorilor din Sângeorz-Băi.

Pe o suprafață de 60 de hectare de teren proprietate privată se cultiva fasole printre porumb, producția obținută fiind de 3.300 kg. Productivitatea medie era de 55 kg de fasole cultivată printre porumb la hectar. Pe o suprafață de 80 de hectare de teren proprietate privată se cultivau dovleci printre porumb, producția obținută fiind de 96.000 kg¹⁰.

La Sângeorz-Băi se obținea o producție totală de 3.422.000 kg de fân. De pe terenurile aflate în proprietate publică se obținea o producție de 15.500 kg de fân (0,45 %), iar de pe terenurile aflate în proprietate privată se obținea o producție de 3.406.500 kg de fân (99,55 %)¹¹.

Producția de fructe era specifică zonelor de deal și munte, cum era și cazul localității Sângeorz-Băi. Se cultivau meri, peri, pruni și nuci. În anul 1965 la Sângeorz-Băi existau un număr de 7.990 de pomi. Dintre aceștia, 360 de pomi (4,50 %) se aflau pe terenurile aflate în proprietate publică, iar 7.630 de pomi (95,50 %) se găseau pe terenuri aflate în proprietate privată. Cei 360 de

¹ *Ibidem*, f. 11.

² *Ibidem*, f. 11.

³ T. Morariu, I. Buta, A. Maier, *op. cit.*, p. 105.

⁴ ANBN, fond, *Sfatul Popular al orașului Sângeorz Băi*, dosar 931, ff. 11, 30.

⁵ *Ibidem*, p. 4.

⁶ T. Morariu, I. Buta, A. Maier, *op. cit.*, p. 105.

⁷ ANBN, fond, *Sfatul Popular al orașului Sângeorz Băi*, dosar 931, ff. 4, 30.

⁸ *Ibidem*, f. 4.

⁹ *Ibidem*, ff. 4, 30 v.

¹⁰ *Ibidem*, ff. 4, 31.

¹¹ *Ibidem*, f. 4 v.

Aspecte privind structura proprietății terenurilor și modul de folosință al acestora la Sângeorz-Băi în anul 1965

pomi aflați pe terenurile proprietate publică erau pomi răzleți pe rod. Dintre cei 360 de pomi, 306 erau meri, 21 erau peri, 30 pruni și 3 cireși. Dintre cei 7.630 de pomi aflați pe terenuri private, 5.187 erau meri, 411 erau peri, 1.691 pruni, 74 cireși, 14 vișini și 253 nuci. Din cei 5.187 meri aflați pe terenurile private, 3.489 meri creșteau în masiv, iar 1.698 erau răzleți. Din cei 3.489 meri care creșteau în masiv, 3.209 meri erau pe rod, iar 280 meri erau tineri. Toți cei 1.698 meri răzleți erau pe rod. Din cei 411 peri care creșteau pe terenuri private, 168 peri creșteau în masiv, iar 243 peri erau răzleți. Din cei 168 peri care creșteau în masiv, 128 erau pe rod, iar 40 erau tineri. Cei 243 peri răzleți erau pe rod. Din cei 1.691 pruni care creșteau pe terenuri private, 687 creșteau în masiv, iar 1.004 creșteau răzleț. Din cei 684 pruni care creșteau în masiv, 657 erau pe rod, iar 30 erau tineri. Cei 1.004 pruni care creșteau răzleț erau pe rod. Din cei 74 de cireși care creșteau pe terenuri private 24 creșteau în masiv, iar 50 erau răzleți. Toți cei 74 de cireși erau pe rod. Din cei 14 vișini care creșteau pe terenuri private 7 erau în masiv, iar 7 erau răzleți. Toți cei 14 vișini erau pe rod. Din cei 253 de nuci aflați pe terenurile private 54 creșteau în masiv, iar 199 erau răzleți. Toți cei 253 de nuci erau pe rod¹.

Producția totală de fructe era de 192.105 kg. Din cauza condițiilor de relief și climă producția de fructe era destul de redusă. Cea mai mare parte o forma producția de mere, cu 148.160 kg (77,12 %), urmată de cea de prune, cu 35.140 kg (18,29 %), de nuci, cu 7.590 kg (3,95 %) și pere, cu 1.215 kg (0,63 %). În ceea ce privește producția de mere, o cantitate de 147.210 kg (99,36 %) se obținea de pe terenuri aflate în proprietate privată, iar 950 kg (0,64 %) de pe terenuri aflate în proprietate publică². Majoritatea producției de prune și pere se obținea de pe terenuri aflate în proprietate privată, cea obținută de pe terenurile publice fiind ne semnificativă, iar întreaga producție de nuci se obținea de pe terenuri aflate în proprietate privată.

Din cele 929 hectare alcătuite din alte terenuri, 125 de hectare erau ocupate de curți și clădiri. Dintre acestea 5 hectare erau ocupate de curți și clădiri publice, iar 105 hectare de curți și clădiri private³.

În anul 1965 structura proprietății asupra terenurilor din Sângeorz-Băi era predominant publică. Din cauza faptului că localitatea Sângeorz-Băi se află situată în zona de deal și submontană, terenurile arabile erau reduse ca și suprafață. Datorită condițiilor de relief și climă terenurile arabile de la Sângeorz-Băi erau slab productive. Aceasta însemna multă muncă depusă și puține rezultate obținute. Drept consecință, în timp s-a renunțat la cultivarea unor mici suprafețe, deoarece acestea satisfăceau doar nevoile individuale și numai parțial și pe acelea. La Sângeorz-Băi s-a practicat în continuare cultivarea plantelor, aceasta completând parțial necesitățile de hrană ale familiilor, dar fără a căpăta o importanță deosebită.

¹ *Ibidem*, f. 31 v.

² *Ibidem*, f. 5 v.

³ *Ibidem*, f. 31 v.

RESTITUIRI

Mesianism ardelean

GH. VRABIE*

Să lucrați! Am lucrat, frați, și noi, dar voi încă mai mult să lucrați...

Ion Maiorescu

Poziția noastră geografică de popor așezat între două lumi: orient și occident, ca și vicisitudinile prin care am trecut, au făcut ca de-a lungul vremurilor cultura românească să șerpuiască printre diferite forme străine de viață spirituală: fie de-o coloratură apuseană (calvinismul, luteranismul, umanismul polon), fie de-a alta specific balcanică (slavismul). Ea a reușit, timid – ca orișice început, să-și păstreze ființa acolo, în chiliile multelor mănăstiri românești, unde se învăța carte în limba țării, se pregăteau acei dieci și preoți care, pe lângă slujba în biserică, mai erau și caligrafi, istoriografi, dascăli de bucoavnă, ca apoi mai târziu, de aici, din cuprinsul mănăstiresc să treacă în conacul boierului sau palatul domnesc. Această existență a culturii noastre s-a prelungit până prin secolul al XIX-lea, când clasa boierească – creatoare și păstrătoare de bunuri sufletești – s-a distrus, ridicându-se pe ruinele ei o alta nouă, burghezia¹. Datorită acestui fapt, ca și împrejurărilor politice, spiritualitatea românească a fost nevoită iarăși să se retragă, ca de atâtea ori în istoria țării, sub o carapace unde va continua să aibă o existență minoră, dar organică. Se întâmplă acel fenomen al retragerii noastre din „istorie”, acel fenomen de involuție după cum l-a denumit Lucian Blaga².

Grecismul sec și superficial ajunsese să impună culturii românești acea factură fanariotică. Drojdia bizantinismului ridicase o pătură conducătoare, o elită intelectuală care nu avea nimic comun cu substanța noastră etnică. În București sau Craiova, în Iași sau la Bârlad și oriunde exista un suflu de viață culturală, școlile și instituțiile grecești și chiar cele franțuzești își afirmau sfidător o existență înfloritoare. Dascăli greci, într-o limbă care era departe de aceea a lui Homer, creșteau pe feciorii boierilor greci sau grecizați, încât clasa noastră conducătoare dezerta și de data aceasta de la îndatoririle ei față de neam și țară.

Dar alături de această clasă și cultură oficială, continua să trăiască – pe un plan minor desigur – cultura cealaltă reală, îmbibată de o substanță românească care venea dincolo de veacuri. Alături de dascăli ca Neofit Duca, Fotiadis, Pondichi, existau dascăli păstrători de legi și datini, ca acel Chiosea al lui Ion Ghica. În chiliile mănăstirești sau bisericesti de peste

* Gh. Vrabie, *Mesianismul ardelean*, București, 1937, pp. 5-11.

¹ A se vedea *Burghezia Română* de Șt. Zeletin, București, 1925.

² A se vedea *Spațiul Mioritic*.

GH. VRABIE

tot cuprinsul românesc, dascăli ca Buduruș, Frumusache, Damian, continuau să învețe în limba patriei Ceaslovul și Psaltirea. Instinctiv aceștia săvârșeau marea taină: perpetuarea spiritualității românești. Oricum însă, ei nu creau „istoria mare”, ci o boicotau, mocnind în sufletul lor alte orizonturi mai de necuprins. Umilii noștri dascăli și dieci, învățătorii neamului, așteptau pe omul epocii, pe neînfricatul predicator care să săvârșească marea minune a afirmării noastre etnice.

Și acesta a fost Gheorghe Lazăr.

Faptele și vorbele lui au fost săgeți de foc în noaptea întunericului românesc. Venit de dincolo de Carpați, din țara multor aspirații oprimate, din Ardealul lui badea Cârțan – acel cioban cu chip de roman – aducea, drept dar fraților de dincoace de munți, sufletul lui. Gheorghe Lazăr n-a fost omul cuvântului scris, nici al vorbelor spuse de dragul lor, ci omul faptelor, omul inspirat al epocii sale. El credea în menirea lui și credea cu atâta patimă și sinceritate, încât a câștigat și a fermecat pe toți cei iubitori de țară, reușind să creeze un om nou după chipul și asemănarea lui.

Și aici stă marele lucru care trebuie pus în lumină și afirmat cu toată tăria că: *Gheorghe Lazăr n-a fost un fenomen unic, ci el a fost multiplicat la infinit de-a lungul secolului al XIX-lea. Prin puterea de muncă pusă în slujba neamului, prin lupta și jertfelnicia continuă, a reușit să creeze pe omul-erou al timpului său, pe omul reprezentativ. În fiecare colț de țară a existat un Gheorghe Lazăr, pus în aceleași situații: cu drumuri spinoase, cu urcușuri și coborâșuri sângerânde. A fost epoca mesianismului ardelean, după cum am numit-o în lucrarea de față.*

La chemarea lui: „un glas dulce, părintesc vă cheamă, vă strigă, părintește vă îmbrățișează. Veniți toți, din toate părțile și din toată starea, veniți la izvorul tămăduirii”, a răspuns țara întregă. Între acest glas de profet și de predicator inspirat și acela al dascălilor limbuți, era o mare deosebire. Feciorii boierilor iubitori de țară și ai firavei noastre clase burgheze, „nemaiputând suferi ocara neamului”, au dat ascultare glasului apostolic.

Iar acest glas rostit în sărăcăcioasele chilii de la Sf. Sava, s-a răspândit cu o iuțeală de fulger, căpătând astfel un caracter de fenomen cultural general. Sufletul de apostol al feciorului de ciobani din Avrigul Transilvaniei a reușit să impună un anumit mod de-a acționa și un spirit public nou în Principate, spiritul mesianic. D[omnul] Ovid Densușianu spune că *o epocă de regenerare începe pentru întreaga noastră viață intelectuală când învățații transilvăneni vin să propage prin scrierile lor convingerile pe care se întemeiază renașterea noastră de la începutul secolului trecut*¹.

Și în fiecare oraș – cum și în vechea capitală a Moldovei de jos, în Bârlad – pe lângă un Mesia al spiritului nou, a existat și un mediu similar celui de la Sf. Sava: cu boieri iubitori și înțeleghători de grai românesc, care au dat mână de ajutor întru salvarea ființei noastre, cu elevi care se războiau cu elevii greci ai pensioanelor în care creșteau vlăstarele așa zisei noastre aristocrații. Așa că atmosfera aceasta a existat fie în Craiova banilor olteni, unde trona figura impunătoare a lui Ion Maiorescu, fie la Iași sau la Bârlad.

Ceea ce făcea pe dascălii ardeleni să treacă dincoace de munți, în vechiul regat, nu era numai înaltul simțământ patriotic, ci întreaga lor viață, devenită de nesuportat în Ardealul românesc. Prigonirile nemeșilor unguri se înmulțiseră, iar nesfârșitele războaie în care se încurcase Viena sărăcise țara, încât lipsa îi forța pe cei mai mulți să ia toiagul pribegiei. Venind în principate, unde era nevoie de dascăli – în urma organizării învățământului secundar dat de regulamentul organic, ei reușesc să impună spiritul nou de care am vorbit și o

¹ Literatura română, vol. I, p. 3.

Mesianism ardelean

„ordine ardeleană”. Pasionați de lucrul mic, încep să instaleze tipografii, să scoată reviste, ziare, să clădească cu banul public școli sau biserici, să dea într-un cuvânt suflet din sufletul lor. Unul din ei mărturisește că: „n-am venit pentru mine pe pământul acesta. Tu știi bine. Am venit ca să lucrez și eu pentru renașterea neamului”¹.

Iar d. N. Iorga adaugă că: „Ardealul a avut astfel de profesori încât viața lor poate figura pe paginile aceluia Plutarh național, care ne lipsește încă. *Prin virtuțile lor de muncă, abnegați și sacrificiu s-a ținut neamul mai mult decât prin toate luptele politice și revoluțiile, chiar decât prin admirabila organizare bisericească și uimitoarea putere de rezistență a țărănimii*”². Spiritul acesta de muncă, de sacrificiu, de jertfă de sine, mergea până la o adevărată crucificare. Câte greutate trebuie să fi înfruntat Eftimie Murgu și ce sfârșit dureros a avut Gheorghe Lazăr! După o muncă anevoioasă, după atâtea sângerări, bătrân, bolnav și singur – doar însoțit de heliade Rădulescu până la marginea Bucureștiului – într-un car cu boi, bătrânul dascăl se îndreaptă spre Avrigul copilăriei lui. Și soarta aceasta a fost soarta multora. Animați de acel suflu mesianic, dublat de un anumit fel de viață plin de sobrietate și rigorism blăjan, ei înțelegeau să nu renunțe la nimic din persoana lor. Cu o mândrie rară, ardelenii exclamau, dimpreună cu Bariț, că decât să mănânce franzele albe la București sau Iași, poate udate cu lacrimi, de-o mie de ori mălai și ceapă în Ardeal, mâncate-n plină odihnă.

*

În orașul boierilor Codreni și Epureni, fenomenul acesta mesianic a luat un aspect de-o organicitate rară, după cum se va vedea. Viața culturală a acestui oraș a fost cuprinsă de activitatea ardelenilor ca într-o pânză de păianjen. Aici, vechea școală românească cu az, buche, statornicită de secole în jurul multor biserici bârlădene, cu numeroși elevi și dascăli, era copleșită de cel grecești sau franțuzești, ca a lui Papa Stavru, Pondichi, Baar, etc. Dascălii ardeleni, plecați pe drumul idealului lor, fiind animați de acel suflu apostolic și ajutați de boierii bârlădeni, și-au îndeplinit în vechea capitală a Țării de Jos înalta lor misiune: de a întrona spiritul reînviator a lui Gheorghe Lazăr.

În fruntea lor a predominat figura de piatră a lui Ion Popescu, care jumătate de secol și-a închinat viața și rosturile lui celor în mijlocul cărora trăia. Câte acțiuni mărețe n-a întreprins acesta!

Alături de el muncea entuziastul Ștefan Neagoe, descoperitorul aceluia *Codex Neagoeanus*, animatorul de ani de zile al ziarului *Paloda* și autorul celei mai căutate gramatici a limbii române, ca și Stroe Belloescu, ctitor a atâtor lăcașuri de adăpost sufletului românesc. La munca acestora se adaugă și aceea a lui Solomon Haliță, întemeietorul revistei *Gheorghe Lazăr*, dând astfel o coloratură și mai puternică acestui mesianism ardelean la Bârlad. Toți aceștia și mulți alții au reușit să impună un ritm nou de viață plin de sobrietate și de idealism social. La capul acestor stegari eroici ai unor credințe, pentru care au sângerat ca și Mesia, ar putea sta epitaful de pe crucea din Avrig:

„Precum Hristos pe Lazăr din morți a înviat,
Așa tu România din somn ai deșteptat”.

¹ I. Maiorescu: Corespondența cu Bariț (Scrisori tainice) 26 august 1838.

² Citat după H. Teculescu: V. Onițiu.

* Gh. Vrabie, *Mesianismul ardelean*, București, 1937, pp. 44-50

GH. VRABIE

Solomon Haliță*

Că în Bârlad, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cultura a fost predominantă de acel spirit mesianic ardelean – factură George Lazăr, este un fapt de nediscutat. Că acest caracter – specific culturii bârlădene, este specific întregii românești din secolul trecut și de care va trebui să se țină seamă mai mult, este desigur iarăși un fapt de nediscutat.

Ceea ce dă o coloratură și mai puternică acestui specific bârlădean, este și activitatea lui Solomon Haliță din Sângeorgiul Năsăudului. Acesta, printre altele, face ca în capitala Moldovei de jos să apară, în 1887, o revistă de educațiune și instrucțiune „George Lazăr”. Incontestabil, George Lazăr – pionierul învățământului românesc, prin reacțiunea care a produs-o în spiritul și cultura națională, prin felul de a organiza școala și mai mult prin viața plină de eroism și tragism, numele lui putea fi program și lupta lui apostolică exemplu.

Pustietatea de suflet pe care a găsit-o în București, lupta dusă de el întru reînvierea acestuia, lipsa de mijloace și sfârșitul dureros pe care l-a avut – de a se vedea nevoit să plece în Ardeal, condus doar de Heliade Rădulescu până în afara Bucureștilor, a fost impresionat și doveditor „că orice cunună nobilă este și va fi întotdeauna pe pământ o cunună de spini”, după cum spune Carlyle. Și această atmosferă bucureșteană era aceeași pe între cuprinsul românesc, încât dascălul ardelean, căpătase peste tot un contur real de mucenic. Figura lui George Lazăr era vie tuturor dascălilor români și el a fost mult timp prototipul către tindea orice spirit educator. Iată pentru ce cred că numele lui putea fi titlu și program de luptă pentru o publicație cu caracter pedagogic.

*

Solomon Haliță era originar din Sângeorgiul românesc al Comitatului Bistrița Năsăud. după ce capătă primele cunoștințe de carte în atmosfera ardeleană – distinctă printr-un înalt intelectualism, plecă la școlile superioare ale Apusului. Elev a lui Frederich Dittes, cu solide cunoștințe pedagogice, Solomon Haliță este numit apoi profesor la Școala Normală din Bârlad. Aici el devine un factor determinant în dezvoltarea culturii. Mai târziu este numit inspector al învățământului primar cu care ocazie revizuieste toate programele analitice, iar în 1899 publică în București: Raport la înființarea de grădini și pepiniere pe lângă școlile normale și rurale; cu George Coșbuc – sub președinția lui Laurian – alcătuiește *Abecedare* și *Cărți de cetire* care au circulat până târziu în școlile noastre.

Solomon Haliță, ca toți românii din epoca pregătitoare mării uniri, a luptat alături de marii realizatori a visului nostru împlinit. Spiru Haret în mai 1904 îi scria: „Domnule Haliță, din *Istoria lui Ștefan cel Mare* de N. Iorga, aș vrea să dau vreo mie de exemplare pentru a fi distribuite în Transilvania. Oare le vom putea trece dincolo? Cred că da, pentru că un librar din Brașov mi-a cerut în comision vreo 300 de exemplare. Dacă se pot distribui, te rog să regulezi D-ta distribuția cum vei crede mai bine de-o mie. Haret. 12 mai 1904”¹. Badea Cârțan al Ardealului era multiplicat și el putea fi regăsit în sufletul fiecărui român. Cărți pentru ardeleni!... Și Solomon Haliță era unul dintre cei mai mulți plecați de-acasă de la ei, pentru a-și purta departe – pe plaiurile bârlădene, dorurile pe care nu le-a văzut împlinite.

În vechea *Palodă*, și aceasta s-a integrat spiritului mesianic animat de un Ion Popescu sau Ștefan Neagoe. Mulți ani, alături de G. Ghimbășanu a scos un ziar conservator

¹ *Adevărul* din 15 decembrie 1935.

Mesianism ardelean

cu numele *Bârladul!* Dar activitatea culturală mai de seamă a lui Solomon Haliță a fost concentrată în jurul revistei pedagogice *George Lazăr*, care a apărut în 1887.

O revistă de specialitate, scrisă sobru și documentat așa cum era scrisă aceasta, nu exista în România pentru acea epocă. *Bârladul* a fost primul care și în această direcție și-a pus răs-picat cuvântul. În comitetul de redacție figurau: G. Constantinescu Râmniceanu, Gavril Onișor, V. G. Diaconescu și I. Apostolescu. În primul număr din 15 aprilie 1887, redactorul ei fixează ideologia și planul mde muncă, care se subsumează perfect mesianismului bârlădean reprezentat de Ion Popescu. Solomon Haliță spune: „Numele revistei ne arată și scopul ei, căci George Lazăr pentru noi românii e tot una cu școala”; și mai departe: „vom căuta a susține școala, a contribui la progresul ei, în direcția arătată de George Lazăr”. Căci... „învățământul trebuie să fie naționalist” deoarece „în jurul nostru e o febrilă activitate națională”, încercându-se „a se întări elementul național în paguba naționalității noastre și aceasta pe calea instrucției și educației”¹.

Prin urmare o revistă a învățământului public din România era bine venită, numai că era necesar să fie scrisă cu suflet rupt din sufletul lui George Lazăr. Era perioada de acerbă luptă națională. Popoarele, împărțite și sfărâmate de vremuri, își căutau o nouă regrupare – mai naturală. Indivizii de același sânge și de-o aceeași lege trebuiau – după cum s-a și îndeplinit – să închege națiunii cu meniri istorice. Românii aveau o soartă similară. Aruncați în cele patru colțuri ale lumii, ei trebuiau să se redeștepte la o viață comună, care numai ea singură le putea da posibilitatea de a aduce și ei prinosul sufletului lor în cultura europeană. Iar această redeșteptare națională nu se putea face decât printr-o educație a noilor generații în acest spirit, spirit imprimat românilor de chipul apostolic a lui George Lazăr. El a fost nume și program nu numai pentru Solomon Haliță, ci și pentru toți exponenții sufletului românesc. Bârlădenii: Ion Popescu și Ștefan Neagoe – după cum am văzut, se găseau pe același drum luminos, dar și spinos, fixat de dascălul ardelean de la începutul secolului al XIX-lea. Desigur că revista bârlădeană *George Lazăr* s-a integrat perfect în acest ritm de viață românească. Numai că ea, prin forma în care apăruse adresa unui grup restrâns – de specialiști, pe care avea menirea să-i lumineze, să-i formeze ca buni educatori, dar și ca buni români. Ei, educatorii neamului, aveau marea misiune: *de a răspândi lumina acolo unde trebuie*². Prin urmare aceeași temă ca și din *Semănătorul* lui Ion Popescu: cultură și lumină pentru popor; pe de altă parte: creșterea tinerelor vlăstare într-o profundă iubire pentru tot ce-i românesc. Iată postulatele culturii bârlădene din epoca mesianismului ardelean și care – după cum vom vedea – au avut o sursă comună: naționalismul profesorului universitar din Iași – Simion Bărnuțiu. Pentru realizarea lor se impunea ca o poruncă categorică cunoașterea neamului și îndeosebi a creațiilor poporane. Încât literatura poporană a fost culeasă, publicată și studiată sub diferitele ei aspecte. Cercetări interesante în cuprinsul revistei bârlădene face G. Ghibănescu, iar culegeri – din Tutova – C. Hamagiu, viitorul consilier de ministru. Acesta pe lângă bogata activitate literară desfășurată la *Paloda* lui Ștefan Neagoe, a publicat o serie de poezii poporane și originale – într-o formă poporană, în *George Lazăr* ca: *Mater Dolorosa* și *Gândului*.

Revista bârlădeană s-a achitat onorabil de un punct din programul ei – „de a publica *produsele intelectuale ale poporului*”; pentru că numai în modul acesta –, „publicând în fiecare număr de câteva pagini de literatură populară ... ne va înlesni să-l cunoaștem pe el acasă, văzându-i sentimentul lui, cum și chipului de a privi și judeca lumea”. Pornind deci de

¹ Vezi *George Lazăr*, nr. 1-1887.

² *George Lazăr*, nr. 1-1887.

GH. VRABIE

---

la un ideal social înalt: de a lumina și educa poporul, ardelenii au ajuns cu mult înainte la enunțarea și realizarea în parte a ideologiei semănătoriste. Pentru că numai cunoscând poporul în viața lui de acasă și în concepția lui despre lume, se puteau forma educatori de elită.

George Lazăr, pe lângă această importantă problemă – *de cunoaștere a realităților românești*, a căutat ca în cursul celor 3 ani de apariție să familiarizeze corpul didactic tutovean și din România cu problemele fundamentale și curente ale pedagogiei. Așa Solomon M. Haliță, redactorul revistei, publică în mai multe numere un studiu: *Direcțiunile ce predomină în educația și instrucția timpului nostru*; sau un alt studiu a lui I. Apostolescu: *Metodul și învățământul educativ*; Gr. Borgovan, profesor la școala normală din Bârlad, publică: *Realism pedagogic*; iar Spiru Haret: *Localele de școli primare*. Numai din enumerarea acestor câtorva studii, se poate vedea spiritul și nivelul publicației care face cinste literaturii pedagogice române. Cuprinsul revistei însă era cu mult mai variat. O serie de cercetări științifice, publicate de ardeleanul Gavril Onișor, au dat un aspect divers lui *George Lazăr*, iar studiile și informațiile asupra mersului învățământului local ca și celui din toate regiunile românești, acea rubrică intitulată: *Buletinul pedagogic* sau *Bibliografia literară*, îi completau cuprinsul și-i dădeau un aspect occidental.

Un fapt demn de remarcat, pe care l-am văzut și la Ion Popescu, ca și la Ștefan Neagoe este: interesul pe care l-a avut revista *George Lazăr* pentru românii de pretutindeni. De la început ea reușește să aibă colaboratori din toate provinciile românești, cu predominarea ardelenilor. Pe lângă cei din Bârlad, I. Pop Reteganul trimitea știri din Transilvania (Școalele rurale din Ungaria); Valeriu Magdu (sub pseudonim Valmag) trimitea informații și literatură poporană din Banat; Din Bella informa asupra școalelor românești din Macedonia.

*

Contribuția acestei reviste pedagogice la cultura bârlădeană și chiar a celei românești a fost destul de importantă și unică în genul ei pentru acea epocă, putând fi socotită printre primele. Ea a umplut un gol imens pe care astăzi nu-l mai avem, datorită școalei pedagogice a profesorului G. C. Antonescu de la București sau celorlalte de la Cluj și Iași. Prin varietatea domeniilor pe care le-a îmbrățișat, *George Lazăr* a fost citită și căutată; primul număr a trebuit să fie tipărit a doua oară. Studiile pedagogice scrise cu multă competență și cu un grup precis, ca și viul interes pe care l-a arătat pentru creația poporană, ne face să încadrăm și această publicație a lui Solomon Haliță, în același ritm de cultură bârlădeană, denumit mesianism ardelean. Activitatea acestuia ca și aceea a lui Ion Popescu și Ștefan Neagoe, se încadrează aceluiași ideal bine definit: de luminare a maselor românești prin cultură și de redeșteptare la o viață națională nouă, care avea să ducă la încheierea unui singur neam cu meniri istorice.

AMINTIRI, AMINTIRI...

GEORGE UZA*

În memoria fiului meu
Dan Alexandru Uza
„Amintirea e singurul rai din care nu putem fi izgoniți”
(Richter)

PARTEA a II-a

LA DRESDA. EXCURSIE ÎN RDG ȘI LA AL II-LEA SIMPOZION INTERNAȚIONAL DE LIPIDE ÎN GERMANIA UNIFICATĂ

Dresda este unul din orașele pe care le-am vizitat de două ori. Prima vizită a fost o excursie în RDG prin ONT Carpați (1987). A doua călătorie s-a realizat prin participarea mea la al VII-lea Simpozion Internațional de Lipide din Dresda în Germania Unificată (1991).

În prima vizită am fost însoțit de soția mea și am călătorit cu trenul, plecând din gara Cluj-Napoca. Dresda a fost prima noastră oprire în RDG. Am fost duși de către ghid la hotel, după care s-a dat liber până la ora 17. Ultimul său cuvânt a fost: „Ora 17, știți unde sunteți”. Dresda prin splendorile Renașterii și Barocului a făcut să fie numită „Florența Elbei”. Gloria acesteia a fost mult diminuată de bombardamentele din 13 și 14 februarie 1945, care au distrus o mare parte din ele. Este inexplicabil pentru noi, spunea ghida noastră, cum a fost posibil ca în ultimele zile ale războiului avioane aliate să bombardeze Dresda cu cantități uriașe de bombe care au ucis peste 35.000 de oameni, distrugând unul dintre cele mai frumoase orașe ale Europei.

Cel mai important obiectiv pe care doream să-l vizitam a fost Muzeul Zwinger, „Palatul artei în orașul artelor”. Aceasta este o clădire în stil baroc german tardiv de a frumusețe rar întâlnită care a scăpat bombardamentelor din 1945. Construcția clădirii este rezultatul colaborării dintre arhitecți și regele August cel Puternic. Primele schițe le-a făcut chiar regele. Aripa stângă a muzeului construită în stilul renașterii italiene adăpostește colecțiile de pictură. Rețin atenția tablourile lui El Greco, Tițian, Rafael și alți pictori vestiți. O parte din opere au fost duse pentru protecție în URSS, dar au fost înapoiate muzeului după război. În aripa dreaptă sunt expuse colecțiile de porțelan. Meritul acestei colecții extraordinare este al regelui August cel Puternic, care a fost un fanatic colecționar, și al lui J. F. Botinger, care a fost ținut prizonier la palat până la sfârșitul scurtei sale vieți. În 1810 regele înființează prima manufactură de porțelan la Meissen, prima de acest fel din Europa.

---

* Continuăm să publicăm și în acest număr din lucrarea *Amintiri, amintiri...*, apărută în Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2001 (pp. 204-227). Mulțumim pe această cale nepotului autorului, Dan-George Uza, care și-a dat acordul pentru publicare.

GEORGE UZA

Muzeul Zwinger conține și o valoroasă colecție de sculpturi din antichitatea romană și grecească, capodopere ale patrimoniului universal. Se păstrează intacte Fântâna Nimfelor și Pavilionul Jocul Clopotelor.

Pe strada August, pe un perete al castelului din Dresda, se poate admira o procesiune regală lungă de 102 m, regi și regine, prinți și prințese, pe jos sau călare. La sfârșitul procesiunii sunt reprezentați oamenii științei și ai artei. În anul 1900 a suferit o distrugere considerabilă care a fost reparată la fabrica din Meissen.

Mari colecții de sculptură sunt adăpostite și la Academia de Artă și la Albertinul.

Catedrala catolică din oraș este cea mai memorabilă realizare în arhitectura roman-barocă a Europei. Biserica Crucii, uriașă, poate primi 6.000 de oameni. A fost distrusă de mai multe ori, inclusiv după bombardamentele din 1945.

De la Dresda am plecat mai departe la Leipzig, supranumit orașul târgurilor și orașul cărți. Este unul dintre centrele culturale ale Germaniei. A fost distrus în timpul războiului de 30 de ani și în timpul ultimului război mondial. Leipzigul are multe clădiri păstrate din Evul Mediu, cum este castelul Gholis în stil rococo, primăria veche în stilul renașterii, biserica Sf. Thomas unde mulți ani a fost cantor J. S. Bach. Este vestită crama Auerbach. Pivnița a fost vizitată de Goethe. Aici se găsesc autografele sale. Ni s-a arătat locul apariției lui Mefisto, care dăruiește lui Faust iubirea Margaretei în schimbul sufletului său. După al doilea război mondial s-au ridicat clădiri noi, cum este opera, școlile, etc.

Am părăsit Leipzigul cu autocarul, îndreptându-ne spre Berlin, conform programului făcut de organizatorii excursiei. Berlinul este, în mare parte, un oraș nou. În timpul celui de-al II-lea război mondial, orașul a fost distrus complet. Se păstrează primăria construită din cărămidă roșie. S-au refăcut clădiri noi cum este Galeria Națională, Universitatea Humboldt, unde a predat Einstein. Am vizitat Muzeul Pergamont, care conține multe piese antice din orient. Este impresionantă strada procesiunii din Babilon, Poarta Istar, mozaicurile din Uruc, și altele. Chiar în zi de sărbătoare am vizitat biserica Sf. Nicolae în stil roman și biserica Sf. Maria.

Am trecut pe lângă zidul Berlinului care despărțea orașul ocupat de trupele sovietice de cel ocupat de trupele aliate. Am ajuns în centrul orașului în piața Alexander și am fost cazați la hotelul cu același nume. Lângă hotelul nostru se găsea turnul televiziunii. Eu nu am urcat, având frică de înălțime. Cei care au urcat spuneau că se vedea bine partea occidentală a orașului.

Pe bulevardul Unten den Lindean ne-am plimbat până la poarta Brandenburg. Mi-am adus aminte de relatările dr. Leon Nicolae din Sângeorz-Băi, care a făcut Facultatea de Medicină la Berlin. Păcat că nu se știe unde sunt actele sale, în special indexul, unde era semnat la examenul de Medicină internă marele savant Nothnagel.

În programul nostru am avut și vizitarea orașului Postdam, vestit pentru importanța sa istorică. Aici, în castelul Cecilienhof, s-au întâlnit, în 1946, Truman, Churchill și Stalin după al doilea război mondial, pentru a împărți Europa. Fiecare delegație avea cameră de primire. Alături era sala de ședințe. Pe pereții castelului sunt expuse fotografiile cu principalele monumente din istorica întâlnire.

La Sence Souci am vizitat un complex de construcții în stil rococo din secolul al XVIII-lea, ctitorie a lui Frederic al II-lea. Cu mult gust a fost ales mobilierul și obiectele de artă din camere. Bibelourile din porțelan chinezesc și Maysen, tablourile unor pictori vestiți, ca Van Gogh, Rubens și alții, amplificau grandoarea stilului. Deosebit de frumoase sunt geamurile și ușile vopsite în alb, care coboară jos până la sol. Această parte a fost numită Castelul Femeilor. Camera lui Voltaire este foarte modest mobilată, un pat mic în care nu

AMINTIRI, AMINTIRI...

cred că ar fi putut dormi cineva. Poate din aceste motive Voltaire dorea să plece din această închisoare. Ne-am întors acasă cu un avion românesc cu patru motoare. Am așteptat în aeroportul Schonfeld mai mult de patru ore din cauza unei vizite de stat la București.

A doua călătorie la Dresda am făcut-o cu ocazia Simpozionului Internațional de Lipide, ținut între 9 și 11 iunie 1991. Au fost invitați Prof. M. Cucuianu și soția sa, Dr. I. Trif din laboratorul Clinicii Medicale I din Cluj-Napoca și subsemnatul. Sponsorul participării mele la acest simpozion a fost o firmă germană din Frankfurt, care a trimis organizatorilor suma de 2.000 DM. Din acești bani s-au plătit hotelul și masa. Eu am sosit cu trenul între 3 și 4 dimineața. Ceilalți au venit cu mașina doctorului Trif. Ce să fac până la ora 8 când trebuia să vină cu mașina la gară un bun prieten al nostru, Dr. Meisner din Dresda? M-am dus la Crucea Roșie Germană din gară. M-am prezentat asistentei de serviciu și i-am spus în ce scop am venit la Dresda. Ea a fost foarte amabilă: m-a ospătat și mi-a permis să mă întind pe un pat până la ora 7,30. La această oră, într-adevăr, a sosit Dr. Meisner, care m-a dus la clinica domniei sale, unde m-am întâlnit cu familia Cucuianu. Împreună am mers și ne-am prezentat la recepția simpozionului. Aici fiecare a primit 200 DM. La recepție s-a explicat cum și unde se vor ține lucrările programate.

Am locuit la hotelul Neva, singur în cameră și masa am luat-o la diverse restaurante și la recepții, Micul dejun intra în prețul hotelului. Ca și la alte congrese din străinătate, la micul dejun te serveai singur din tot ce se afla expus pe mese. Nimeni nu te întreba ce ai mâncat, de câte ori te-ai servit, etc. Până la ora 10, când se închidea restaurantul puteai mânca oricât. Întrucât eu am plecat din Dresda spre Cluj cu trenul la 4 dimineața, micul dejun pentru a doua zi l-am găsit la recepție. Din tot ce s-a servit, chiar apa minerală pusă în dreptul fiecăruia în timpul lucrărilor, se vedea bogăția țării și omenia oamenilor.

În ziua sosirii noastre, seara s-a dat o masă festivă de cunoștință la restaurantul din vecinătatea hotelului. Am făcut cunoștință cu mai mulți cercetători, în special din Germania. Am remarcat faptul că prof. Cucuianu este foarte cunoscut în lumea celor ce se ocupau cu arteroscleroza. Au venit la masa noastră vestiți profesori și cercetători să-l salute. Organizatorii simpozionului au încredințat prof. Cucuianu conducerea unei secții. Lucrările prezentate de dr. Trif și de mine au fost programate în sesiunea poster. Am prezentat lucrarea „Concentrația Zn și Cu seric și a complementului C 3 la bolnavii cu hiperlipoproteinemie”. Fiecare lucrare a fost vizitată de un membru al colectivului științific. Autorii au expus pe scurt principalele aspecte de metodologie, tehnici utilizate și rezultate. Am stat mai mult de vorbă cu un cercetător englez ce s-a ocupat de relațiile dintre Cu și arteroscleroză, problema pe care o aveam și eu în studiu împreună cu doamna dr. Mariana Vlad și dr. P. Pom. Astăzi, lucrările noastre sunt publicate în revista Americană „Biological Trace Element Research in Human”.

Am rămas plăcut impresionat de cercetările expuse la un simpozion satelit la care s-a descris așa-numitul „Sindrom metabolic” pe care prof. A. Moga l-a descoperit cu mulți ani în urmă sub un alt nume: „Sindromul bolilor asociate”. Este păcat că Prof. Moga nu a publicat în străinătate cercetările domniei sale și ale colaboratorilor săi privind acest sindrom, pentru că numai astfel pot fi cunoscute și se poate vedea cine are prioritate într-o problemă.

Țin să adaug că în holurile clădirii unde s-a ținut simpozionul au fost o mulțime de firme, predominant germane, care și-au prezentat produsele. Ele au distribuit și cărți ce conțineau cercetări și indicații practice de tratament la bolnavii cu hiperlipemie de diverse tipuri.

GEORGE UZA

Organizatorii ne-au invitat, aproape în fiecare zi, la banchete organizate la restaurantele sau palatele din localitate. Unul a fost deosebit. După terminarea programelor, ne-am îmbarcat pe o navă de pasageri care ne-a dus la castelul Pillniz de pe Elba. Imediat după debarcare am auzit de departe muzica de suflători. Am urcat pe o alee străjuită de o parte și de alta de arbori până în fața castelului. Aid, un cor de bărbați acompaniat de muzică a cântat o melodie din Freischutz. După programul muzical și un cuvânt de bun venit rostit de organizatori, am intrat în palat și în curtea acestuia pe malul Elbei. Etajul era în renovare. Pe lângă masa bogată, s-a prezentat și un spectacol de circ. O frumoasă fată a prezentat câteva numere cu șerpi exotici. După masă ne-am reîntors la Dresda cu aceeași navă. Veselia, muzica și dansul au antrenat pe toată lumea uitând de simpozion.

Congresul s-a încheiat cu acordarea a două premii obținute de doi tineri cercetători ruși.

Mi-a făcut plăcere întâlnirea cu dr. Meisner, care în urmă cu câțiva ani a fost la Cluj, chiar la mine acasă, în satul natal Sângeorz-Băi. El este șeful laboratorului central al clinicilor din Dresda, Am vizitat acest laborator foarte bine dotat. Colegul Trif a dus niște probe de sânge de la Cluj, pentru dozarea unor enzime, care la noi nu se poate face. Dr. Meisner ne-a invitat într-o seară la un restaurant, în afara orașului, între stânci. Era puțină lume deoarece era departe de oraș și prețurile erau cam pipărate.

Am revăzut muzeul Zwinger. Într-o seară am fost invitați la opera Semper. A fost refăcută după bombardamentul din 1945. S-a redeschis cu opera „Freischutz” de Carl Maria von Weber. Opera Semper este unul dintre cele mai semnificative din arhitectura teatrelor secolului al XIX-lea.

Ne-am reîntors la Cluj la data de 13 iunie 1991.

UN CONGRES MEDICAL LA TOKYO

După 25 de ani de la terminarea celui de-al doilea război mondial, Japonia ajunge a treia țară din lume în ce privește dezvoltarea economică. Mirajul japonez este atribuit nu numai ajutorului american, ci și hărniciei, cinstei și disciplinei poporului japonez.

Japonia este formată din mai multe insule care sunt legate între ele prin tuneluri. Cel mai lung tunel are 53 de km, cu 17 km mai lung decât cel de sub Canalul Mării Mânecii. Nu poți vizita Japonia fără să ți se povestească de cel mai înalt munte al lor, numit FujiYama, care este considerat un munte sacru. Fiecare japonez trebuie să urce acest munte cel puțin odată în viață.

În anul 1989, între 28 august și 1 septembrie, s-a ținut la Tokyo al II-lea Congres mondial al Societății Internaționale pentru Studiul Microelementelor (ISTERH). Fiind membru fondator al acestei societăți, am fost invitat să prezint o comunicare. Cu câteva luni înainte de congres am trimis un rezumat al lucrării, pentru a fi discutat în comitetul științific organizator. Profesorul Hiroshi Tomita, președintele congresului, mi-a comunicat că lucrarea a fost acceptată pentru a fi susținută în secțiunea de cardiologie. Țin să subliniez că deplasarea mea la Tokyo a fost subvenționată, în cea mai mare parte, de Societatea Japoneză pentru Studiul Microelementelor.

Călătoria de unul singur într-o țară atât de îndepărtată nu pot să spun că-mi provoca teamă, ci mai mult emoția inerentă oricărui eveniment important din viață. Pe măsură ce se apropia data plecării, emoția a fost învinsă de curiozitatea de a cunoaște o lume nouă și de dorința de a afla noutăți în domeniu.

AMINTIRI, AMINTIRI...

Am plecat din București cu un avion Tarom-Boeing în ziua de 23 august, orele 24, și am ajuns la Tokyo în 26 august orele 18 (ora locală). După decolarea de pe aeroportul Otopeni, în scurt timp am trecut peste Bosfor și Dardanele, care puteau fi delimitate ca pe hartă în marea de lumină. Am traversat Turcia, Marea Mediterană, Cipru și alte țări din Orientul apropiat, și am aterizat a doua zi, la orele 9, în Pakistan la Caraci. Ieșind din avion, m-a izbit căldura caracteristică tropicelor. Îmi făcea impresia că nu pot respira. Am fost conduși cu o mașină în aeroport. Aerul Orientului se simțea peste tot. După aproximativ o oră, am continuat drumul de-a lungul fluviului Indus. Pe măsură ce ne apropiam de munți, verdele ce înconjură fluviul se micșora, cedând tot mai mult locul albului nemărginit al zăpezii. Prin hublou observam munții tot mai înalți. Vârfurile lor înghețate (Munții Karakorum) mi se păreau că ajung la câțiva zeci de metri de avion. Piloții ne-au comunicat că zburăm la 11.000 m. altitudine. Am trecut Munții Himalaya în aproximativ o oră. Era un spectacol feeric, întrucât zburam pe un cer senin. După Munții Karakorum am intrat în deșertul Gobi, peste care am zburat câteva ore. La ora 18 am aterizat la Pekin. Aterizarea lină a stârnit aplauzele pasagerilor la adresa comandantului. După o noapte de odihnă la ambasada noastră de la Pekin, a doua zi am continuat drumul cu un avion Gimbo-Get chinezesc spre Tokyo. Am trecut peste Shanghai și peste partea de est a Oceanului Pacific. La ora 18 am aterizat la Tokyo, pe aeroportul Narita. La aeroport ne-au întâmpinat reprezentanții Tarom-ului, care au venit în avion. Am intrat direct în aeroport, prin burduful ce a fost atașat la ușa avionului. Formalitățile de vamă au fost simple, fără control amănunțit de bagaje. De la aeroport am plecat cu un autocar până aproape de oraș. M-a impresionat în mod deosebit comportamentul oamenilor ce deserveau autocarele. Pentru mine era ceva cu totul inedit. Îmbrăcați cu o uniformă gris-cafe, foarte curată, cu mănuși, se ocupau cu multă grijă de fiecare călător în parte. După ce ne-am așezat în autocar, fiecare la locul sau, a venit un ultim controlor care ne-a salutat respectuos aplecându-se până aproape de 90°, cum le este obiceiul, și a dat undă verde plecării mașinii. La puțin timp după plecare am observat șoselele suprapuse. Înainte de intrarea în oraș, un englez care stătea lângă mine mi-a atras atenția asupra unei reclame scrise „pe cer” cu litere ce-ți făceau impresia că sunt nori, Ulterior am gustat din sucul căruia i se făcea reclamă.

În următoarele 2-3 zile am încercat să mă adaptez noului fus orar. În seara zilei de 27 august am participat la „banchetul de cunoștințe”; congresul s-a deschis a doua zi, la hotelul Arcadia, printr-o scurtă ședință în care organizatorii ne-au primit cu căldură și au expus, în mare, programul congresului. Cu această ocazie, președintele congresului a înmănat premiul Raulin profesorului A. S. Prasad din Statele Unite ale Americii, președintele ISTERH, pentru lucrările sale privind microelementele.

După o scurtă pauză, lucrările au continuat pe secții. Unele la hotelul Nihoidagaku Kai-Kam, alături de Arcadia Ichigaia. Nu doresc să intru în detalii, deoarece nu mă adresez specialiștilor, ci doar să amintesc câteva probleme ce țin de cultura generală. Multe lucrări s-au axat pe studiul relațiilor dintre microelemente și grăsimi, cu scopul de a găsi noi factori de risc în arteroscleroză. Alte lucrări s-au ocupat de legăturile dintre microelemente și imunitate, de comportarea lor în hipertensiunea arterială, diabetul zaharat, infarctul miocardic, bolile renale și metabolice, etc. Cercetările epidemiologice legate de frecvența unor boli cardiovasculare în țări cu o structură diferită a solului au stârnit un interes deosebit. În funcție de structura solului variază duritatea apei, care se știe că este invers proporțională cu frecvența bolilor cardiovasculare. În acest cadru s-a prezentat relația dintre selenium și arteroscleroză, arătând că în zonele cu deficit de selenium bolile cardiovasculare sunt mai frecvente decât în zonele martore. Un mare număr de lucrări clinice și experimentale au

GEORGE UZA

studiat rolul microelementelor în apariția și dezvoltarea tumorilor. Eu am prezentat cercetări privind rolul Cu și Zn în apariția și dezvoltarea bolilor arteriale cronice ale membrilor. Congresul s-a încheiat cu concluziile prezentate de președintele congresului și al ISTERH.

În afară de programul științific, organizatorii congresului au oferit în orele libere un bogat și variat program cultural, deosebit de interesant. Am vizitat Teatrul Japonez (Kabuki), Sanctuarul Meiji, Complexul Chinzan-So, Grădinile Imperiale; am asistat la o demonstrație de aranjarea florilor (ikebana), la Noptile Japoneze. Invitat de ambasadorul nostru la Tokyo, am vizitat expoziția internațională de la Yokohama. Aici am participat la sărbătoarea de înfrățire dintre orașul Yokohama și orașul Constanța. După această sărbătoare am fost conduși de un delegat al expoziției prin principalele pavilioane japoneze și străine. Îmi amintesc că în pavilionul unei țări africane erau de vânzare șerpi ce înotau, lungi până la 2 m. La un pavilion japonez ne-au proiectat pe ecran momente din viața samurailor. Astăzi, cel puțin la orașe, nu mai sunt samurai; ei se mai întâlnesc rar la sate. O dată pe an ei se întrunesc într-o localitate din țară. La terminarea vizitei mi s-a oferit ca amintire o frumoasă farfurie din lemn, pe care este gravată o floare ca o flacăra.

Tokyo este unul dintre cele mai mari orașe din lume, cu aproape 12 milioane de locuitori. La un oraș atât de mare este foarte greu să definești centrul. Tokyo-ul are mai multe centre, fiecare cu caracteristicile lui: Ginza (centrul comercial), Centrul administrației guvernamentale, Ropongi, Shinjucu, Akihabara (centrul electronicii), etc. În ce privește arhitectura, alături de construcții vechi, specifice locului, se înalță clădiri din beton și sticlă, atribuite civilizației actuale. Oriunde întorci capul, descoperi imagini inedite. De neuitat sunt palatul Akasako, Turnul orașului Tokyo, Templul Asakusa, Palatul Imperial etc., fiecare cu legendele și curiozitățile sale. Turnul orașului este cu 13 m. mai înalt decât Turnul Eiffel din Paris. Pe una din clădirile orașului este montată nava lui Magelan, în mărime naturală. Pe unele străzi sunt montate ecrane mari de televiziune deasupra magazinelor, care te urmăresc de la un magazin la altul, în special în cartierul electronicii, Akihabara. Orașul este împânzit de muzee moderne și tradiționale, de temple budiste sau shintoiste, mai mari sau mai mici. Am văzut și biserici creștine, ca de exemplu biserica romano-catolică Sf. Maria. În timpul nopții orașul este luminat de reclame mari, scrise în japoneză și engleză. În afara marilor bulevarde, casele sunt înghesuite pe străzi înguste, Din cauza aglomerației, Tokyo-ul se dezvoltă pe verticală și în subteran. Sunt mici orașele subterane legate prin tunele. Atmosfera este foarte poluată din cauza mașinilor, astfel încât polițiștii folosesc pungi cu oxigen.

Nu pot să închei aceste câteva rânduri fără să spun câteva cuvinte despre locuitorii orașului Tokyo. Am remarcat, ca și alți străini, comportarea civilizată a gazdelor în orice împrejurare: pe stradă, în metrou, în restaurant, etc. Străinul este impresionat de salutul lor cu multiple plecăciuni, presărat cu formule de politețe pline de gingășie și noblețe. Orașul este foarte curat și acest fapt denotă gradul înalt de conștiință civică.

90 de milioane de japonezi sunt budiști. Aceasta nu-i împiedică să fie și shintoști. Shintoismul este un cult al strămoșilor imperiali și al lor propriu. În fiecare casă este un altar al strămoșilor.

Alimentația lor tradițională se deosebește mult de cea a europenilor. Japonezii consumă foarte mult pește. De fapt, în Tokyo este cea mai mare piață de pește din lume. Aproape în fiecare seară eram invitați la banchete, fie oferite de conducerea ISTERH, fie de Universitate, fie de primarul orașului, etc. Îmi amintesc de banchetele de la hotelul Otani în complexul Chinzan-So, Arcadia, etc. În timpul banchetelor s-au dat spectacole pe scenă

AMINTIRI, AMINTIRI...

sau chiar în sala banchetului, ce au constat din dansuri tradiționale, în costume tradiționale. La hotelul Otani a dansat o frumoasă japoneză, pe ritm spaniol cu castaniete, după o muzică la chitară și voce. Restaurantul Otani era mobilat cu mobilă stil. Aproape la fiecare masă era o gheișă care servea și se chinuia să ne învețe să mâncăm cu cele două bețișoare folosite de ei la consumul orezului. Cu toată bunăvoința noastră și strădania gheișelor, îmbrăcate în frumoase chimonouri, n-am putut învăța folosirea acestor bețișoare, pe care ei le mânuiesc cu o dexteritate uimitoare. La plecarea din restaurantul Otani, gheișele ne-au oferit la ieșire un pahar de lemn, folosit de ei la consumul sake-ului. Paharul are forma unui cub cu o latură de 8 cm. și adânc de 5 cm. Pe o latură este tipărit numele societății ISTERH, care a organizat congresul. Altădată ne-au oferit un clopoțel din metal, un obiect tradițional cred, utilizat de ei în gospodărie, pentru chemarea supușilor.

Mulți participanți străini la congres aveau frica unui cutremur, întrucât Tokyo-ul este situat într-o regiune seismică și cutremurele de grade diferite sunt destul de frecvente. Japonezii sunt obișnuiți cu asemenea seisme și permanent se face educația populației, cum și ce trebuie să facă în caz de cutremur.

O profesie ce nu există în alte țări decât în Japonia este aceea de gheișă. Ele nu sunt, cum se crede, femei cu moravuri ușoare. Ele se pregătesc pentru această meserie încă din copilărie. Pot fi măritate. Ele învață să cânte cu vocea și cu instrumentele tradiționale, să danseze, învață ritualul ceaiului, a aranjării florilor, a întreținerii unei conversații pentru a putea ține companie plăcută bărbaților în orele de destindere.

Am plecat din Tokyo în data de 4 septembrie după masa și am călătorit mai mult noaptea. Am avut două escale, la Peking și Abu-Dhabi, în Emiratele Arabe Unite. În 6 septembrie, dimineața, la orele patru, m-a trezit vocea însoțitoarei de bord, ce se auzea plăcut, melodos în microfon: „Atențiune! Atențiune! Peste 15 minute vom ateriza la București!”.

ÎN ALPII FRANCEZI

Am făcut parte dintr-un colectiv de medici care au fost invitați la Congresul European cu tema „Microelementele și radicalii liberi în bolile oxidative”, care s-a ținut la Chamonix, în Franța, între 5 și 9 aprilie 1993. Am plecat din Cluj-Napoca în 2 aprilie 1993 cu un microbuz și am ajuns în Chamonix în 5 aprilie 1993. Pentru că distanța era foarte mare și am plecat destul de târziu, nu ne-am oprit decât noaptea, pentru odihnă. În prima zi am traversat Ungaria și Slovacia și am dormit într-un sat din Cehia, situat aproape de granița cu Germania. Satul era situat într-o regiune de dealuri, cu multe păduri. Foarte des pe la casele de pe strada principală era scris „Zimmerfrei”. Ne-am oprit la una din aceste case și am cerut găzduire pe o noapte. Gazda, foarte amabilă, ne-a condus la etajul casei în două camere destul de simplu aranjate. Se pare că edificiul era nou. Dimineața, în costul camerei ne-a servit micul dejun, bogat, nu deosebit de cel de la noi. Am traversat apoi Germania, pentru care am avut la dispoziție 24 de ore. Am poposit din nou o noapte într-un mic oraș din Germania și, la limita timpului acordat de viza germană, am trecut în Franța. Ne așteptam ca la graniță să se facă controlul obișnuit al pașapoartelor și, eventual, al bagajelor, dar, spre surprinderea noastră, la granița dintre Germania și Franța nu era nimeni. Mirați, am depășit frontiera încet și cu atenție. Colegul care conducea microbuzul a spart tăcerea din mașină și, vesel, ne-a urat „Bienvenue en France!”. În Franța călătoriile pe autostrăzi, spre deosebire de Germania, se plătesc. Noi am călătorit pe străzi obișnuite, pentru a evita cheltuielile inutile.

GEORGE UZA

N-am putut ajunge într-o zi la Chamonix, și a mai trebuit să dormim încă o noapte la un hotel dintr-un sat francez. Dimineața, am plecat de aici pe la ora opt. Pe măsură ce ne apropiam de munți, se simțea tot mai mult frigul, încât a trebuit să ne îmbrăcăm cu haine mai călduroase. De departe se zăreau cabinele colorate în roșu ale telefericului ce urca Alpii.

Am sosit la Chamonix în jur de ora 11. N-a fost greu să găsim Centrul de Congrese Majestic, orașul fiind destul de mic. Ne-am prezentat la organizatorii manifestării științifice și am obținut scutirea de taxa de participare, având în vedere situația economică a țării noastre la acea vreme. Pentru cazare ni s-a recomandat un hotel pentru turiști, ocupat în cea mai mare parte de cei ce practicau sporturile de iarnă și care a fost destul de ieftin.

Comunicările s-au ținut în două săli. După prezentarea unor rapoarte generale de către cei mai cunoscuți specialiști în domeniu invitați pentru aceasta de organizatori, s-a trecut la prezentarea lucrărilor pe secții: radicalii liberi și microelementele în bolile cardiovasculare, cancer, bolile hepatice și renale, bolile nervoase, etc. Dezechilibrul dintre oxidanți și antioxidanți în favoarea primilor s-a numit „stress oxidativ”. S-a arătat că celulele organismului sunt echipate cu sistem antioxidant enzimatic care conține Zn, Se și alte microelemente. Oxidanții sunt generați în metabolismul aerobic endo și exogen favorizați de Cu și Fe. Unele boli sunt asociate cu leziuni oxidative. S-a remarcat acțiunea antioxidantă a vitaminelor B și E. Acțiunea antioxidantă se poate determina prin măsurarea concentrației factorilor oxidativi sau prin determinarea enzimelor antioxidative. Studii epidemiologice asupra aportului de microelemente prin alimente arată că în multe țări apare deficitul de Zn și Se, microelemente antioxidative. Se propune îmbogățirea alimentelor cu aceste microelemente. Pe noi ne-au interesat în mod deosebit bolile cardiovasculare, întrucât și lucrările noastre se încadrau în acest capitol. Unul dintre rapoartele generale s-a ocupat de producerea radicalilor liberi în ischemie, fenomen studiat și de noi în cele două lucrări prezentate: „Dinamica radicalilor liberi determinați prin peroxidazele lipidice în accidentele vasculare ischemice acute” și „Studiul nivelului antioxidantelor în accidentele vasculare cerebrale acute”.

N-au lipsit nici manifestările culturale, cum a fost concertul de pian dat de P. L. Chappuis, vestit pianist francez, care a cântat bucăți din Chopin, Bach și alții. În altă seară s-a dat un banchet de către conducerea Universității din Lyon, la care a participat adjunctul primarului.

A fost plăcută întâlnirea mea cu alți specialiști în domeniu cu care am participat la congresul cu același subiect de la Tokyo, în 1989. Am rămas impresionat de eforturile, în special ale studenților, la reușita congresului. Francezii păstrează obiceiuri vechi protocolare, care te trimit departe în istoria saloanelor pariziene, dând întrunirii o notă de eleganță și rafinament. O deosebită plăcere mi-a făcut întâlnirea cu o româncă care lucra la Paris și care a prezentat o frumoasă și documentată lucrare privind relațiile dintre radicalii liberi și microelemente. Vechea noastră prietenă Maria Luiza Garda a fost și aici prezentă cu o comunicare.

Pe culoarele parterului și pe holurile clădirii unde se desfășura congresul erau expuse fotografii și machete din Alpi, cu liniile telefericului care duceau spre Elveția și Italia, hoteluri, restaurante, etc. Restaurantul la cea mai mare înălțime este L'Aiguille de Midi - 3482 m. Din oraș se vedeau sportivi ce zburau cu parapanta.

Chamonixul este un oraș de munte situat la 1042 m altitudine. De-a lungul văii ce traversează Chamonixul sunt o mulțime de așezări ce sunt pregătite pentru a primi sporturile de iarnă. Casele din Chamonix sunt vii colorate, nu prea mari; magazinele sunt bine aprovizionate, reflectând bunăstarea adusă de turismul bine organizat. De fapt, Chamonixul,

AMINTIRI, AMINTIRI...

ca regiune, este una dintre cele mai vestite din lume pentru sporturile de iarnă. Nu trebuie decât să ne amintim că la Chamonix se găsesc peste 100 de hoteluri și restaurante, spațioase, cu terase pentru plajă de altitudine. Pentru această regiune este caracteristică instabilitatea vremii. De aceea, la Chamonix se dau patru buletine meteo în 24 de ore. Reclame de tot felul, pliante cu fotografii colorate ale regiunii, par foarte convingătoare pentru cei ce au posibilitatea de a petrece o vacanță de iarnă aici. Orașul se pregătea pentru întâmpinarea sărbătorilor de Paști. Peste tot se făcea curățenie: în case, în biserici, etc. Panorama Alpilor se putea admira privind printr-o lunetă pusă la dispoziția publicului în mijlocul orașului.

Noi am părăsit orașul Chamonix imediat după terminarea congresului, pentru a avea timp să vizităm unele puncte turistice ce erau în drumul nostru spre țară. Topirea zăpezilor din munți umflă pâraiele laterale care cădeau de la mari înălțimi făcând un zgomot impresionant, așa putea spune înfricoșător, mai ales că era înnourat și ploua. Pe măsură ce ne îndepărtam de munți era tot mai cald, primăvara simțindu-se aici. Colegul dr. P. Porr, care șofa, era foarte bine documentat asupra obiectivelor turistice pe care voiam să le vizităm. Am intrat mai întâi pe o vale laterală până am ajuns într-un sat francez înconjurat de stânci înalte, fără verdeață, făcându-ți impresia că ești într-o căldare. Era canionul Georges de L'Ardeche. Valea care traversa satul cobora din munți făcând la intrare o cascadă de 8-10 m. Chiar lângă cascadă, un francez mai în vârstă avea un lac cu păstrăvi. Nu prea era vorbăreț, probabil era satul de turiști. Am urcat cu mașina pe serpentine deasupra acestor stânci, de unde se vedea în toată frumusețea ei căldarea în care era satul. Ne-am reîntors pe același drum. Pe lângă vale am stat de vorbă cu un pescar care se plângea că n-a prins nimic, deoarece apele mari au dus păstrăvii la vale și ei urcă abia când apele scad. Am oprit pentru câteva minute în orașul Annisy, lângă un lac cu ape de munte. De aici am plecat spre Strasbourg, unde ne aștepta familia doctorului Ionescu din Cluj, care ne-a găzduit o noapte. A doua zi am vizitat Palatul Națiunilor Unite. După ce am făcut câteva poze, am plecat spre un sat de vacanță numit Riquewirth. Aici vin mai ales de sărbători oaspeți dornici să vadă străzi pitorești, cu clădiri vechi, animate de tot felul de naționalități. Deosebit de atractive sunt caleștile din secolele trecute expuse în stradă. Copii îmbrăcați în port alsacian, roșu și albastru, erau admirați de multă lume. Din acest sat am plecat spre Germania. Din nou granița nepăzită. Am poposit la Freiburg chiar în Vinerea Mare. În catedrala catolică, monumentală, am vizitat vestita lucrare „Cina Cea de Taină”, în care Isus și Apostolii erau statui în mărime naturală. Ne-am reluat drumul și nu ne-am oprit decât în Cehia, într-un sat numit Teici, în piața centrală, de jur împrejur, trotuarul era acoperit de marginea caselor, așa cum se poate vedea la noi la Bistrița (Sugălete).

Am sosit la Cluj în 13 aprilie la ora 3 dimineața, unde primăvara era mult întârziată față de țările din apusul Europei.

A XXIII-A SĂPTĂMÂNĂ MEDICALĂ BALCANICĂ, LA TROIA

În vara anului 1994 am fost invitat la această întrunire medicală ce s-a ținut la Istanbul în Turda. Am plecat din Cluj-Napoca la 17 august 1994 cu autoturismul Dada, proprietatea colegului meu dr. Paul Porr. Am sosit la Istanbul la data de 19 august 1994.

Am traversat Bulgaria și partea europeană a Turciei fără probleme. Ne-am oprit câteva ore la Carmen Sylva și pe litoralul bulgăresc al Mării Negre, la Vama. Mi-au plăcut căsuțele cochete, unele construite în stil național, cu mici restaurante, care sugerau atmosfera mai intimă, mai familiară decât blocurile uriașe cu sute de camere și mii de locatari. În drum spre Istanbul ne-am abătut pe o șosea laterală pentru a vizita o mănăstire bulgărească foarte

---

GEORGE UZA

---

veche, poate de sute de ani. Se păstrează o parte din chiliile călugărilor săpate în stâncă și uneori suprapuse, cu două-trei etaje. Ne-am gândit la condițiile mizerabile pe care le-au putut avea acești călugări.

La granița dintre Bulgaria și Turcia era mare aglomerație pentru obținerea trecerii în țara vecină. Am fost obligați să schimbăm 50 DM la granița turcească. Îndată ce am depășit granița, au început să apară moscheile, cu unul sau două minarete. Nu numai aceste construcții schimbă atmosfera după ce depășești granița cu Bulgaria, ci și muzica ce se aude la radio, televizoare, pe strada, etc. Am auzit la un restaurant cântând la masă, pentru oamenii cu chef, o muzică pe care nu o înțelegeam. Eu cred că în această lume nici nu s-ar potrivi o altă muzică. Am dormit o noapte la Istanbul, la o cunoștință medic ce se pregătea pentru un examen de grad.

A doua zi am plecat spre Troia, rămânând să vizităm Istanbulul la întoarcere. Trecerea podului peste Bosfor trebuia întotdeauna plătită. Drumul până la Troia este destul de lung. Am trecut prin orașul Bursa și am dormit o noapte la Iznik într-un mic hotel privat. Dormit este prea mult spus, mai bine ne-am odihnit, pentru că imamul moscheii vecine nu ne-a lăsat, Strigătele din minaret la rugăciune m-au trezit mereu. La Iznik sau Niceea s-a ținut primul Consiliu Ecumenic.

O mare parte din drumul parcurs se situa pe lângă Marea Marmara și Marea Egee. Căldura greu de suportat ne obligă să cumpărăm pepeni pentru alinarea setei. Este adevărat că nu erau scumpi. La tot pasul erau țărani cu căruțe pline de pepeni și zarzavat. Mi-am adus aminte că de la Troia a plecat de mai multe ori, așa cum scrie în Noul Testament, Sf. Paul spre Macedonia și alte părți ale Greciei. De la Troia a plecat și Aeneas, marele erou troian, și s-a stabilit la Roma. Descendenții lui sunt Romulus și Remus.

Am sosit la Troia în jur de ora 10. Am scos biletele de intrare în cetate și am început să călcăm pe urmele lui Ulise. Se cunosc destul de multe lucruri despre Troia. Ca elev am învățat despre Războiul Troian, descris atât de frumos de Homer în Iliada. Acesta a avut loc cu 1200 și 1300 de ani înainte de Christos. Homer a cântat acest război la trei secole după sfârșitul lui. Legenda spune că motivul declanșării lui a fost răpirea Elenei, soția lui Merielaos, rege Spartan, de către Priam, regele Troiei. Adevăratul motiv al războiului se pare că nu este acesta, ci unul economic. Troia s-a opus trecerii prin Dardanele a bogățiilor luate de greci de pe malurile Mării Negre. Războiul a ținut 10 ani, după care Troia a căzut datorită șiretlicului intuit de greci - Calul Troian. În cetate există și astăzi un cal troian construit din lemn, poate asemănător cu cel original, în care încap aproximativ 200 de oameni. Săpăturile pentru descoperirea cetății Troia au început prin 1920 și s-au desfășurat în mai multe etape. Cercetătorul german Schliman a reușit să descopere tezaurul lui Priam, bijuteriile Elenei, care au fost transportate la Berlin. La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, învingătorii se pare că au luat acest tezaur. Astăzi se vede foarte bine altarul de sacrificii, un amfiteatru foarte bine păstrat, urmele templului Atenei și multe ziduri în spatele cărora nu știe deocamdată nimeni ce se află. La Troia ne-am întâlnit cu un grup de timișoreni care mergeau la Efes. Lângă acest oraș se poate vedea casa Sfintei Maria, încredințată de Isus apostolului Ioan.

De la Troia ne-am întors pe alt drum la Istanbul. Din orașul Kanakale am trecut pe un pod plutitor peste Dardanele, pe celălalt mal al Mării Marmara. Drumul la început a fost foarte greu, fie alocuri fără asfalt. Am ajuns la Istanbul cu o zi înainte de începerea sesiunii de comunicări. Congresul a fost deschis de președintele Turciei, domnul Suleiman Demirel. Noi am prezentat comunicarea „Există mecanism imunocelular citotoxic în patogeniza bolii celiace? Studii scintigrafice și electromicroscopice”. S-au prezentat comunicări din diverse

AMINTIRI, AMINTIRI...

domeniile ale medicinei generale, chirurgiei, ortopediei, pneumologiei, cardiologiei, neurologiei, ORL, dermatologiei, farmaciei, bolilor infecțioase, etc. Am asistat mai mult la lucrările din domeniul cardiologiei. Am remarcat lucrarea unui colectiv din București asupra profilaxiei morții subite într-o unitate coronariană prin tratamentul chirurgical al aritmiilor ventriculare. S-au prezentat de către cercetătorii turci, bulgari și români studii asupra cardiopatiei dilatative, cercetări hemodinamice în hipertensiunea arterială, rezultatele intervențiilor chirurgicale în obliterările arteriale cronice periferice și coronariene. Participarea a fost numeroasă, din toate țările balcanice, inclusiv Republica Moldova.

Organizatorii au întocmit un frumos program cultural, vizitarea unor moschei, cum a fost Moscheea Albastră, Palatul Topkapî, etc. Aproape în fiecare seară s-au oferit banchete în diferite restaurante și grădini din Istanbul de către primărie, rectoratul Universității, etc.

Înainte de a descrie principalele palate din Istanbul, aș vrea să facem o scurtă incursiune în istoria acestui oraș. Istanbulul este un oraș mare, cu peste șapte milioane de locuitori, situat pe două continente: Europa și Asia, Este singurul oraș din lume în care un pod leagă două continente. Istanbulul a fost capitala a trei imperii succesive: roman, bizantin și otoman.

După legendă, Byzas din Magara este fondatorul Bizanțului. De-a lungul secolelor, aceasta a trecut prin mari transformări. Septimius Severus în 196 a cucerit și distrus orașul. Se spune că ulterior l-a refăcut, Constantin cel Mare declară Istanbulul capitala Imperiului Roman. El numește orașul după numele său, Constantinopol. Cea mai prosperă perioadă a orașului este sub împăratul Iustinian. În secolul al VII-lea și al VIII-lea a fost asediat de persani și arabi. În 1204 cruciații distrug orașul și pun bazele Imperiului latin. În 1453 orașul este cucerit de turci. De la această dată și până în 1923 devine capitala Imperiului otoman. În 1923 imperiul este distrus și capitala țării este mutată la Ankara.

În cadrul programului cultural sau individual am vizitat cele mai frumoase palate și moschei din Istanbul. Palatul Topkapî a fost construit în 1459 de către Mohamed al II-lea, Acesta a fost reședința oficială a sultanilor până în 1839, când a fost mutată în Palatul Dolmabahce. În Palatul Topkapî se găsesc opere de mare valoare, unele unicate. În prima curte a palatului se află Biserica Sf. Irina, unde s-a ținut cel de-al doilea Consiliu Ecumenic, în a doua curte, palatul adăpostește mari colecții de porțelan japonez și chinez. Tot aici se găsește unul din cele mai mari diamante din lume, tronuri din aur de sute de kg, încrustate cu briliante, în centrul celei de-a treia curți se găsește biblioteca sultanului, o expoziție a costumelor imperiale, sala de audiențe și colecția de miniaturi din Evul Mediu. În curtea a patra sunt construite apartamentele particulare ce datează din secolele 18 și 19. Astăzi se poate vizita numai o mică parte din harem, Moscheea eunucilor, baia sultanului și clădirea favoritelor. Religia lor le-a permis să aibă mai multe soții. Bărbații mureau în războaie și era necesară pregătirea de noi recruți. Sub Selim al II-lea s-a construit o clădire separată pentru harem cu 400 de camere, băi, etc.

De-a lungul Bosforului am vizitat minunatele palate: Dolmabahce, Beilerbeyi, și altele. Numele strâmtoarei Bosfor provine dintr-o legendă. Bosfor înseamnă „vadul vacii”. Se spune că Io, favorita lui Zeus, este transformată de acesta în vacă pentru a o proteja de Hera, soția lui Zeus, Hera însă trimite o albină să o necăjească. Ea se sperie și sare în Bosfor și astfel strâmtoarea se crucifică și apare Cornul de Aur. În Palatul Dolmabahce a murit Atatürk, președintele Turciei moderne. Pentru decorațiile interioare au fost folosite 14 tone de aur și 40 de tone de argint. De-a lungul Bosforului sunt și alte palate mai mici, cum este Palatul Yidiz, un complex de fortărețe și moschei, palatul Gorksu, și altele.

GEORGE UZA

Una dintre cele mai frumoase și mai mari moschei din Istanbul este Moscheea Albastră. Construită de Ahmed I, este singura moschee din lume cu șase minarete. Din cauza țiglelor gri-albastru, i se spune Moscheea Albastră. De aici își încep pelerinii călătoria la Meka. Moscheea este vestită nu numai prin arhitectură, ci și prin acustica sa. Rugăciunile credincioșilor conduse de imam se aud din afara moscheii.

Haghia Sofia înseamnă „înțelepciune divină”. Noi îi spunem Biserica Sfânta Sofia. Construcția ei a fost începută de Constantin cel Mare. De mai multe ori distrusă de foc, războaie, etc., a fost restaurată de Iustinian. După cucerirea Constantinopolului, turcii adaugă cele patru minarete. Ataturk transformă bazilica în muzeu. Vizitatorul este impresionat de mozaicurile creștine păstrate în bazilică. Deasupra porții imperiale se vede un minunat mozaic reprezentând pe Christos așezat pe un tron ornat cu diamante. La dreapta lui este împăratul Leon al VI-lea prosternat și de cele două părți este Sfânta Fecioară și Arhanghelul Gavril. La poarta de sud se vede un frumos mozaic cu Sfânta Fecioară avându-L în brațe pe Isus, primind în audiență pe Constantin cel Mare și pe Iustinian. Cel mai frumos mozaic din galeria de sud este Deisis, Christos flancat de Sfânta Fecioară și Ioan Botezătorul. Haghia Sofia este a patra bazilică ca mărime după bazilica Sf. Petru din Roma, Domul din Milano și Sf. Paul din Londra. Se văd și câteva decoruri turcești mai recente.

Orice vizitator al Istanbulului este curios să vadă bazarurile, cel acoperit și cel egiptean. În bazaruri găsești tot ce vrei, prețurile variind și fiind negociabile.

Cornul de Aur este un golf ce împarte Istanbulul European în două: orașul vechi și orașul nou. I s-a dat numele de Cornul de Aur din cauza culorii aurii a suprafeței apei. Astăzi este destul de poluat.

Un punct turistic important este Biserica Chora. Pe locul unde este construită aceasta a fost o mănăstire a lui Iustinian. Biserica a fost transformată în moschee în anul 1500, frescele și mozaicurile fiind restaurate de către un institut american între 1948-1959. De atunci, biserica este un muzeu. Mozaicurile și frescele reprezintă scene din viața sfintei familii. Muzeul arheologic are și alte valori din antichitate, cum este sarcofagul lui Alexandru cel Mare.

Este impresionant rezervorul de apă al orașului construit în secolul al VI-lea, care conține 80.000 mc de apă. Are 336 coloane de susținere. La baza unei coloane s-a descoperit capul întors al Meduzei, făcut din marmură albă. Meduza a fost una din cele trei Gorgone. Zeița Atena, din gelozie, a transformat părul Meduzei în șerpi. Privirea ei pietrifică oamenii. Perseu i-a tăiat capul și l-a oferit Atenei. Din sângele ei s-a născut Calul Pegas. Interiorul rezervorului este slab luminat. În apa care în prezent este destul de mică, sunt o mulțime de pești.

La marginea Istanbulului se păstrează foarte bine zidurile de apărare ale orașului din vremea lui Constantin cel Mare. Se văd în parte ornamentele Palatului lui Constantin cel Mare.

Turcia de astăzi este o țară civilizată și bogată. Are în jur de 30 de Universități. Am remarcat pe tot drumul nostru multe case noi, altele în construcție, autostrăzi, etc. Exportă multe fructe, bumbac, minerale, etc., din care obține valuta necesară modernizării țării. Pe lângă acestea, mii de turci lucrează în apusul Europei și obțin beneficii care explică explozia de construcții în toată țara.

Republica Turcia s-a născut în anul 1923, după eliberare, sub președintele Ataturk. În Istanbul este o statuie a acestui om, pe care turcii îl cinstesc ca pe un tată al lor.

AMINTIRI, AMINTIRI...

La întoarcerea în țară am vizitat și zona europeană a Turdei, cu orașul Edirne, fosta capitală a Imperiului otoman. Acesta s-a numit Adrianopol, după numele împăratului Adrian. Aici este moscheea cu cel mai înalt minaret.

În Bulgaria ne-am oprit la Sofia și am vizitat biserica ortodoxă, construcție măreață din secolul al XX-lea.

Am stat de vorbă cu colegi turci. I-am întrebat de istoria lor și de relațiile cu țările române. Mai glumind, mai râzând, ne-au spus că le-am dat mult de lucru de-a lungul istoriei, fapt ce arăta că suntem un popor care nu suportă oprimarea și stăpânirea străină. Ne-au întrebat dacă avem în limbă cuvinte de origine turcească. Noi le-am spus că, cel puțin în Ardeal, noi nu cunoaștem asemenea cuvinte. S-ar putea să fie prin Dobrogea.

Am trecut Dunărea cu podul plutitor de la Giurgiu și am călătorit noaptea până la Craiova, unde am dormit. După un drum de câteva sute de km, Dacia a cedat. Înainte de Petroșani s-a stricat discul de ambreiaj. Am avut noroc cu doi minieri care veneau de la pescuit și care ne-au remorcat până la un service din Petroșani, Aici un mecanic foarte isteț, cunoscut al dr. P. Porr, a reparat mașina foarte repede, după care am plecat la Cluj. Ne-am mai oprit o singură dată la un restaurant din Hațeg și am cinat, șeful restaurantului fiind un alt pacient de-al nostru. Am sosit la Cluj la ora unu.

(Va urma)

**SÂNGEORZ-BĂI: Sanatoriul Hebe - Vila Porumbița; Fotografie anii '40 - '50
Colecția Cornel Rusan**

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**

**ISSN 2285 - 8229
ISSN-L 2285 - 8229**